

**RESPECTAREA DREPTURILOR
PERSOANELOR AFLATE ÎN AREST PREVENTIV.**

Chișinău, 2010

Cartea Juridică

desen

Autori:

© **Institutul de Reforme Penale**

© **Igor Dolea** – Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova;

© **Victor Zaharia** – Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova;

© **Vasile Rotaru** – Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova;

© **Elena Croitor** – Magistru în drept, Lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

© **Veronica Mihailov** - Magistru în drept,

© **Alexandru Cebanaș** - Magistru în drept,

Coordonare: Daniela Groza- coordonator de proiect.

Lucrarea a fost aprobată și propusă spre publicare în cadrul catedrei Drept Procesual Penal și Criminalistică a Universității de Stat din Moldova.

Raport privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor din arest preventiv / Igor Dolea, Victor Zaharia, Vasile Rotaru, Elena Croitor, Veronica Mihailov, Cebanaș Alexandru; Institutul de Reforme Penale.

- Ch. : Institutul de Reforme Penale, 2009, - pag. - 1000 ex.

Lucrarea apare cu sprijinul financiar al:

Textul lucrării nu reflectă neapărat opinia finanțatorului

CUPRINS:

Introducere.....	4
Capitolul I. Metodologia cercetării.....	5
Capitolul II. Profilul social-demografic al persoanelor din arest preventiv.....	6
§ 1. Vîrsta și starea civilă a respondenților.....	7
§ 2. Regiunea de proveniență și locul de trai al persoanelor arestate.....	8
§ 3. Nivelul de studii și activitatea profesională a respondenților de pînă la data arestării.....	9
Capitolul III. Temeiul învinuirii și personalitatea făptașului.....	12
Capitolul IV. Aspecte generale și particularități practice privind procedura reținerii și aplicării / prelungirii măsurilor de constrîngere sub forma de arest preventiv față de persoanele deținute în R. Moldova.....	15
§ 1 Reținerea.....	15
Capitolul V. Intervenția, rolul și calitatea asistenței juridice acordată în cadrul procedurilor privind privarea persoanei de libertate.....	20
§ 1 Rolul avocatului în cadrul procedurilor privind privarea de libertate a bănuțitului / învinuitului/ inculpatului.....	20
§ 2 Calitatea asistenței juridice acordată în cadrul procedurilor privind privarea persoanei de libertate.....	24
§ 3 Aplicarea măsurilor preventive privind privarea persoanei de libertate.....	26
§ 4 Termenele aflării persoanelor în arest preventiv.....	29
Capitolul VI. Formele fundamentale de manifestare și realizare a dreptului la apărare în activitatea procesual penală.....	34
§ 1 Informarea acuzatului privind drepturile procesuale de care dispune la aplicarea măsurilor preventive privative de libertate.....	34
§ 2 Dreptul la tăcere sau libertatea de mărturisire împotriva sa.....	37
§ 3 Informarea asupra rezultatelor urmăririi penale.....	39
§ 4 Asigurarea drepturilor fundamentale în desfășurarea acțiunilor procesuale.....	41
Capitolul VII. Participarea reprezentantului legal.....	43
Capitolul VIII. Participarea pedagogului sau psihologului la audierea copilului.....	48
§ 1 Statutul juridic al pedagogului / psihologului la desfășurarea acțiunilor procesuale în care este implicat copilul	49
§ 2 Mecanismul de implicare a pedagogului.....	51
Capitolul IX. Folosirea căilor de atac.....	53
§ 1 Recursul împotriva încheierii judecătorești de instrucție privind aplicarea arestării preventive.....	53
§ 2 Atacarea sentinței sau deciziei instanțelor de judecată.....	54
Capitolul X. Celeritatea.....	57
Capitolul XI. Respectarea articolului 3 al Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale.....	60
Capitolul XII. Concluzii și recomandări (CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS).....	62

INTRODUCERE

Detenția preventivă rămâne a fi o problemă, care forte a societății moldovenești. Constatările instanțelor și monitorizărilor internaționale identifică existența multiplelor probleme în această sferă a justiției penale.

Experiența acumulată sugerează că metodele eficiente de ameliorare a acestor probleme este monitorizarea locurilor de detenție preventivă, identificarea problemelor prin realizarea diferitor studii și cercetări precum și intervenția în caz de necesitate, sensibilizarea opiniei publice, promovarea reformelor, propuneri de *lege ferenda* sau contribuirea la elaborarea de acte normative.

Institutul de Reforme Penale a utilizat eficient experiența acumulată anterior în acest domeniu prin monitorizarea locurilor de detenție preventivă de către echipele mobile (grupuri interdisciplinare formate din avocați, psihologi și asistenți sociali). Utilizând o colaborare eficientă cu organele de stat responsabile în domeniu, s-a contribuit la reforma sistemului de justiție penală prin realizarea cercetărilor și elaborarea proiectelor de legi.

Sperăm că datele obținute și recomandările propuse vor fi utile pentru elaborarea unor strategii în perfecționarea continuă a domeniului Justiției Penale.

La încheierea proiectului, este un prilej oportun de a aduce mulțumiri deosebite Organizației Interbisericești pentru Dezvoltare în Cooperare (ICCO-Olanda), prin a cărei contribuție a fost posibilă atât monitorizarea propriu-zisă cât și elaborarea acestui raport.

În mod special exprim mulțumiri echipelor mobile compuse din: Gheorghe Amihalachioaie, președintele Consiliului Baroului de Avocați din Republica Moldova, Mihai Lupu, președintele biroului asociat de avocați pe lângă Institutul de Reforme Penale, Vitalie Iordachi, Vera Volkova, Veceslav Cujbă, Iurie Vacari, Ion Graur, Andrei Vicol și Nicolae Urîtu.

Apreciată este și munca voluntarilor din cadrul Institutului de Reforme Penale, Iulia Buravenco și Daniela Groza, care au contribuit la sistematizarea informației cu privire la persoanele din arest preventiv.

Mulțumiri deosebite se aduc autorilor raportului Victor Zaharia, Vasile Rotaru, Elena Croitor, Veronica Mihailov, Alexandru Cebanaș, care au depus eforturi considerabile pentru a sintetiza materialul prezentat de echipele mobile.

Mulțumirile noastre sînt adresate și administrației Departamentului Instituțiilor Penitenciare, care au facilitat efectuarea investigației în locurile de detenție.

Igor Dolea

CAPITOLUL I.

METODOLOGIA CERCETĂRII

În anul 2006, în cadrul proiectului Institutului de Reforme Penale „*Consolidarea reformei sistemului de justiție penală în Republica Moldova*”, realizat cu suportul financiar al Interchurch Organisation for Development Cooperation (Olanda), a fost continuată monitorizarea izolatoarelor de arest preventiv din Chișinău, Bălți, Cahul și Rezina, care a fost inițiată în anul 2003 în cadrul proiectului „*Alternative la detenție și asistența juridică și psiho-socială a copiilor în conflict cu legea*”, realizat cu suportul financiar al Reprezentanței UNICEF Moldova. În noul proiect a fost extinsă aria de beneficiari care a cuprins nu doar minorii dar și adulții din cele patru izolatoare de arest preventiv, punându-se accent doar pe asistența juridică a acestor categorii de persoane.

Grupul-țintă al proiectului au fost: minorii și adulții bănuiți, învinuiți sau inculpați în săvârșirea unei infracțiuni deținuți în izolatoarele de arest preventiv. Selectarea persoanelor care au acordat asistență juridică s-a efectuat în baza următoarelor criterii: avocat cu licență; cunoașterea particularităților de judecare a cauzelor penale; disponibilitatea de a lucra pe cauze penale; comunicabilitate și deschidere spre colaborare.

Acordarea de asistență juridică nu presupunea angajamente financiare din partea persoanei asistate, avocații fiind remunerați de către Institutul de Reforme Penale în bază de contract. După acordarea asistenței juridice, avocații întocmeau un raport de activitate. În vederea acordării de asistență juridică, se coordona cu administrația locului de detenție sosirea echipelor mobile. Vizitele echipelor mobile au fost regulate: lunar în fiecare izolator de detenție preventivă. Fiecare echipă era constituită din doi avocați. Menirea acestora a fost de a interviua persoanele, a examina actele necesare, a se documenta asupra cazului și a acorda consultanța respectivă (imediat sau ulterior), precum și, după caz, a întocmi anumite acte procesuale: plângeri, cereri etc. Prin aceste activități se realiza și funcția de monitorizare a respectării drepturilor persoanelor aflate în arest.

Pentru colectarea datelor a fost utilizat un chestionar comprehensiv care conținea următoarele secțiuni: date generale despre învinuit și cauză; date ce țin de urmărirea penală; date ce țin de examinarea cauzei în judecată; date ce țin de acordarea consultanței juridice și notele, care serveau pentru însemnarea observațiilor avocaților asupra încălcărilor admise în privința persoanei arestate.

Pe parcursul perioadei octombrie 2006 - septembrie 2009 au fost realizate 100 vizite în cele 4 izolatoare de detenție preventivă din Chișinău, Bălți, Rezina și Cahul în cadrul cărora au fost intervievate 730 persoane aflate în arest preventiv. Lucrarea cuprinde aspecte teoretice și practice cu privire la cadrul legal și instituțional referitor la persoanele în conflict cu legea, particularitățile procedurale privind: reținerea, măsurile preventive, probele, examinarea cauzei în prima instanță, căile de atac, practica *CiEDO* privitor la încălcarea art. 3 al Convenției, de asemenea include constatări privind respectarea drepturilor persoanelor deținute în izolatoarele de arest preventiv din cadrul Ministerului Justiției a Republicii Moldova. Constatările se bazează pe informația colectată de către echipele mobile din cadrul IRP pe parcursul perioadei octombrie 2006-septembrie 2009, fiind realizate 100 vizite în cele 4 izolatoare de detenție preventivă din Chișinău, Bălți, Rezina și Cahul în cadrul cărora au fost intervievate 730 persoane aflate în arest preventiv.

CAPITOLUL II.

PROFILUL SOCIAL-DEMOGRAFIC AL PERSOANELOR AFLATE ÎN AREST PREVENTIV.

În conformitate cu standardele internaționale, termenul „arestat preventiv” desemnează deținuții care au fost plasați în detenție provizorie de către o autoritate judiciară, pentru a preveni eschivarea acestuia de la urmărirea penală sau judecarea cauzei. Astfel, eșantionul cercetat a constituit, categoria persoanelor aflate în arest preventiv din izolatoarele de arest preventiv nr. 13 din Chișinău, nr. 11 din Bălți, nr. 17 din Rezina și nr. 5 din Cahul. Pe parcursul perioadei octombrie 2006 - septembrie 2009 au fost realizate în jurul la 100 vizite în cele 4 izoloare de detenție preventivă din Chișinău, Bălți, Rezina și Cahul în cadrul cărora au fost intervievate 730 persoane aflate în arest preventiv. Din cei 730 de respondenți 261(36%) constituie minori, 469 (74%) adulți și respectiv 569 (78%), bărbați și 161 (22%) femei (**Fig. 1, 2**).

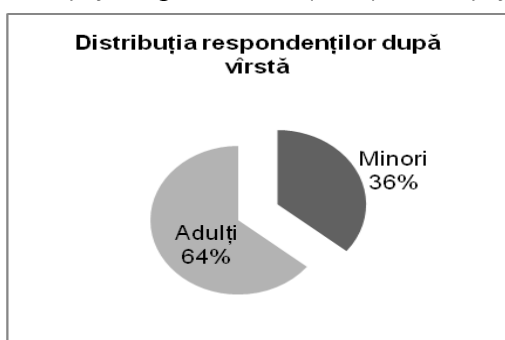

Fig. 1

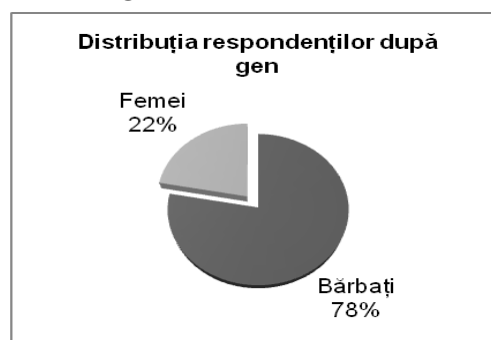

Fig. 2

Cea mai mare parte din respondenți au fost din izolatorul de detenție preventivă nr. 13 din Chișinău – 290 (39%), acest lucru datorîndu-se faptului că în acest izolator se dețin majoritatea deținuților arestați preventiv, conform datelor prezentate de către Departamentul Instituțiilor Penitenciare¹. În izolatoarele nr. 11 din Bălți și nr. 17 din Rezina au fost intervievați a cîte 166 de deținuți (23%), iar în izolatorul nr. 5 din Cahul numărul respondenților constituie 108 (15%), **Fig. 4**.

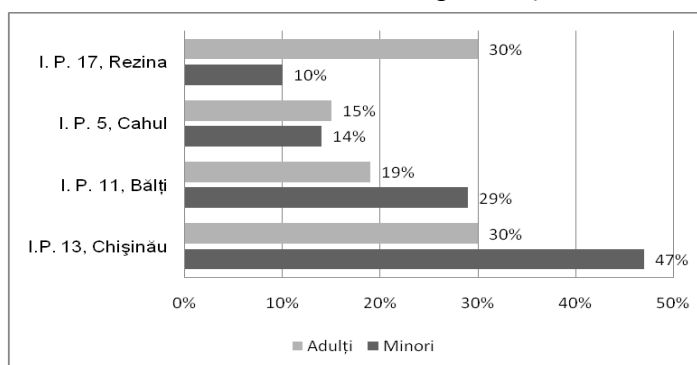

Fig. 3. Distribuția respondenților în izolatoarele de arest preventiv pe categorii de vîrstă.

Majoritatea minorilor (47%) și femeilor (45%) intervievate au fost din izolatorul de arest preventiv nr. 13 din Chișinău (**Fig. 3, 4**).

¹ <http://www.penitenciar.gov.md/ro/statistica.html> - Informația privind numărul persoanelor private de libertate, deținute în penitenciarele Republicii Moldova la 01 ianuarie 2010

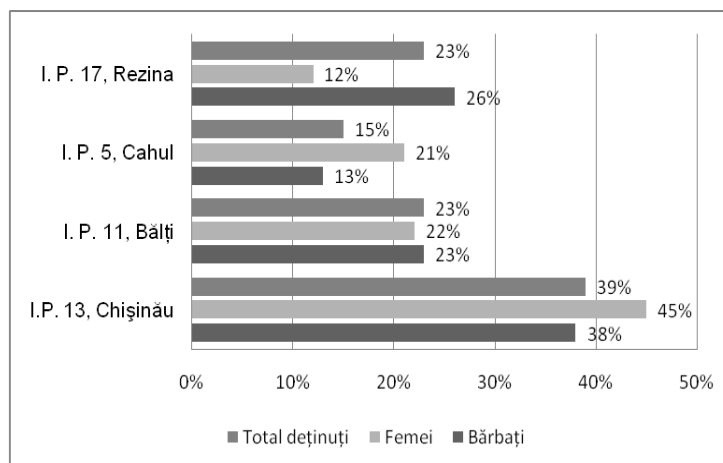

Fig. 4 Distribuția respondenților în izolatoarele de arest preventiv pe categorii de gen

§ 1 Vârsta și starea civilă a respondenților.

Din numărul total de infracțiuni săvârșite de respondenți, fiecare a treia este săvârșită de un minor, fiecare a doua este săvârșită de o persoană în vârstă careia e cuprinsă între 19 și 29 de ani și fiecare a treia este săvârșită de persoane cu vârstă de peste 30 ani (Fig. 5). Majoritatea respondenților (83%) reprezintă persoane cu vârsta cuprinsă între 14 și 39 de ani, adică tineri apti de muncă, persoane care în mod normal pot să muncească să se întrețină de sine stătător, pe când categoria de persoane în etate de peste 40 de ani constituie doar 17% (Fig. 5).

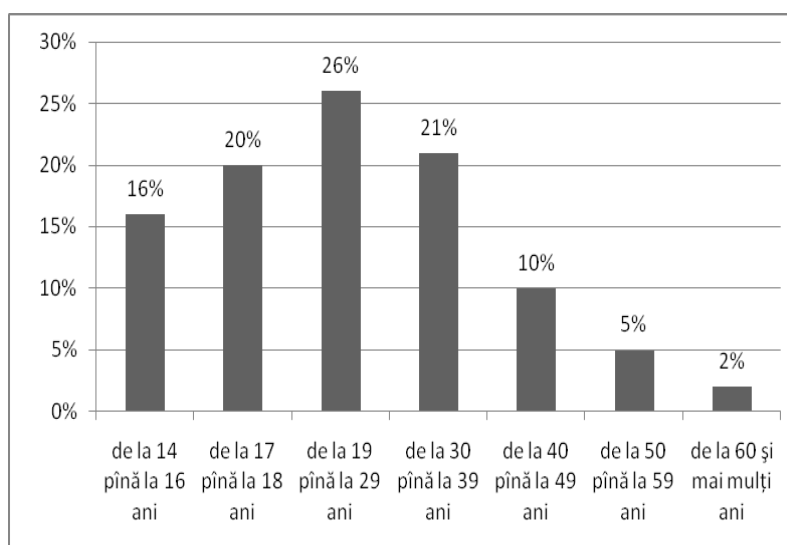

Fig. 5 Ponderea respondenților după vârstă.

Marea majoritate a respondenților (60%) sînt necăsătorite (67% din bărbați și 28% din femei), 21% au afirmat că locuiau într-o uniune conjugală (21% în căsătorie și 9% în concubinaj), 8% au afirmat că au divorțat și doar 2% sînt văduvi(e). Astfel, este evident faptul că persoanele căsătorite sînt mai puțin redispuse la săvârșirea infracțiunilor, fapt ce denotă că familia este un factor stabilizator și de motivare, favorizînd prevenirea comportamentului delincent.

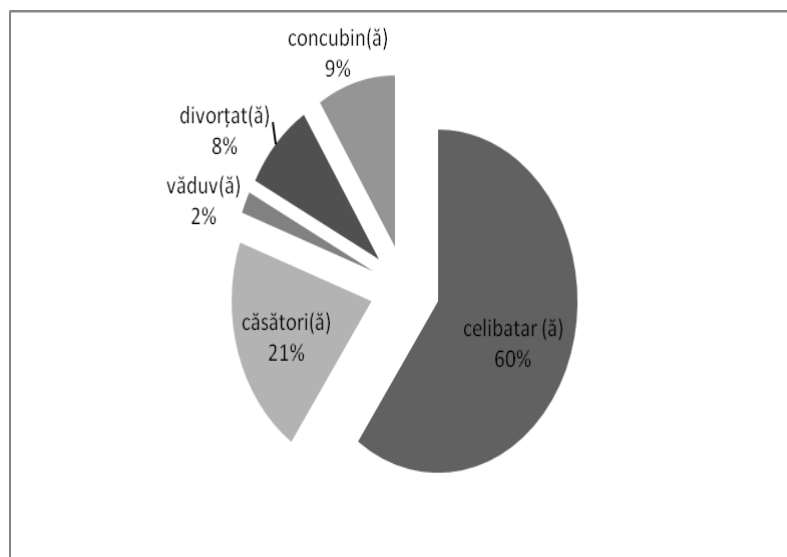

Fig. 6 Starea civilă a respondenților.

§ 2. Regiunea de proveniență și locul de trai al persoanelor aflate în arest preventiv.

Numărul populației stabile în Republica Moldova (fără raioanele din partea stîngă a Nistrului și mun. Bender) la 1 ianuarie 2009 a constituit 3567,5 mii persoane, din care 1476,1 mii (41,4%) locuiau în localitățile urbane și 2091,4 mii (58,6%) - în cele rurale. Repartizarea populației după sexe se prezintă astfel: 51,9% (1852,6 mii) - femei și 48,1% (1714,9 mii) - bărbați. Din numărul total al populației 22,1% alcătuiesc copiii în vîrstă de pînă la 18 ani.² Conform datelor statistice prezentate de Biroul Național de Statistică³ după numărul infracțiunilor înregistrate, în profil teritorial pentru anii 2005-2007, majoritatea au fost înregistrate în mun. Chișinău, după care urmează regiunea de nord a țării apoi centrul și cel mai puține infracțiuni au fost înregistrate în sudul R. Moldova (Tabel 1).

NUMĂRUL INFRACTIUNILOR ÎNREGISTRATE, ÎN PROFIL TERITORIAL						
Regiunile de dezvoltare	Total			La 10000 locuitori		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Total	27595	24767	24362	73,5	68,9	65,8
Mun. Chișinău	9580	7913	7624	122,8	101,5	97,7
Nord	6366	6180	5975	61,9	60,4	58,7
Centru	5787	5136	5151	53,7	47,9	48,3
Sud	3567	2986	3052	64,7	54,4	56,2
UTA Găgăuzia	998	937	947	62,8	58,9	59,3

Tabel 1

² <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2623> – Biroul Național de Statistică, Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2008

³ <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=189&> - Biroul Național de Statistică, numărul infracțiunilor înregistrate, în profil teritorial.

Astfel, ponderea respondenților după regiunea de proveniență coincide după proporții cu aproximație cu datele statistice pe țară, respectiv 41% provin din raioanele de nord a Moldovei, 36% sînt din centrul Moldovei și doar 23% provin din sudul țării (Fig. 7).

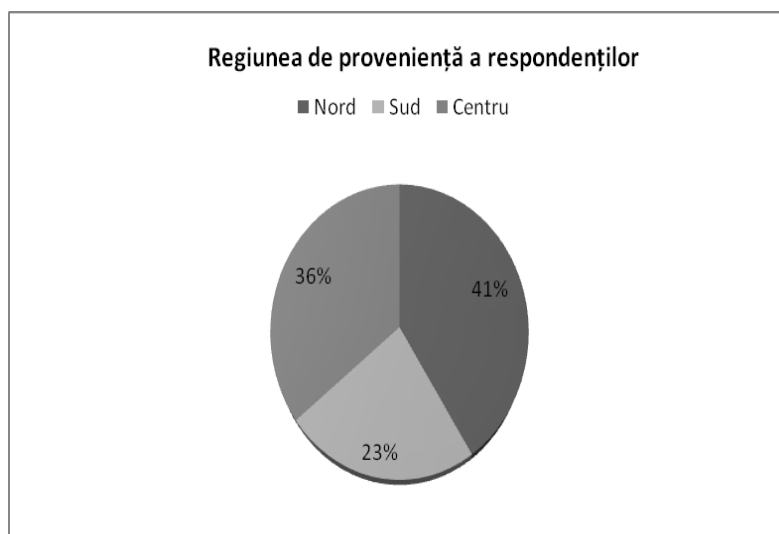

Fig. 7

Distribuția respondenților după locul de trai se prezintă astfel: 390 (53%) locuiesc la oraș, iar 340 (47%) locuiesc la sat. Această proporție cu aproximație este respectată și pe categorii de gen și vîrstă.

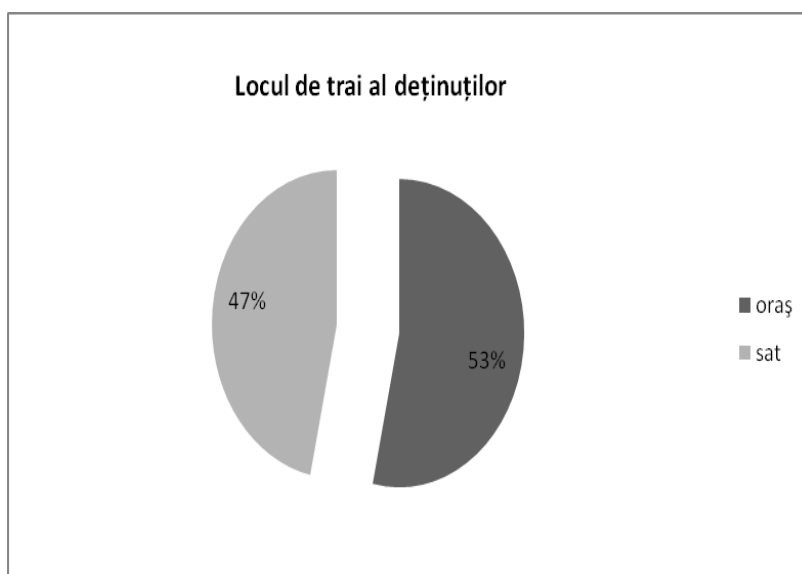

Fig. 8

§ 3. Nivelul de studii și activitatea

profesională a respondenților de pînă la data arestării

Constituția Republicii Moldova, Legea învățămîntului, garantează dreptul la învățătură indiferent de naționalitate, sex, vîrstă, de originea și starea social, de apartenența politică sau religioasă, de antecedente penale. Dreptul la învățătură este asigurat prin învățămîntul general obligatoriu, prin învățămîntul liceal și prin cel profesional, prin învățămîntul superior, precum

și prin alte forme de instruire și de perfecționare. Cu toate că prin arestarea persoanei se intrerupe cursul normal al studiilor, Recomandarea Comitetului de Miniștri Rec(2006)13⁴ stipulează că „detenția provizorie nu trebuie să împiedice nejustificat educația copiilor sau tinerilor sau să împiedice accesul la studii superioare”. Astfel, în conformitate cu Codul de executare, în penitenciare se organizează în mod obligatoriu învățământul secundar general și și instruirea profesională a condamnaților. Numai condamnații în vârstă de peste 50 de ani, invalizii de gradul II, precum și condamnații la detenție pe viață pot urma învățământul secundar general la dorință⁵.

Pentru anul școlar 2008-2009 au fost deschise, cu sprijinul UNICEF Moldova, clase de instruire generală a minorilor în penitenciarele nr. 5 din Cahul, nr. 7 din Rusca, nr. 11 din Bălți, nr. 13 din Chișinău și nr. 17 din Rezina. Conform informației Departamentului Instituțiilor Penitenciare, au fost elaborate și aprobate de către Institutul de Științe al Ministerului Educației următoarele programe (publicate în 2008, cu sprijinul OIM):

- alfabetizarea persoanelor din penitenciar;
- organizarea procesului educațional pentru persoanele deținute în penitenciarele din R. Moldova în scopul asigurării accesului la învățământul de bază;
- alături de adolescentul delincent;
- educația copiilor aflați în penitenciare;
- evaluarea performanțelor copiilor din penitenciare;
- instrumentar psihodiagnostic pentru cercetarea copiilor cu tulburări de comportament.

Potrivit programelor de mai sus, profesorii din comunitate (școli, gimnazii, licee), desemnați de direcțiile de învățământ, împreună cu educatorii și psihologii din penitenciar, asigură implementarea cursurilor menționate. Aceasta corespunde cu Regulile penitenciare europene⁶ în care este stipulat faptul că „în măsura în care este posibil, educația deținuților trebuie să fie integrată în sistemul național de învățământ și formare profesională și trebuie să se desfășoare sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior”. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului⁷.

Constatări: Principala cauză pentru care minorii comit infracțiuni este lipsa de ocupație, survenită ca urmare a abandonului școlar. Din totalul minorilor arestați, 73% s-au lăsat de carte și 38% nu au nici o ocupație stabilă. Doar 73 (27%) sînt elevi, iar 80 (31%) erau încadrați în muncă (loc de muncă temporar sau permanent).

⁴ Pct. 40 din Anexa Recomandării **Rec(2006)13** a Comitetului de Miniștri al statelor membre referitoare la reținerea în custodie, la condițiile de custodie și la garanțiile împotriva abuzului, *adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 27 septembrie 2006, la ce de-a 974-a întâlnire.*

⁵ **Notă:** Aceste reguli stipulate în art. 259 alin. (1) și art. 260 alin. (1) Cod de executare se răsfrîng și asupra preveniților, fapt ce reiese din art. 326 Cod de executare, prin care se stipulează că „dispozițiile referitoare la condițiile de deținere, la drepturile și obligațiile persoanelor condamnate, la activitățile socioeducative, la stimulări și sancțiuni disciplinare se aplică în mod corespunzător persoanelor aflate sub arest preventiv în măsura în care nu contravin dispozițiilor prezentului titlu”.

⁶ Regula 7 din Regulile penitenciare europene, Rec(2006)2.

⁷ Art. 43 alin. (1), Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994.

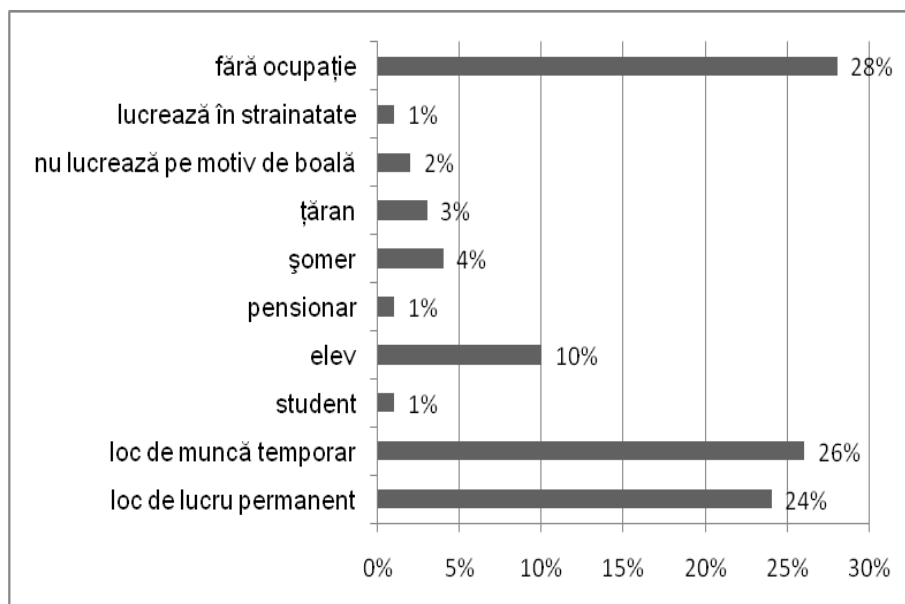

Fig. 9 Activitatea profesională a respondenților de pînă la data arestării

În rîndul adulților 60% aveau un loc de muncă temporar sau permanent, 22% erau fără ocupație, 6% șomeri, 3% țărani, 3% studenți, 2% aveau un loc de muncă în străinătate și 2% nu lucrau pe motiv de boală.

Nivelul analfabetizmului este mai ridicat în rîndul bărbaților, fiind la cota de 8%, în cazul femeilor fiind doar de 1%. Nivelul de instruire în cazul femeilor este mai ridicat astfel, 72% din rîndul femeilor au studii finisate (superioare 15%, medii de specialitate 20% și medii complete 37%) pe cînd în rîndul bărbaților doar 36% au studii finisate (superioare 4%, medii de specialitate 9% și 23% medii complete), majoritatea bărbaților (66%) avînd studii primare, gimnaziale sau în genere fiind fără studii.

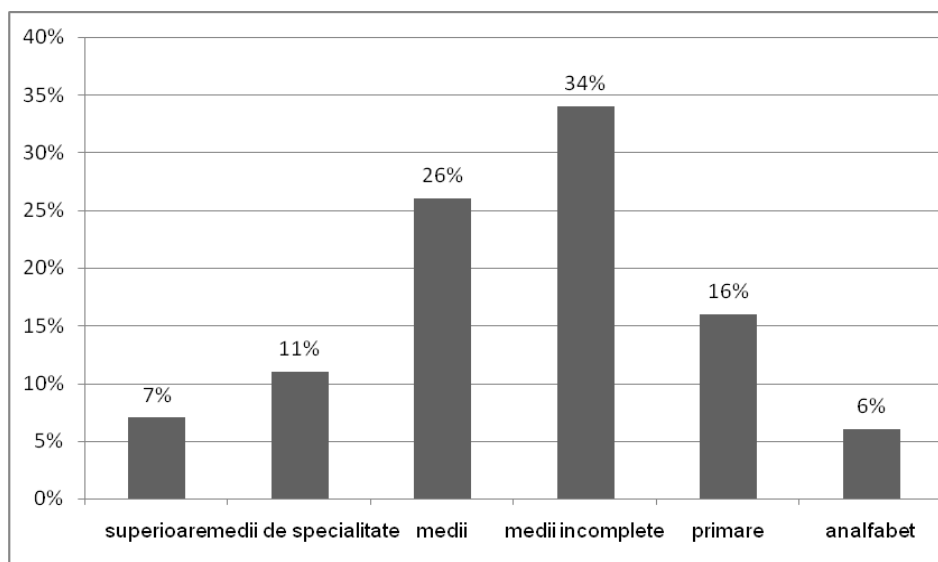

Fig. 10 Nivelul de instruire al respondenților

Cercetarea efectuată arată că persoanele neîncadrate în cîmpul muncii, ce constituie 46% din respondenți sînt persoane fără studii sau cu un nivel de studii redus, fiind mai mult predispuși la comiterea infracțiunilor contra patrimoniului (furturi, jafuri, tîlhării), întîmpinînd mari dificultăți privind angajarea în cîmpul muncii din cauza limitării sau absenței competenței profesionale.

CAPITOLUL III. TEMEIUL ÎNVINUIRII ȘI PERSONALITATEA ACUZATULUI

Infracțiunile cele mai frecvente sunt cele contra patrimoniului și ocupa 56% din numărul total de infracțiuni (furt 35%, 38% sustragerea bunurilor în proporții mari și deosebit de mari, 12% jaf, 3% escrocherie, tâlhărie 9% și șantaj 3%). Este impunător și numărul de infracțiuni deosebit de grave, cum ar fi infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei 17% (omorul premeditat 13% și 4% vătămarea gravă intenționată a integrității corporale), infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei 9% (trafic de ființe umane 6%, trafic de copii 2%, 1% proxenetism), 8% constituie infracțiunile privind viața sexuală, 4% infracțiunile legate de substanțe narcotice și 6% constituie alte categorii de infracțiuni (Fig. 11).

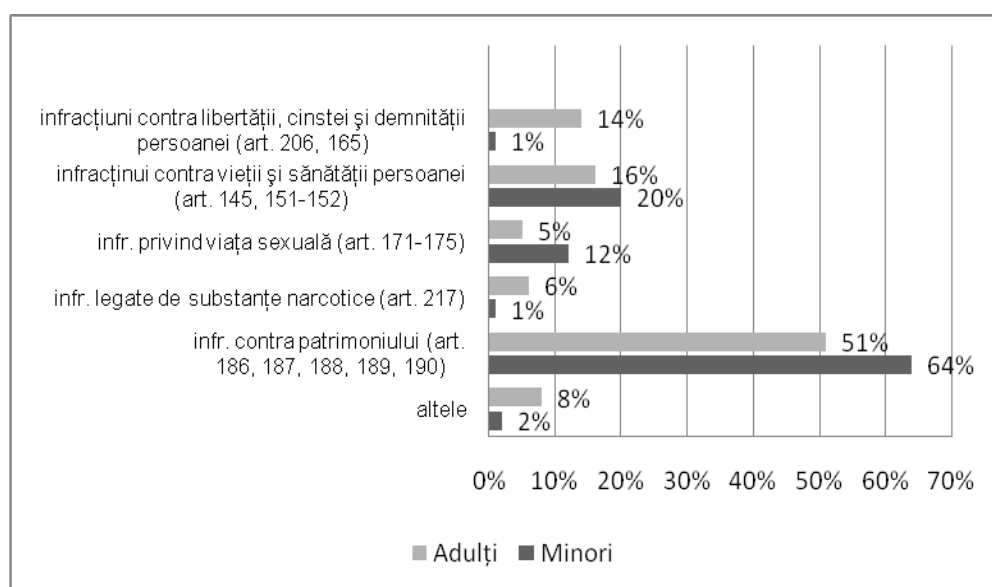

Fig. 11 Distribuția respondenților după tipul infracțiunii în dependență de vîrstă.

A fost posibilă categorizarea infracțiunilor săvîrșite de minori și adulți, femei și bărbați. Astfel, s-a observat faptul că pe primul loc se plasează infracțiunile contra patrimoniului (minorii 64%, adulții 51%, bărbații 59%, femeile 47%), pe locul doi în cazul minorilor și adulților se află infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei (minorii 20%, adulții 16%) iar în cazul femeilor cu o proporție de 33% constituie infracțiunile contra libertății cinstei și demnității persoanei (trafic de ființe umane și trafic de copii), bărbații cu o cotă de 19% au săvîrșit infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei (omor premeditat 14%, vătămare intenționată gravă 5%) (Fig. 11, 12).

În cazul minorilor fiecare al 2-lea minor a săvîrșit o infracțiune contra patrimoniului (furt, jaf, tâlhărie, șantaj, escrocherie, sustragere în proporții mari și deosebit de mari) fiecare al 5-lea a săvîrșit o infracțiune contra vieții și sănătății persoanei (omor, vătămare gravă a vieții și sănătății persoanei), fiecare al 10-lea minor a fost reținut pentru săvîrșirea unui viol (Fig. 11)

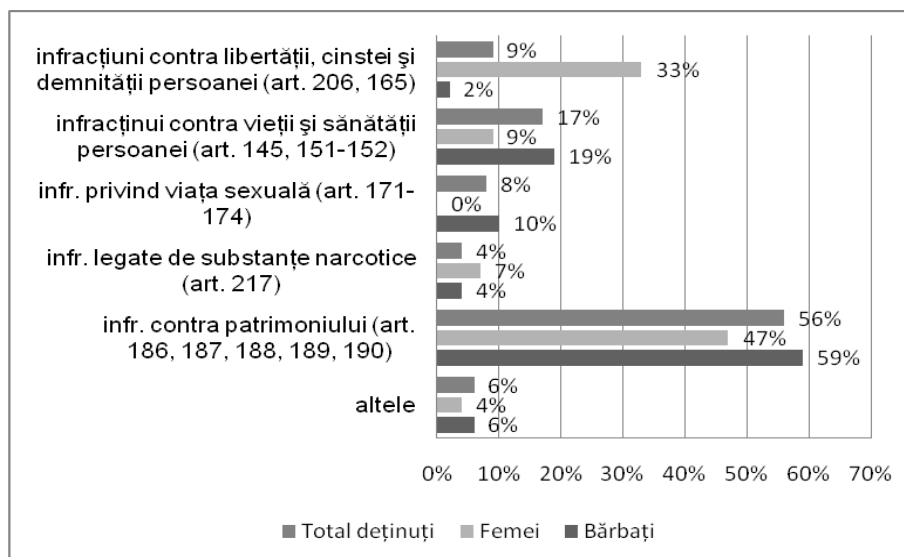

Fig. 12 Distribuția respondenților după tipul infracțiunii în dependență de gen

A fost posibilă categorizarea eșantionului cercetat în două grupuri după faptul dacă au sau nu antecedente penale: respondenți cu antecedente penale și respondenți fără antecedente penale. Cei cu antecedente penale se mai împart la rândul lor în: cei care au fost condamnați anterior dar fără privațiune de libertate și cei condamnați anterior la privațiune de libertate. Astfel, fiecare al 2-lea respondent a fost condamnat anterior, respectiv fiecare al 5-lea la o pedeapsă privativă de libertate iar fiecare al 5-lea la o pedeapsă nonprivativă de libertate (Fig. 14).

Minori care repetat sunt trași la răspundere penală sunt 45%, 55% fiind pentru prima dată atrași la răspundere (7% fiind anterior condamnați la o pedeapsă nonprivativă de libertate și 38% la o pedeapsă privativă). Pentru a fi observat mai bine ponderea categoriilor de infracțiuni săvârșite de fiecare grup de minori, cu antecedente penale și minori fără antecedente penale, s-a efectuat analiza tipurilor de infracțiuni săvârșite pe grupuri separate. Minorii cu antecedente penale sunt plasați în izolator în 16% de cazuri pentru furt, 8% pentru jaf, 10% sustragerea bunurilor în proporții mari și deosebit de mari, 1% pentru omor, și 5% pentru viol, tâlhărie și escrocherie. Comparativ, grupul de minori care sunt plasați în izolator și n-au antecedente penale 15% sunt pentru omor, 12% viol, 8% sustragerea bunurilor în proporții mari și deosebit de mari, 7% furt și câte 2% pentru jaf, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale și infracțiuni legate de substanțe narcotice.

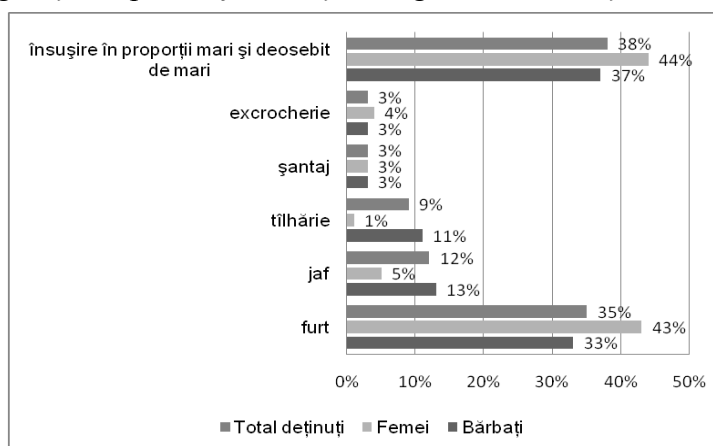

Fig. 13 Categoriile de infracțiuni contra patrimoniului săvârșite de respondenți după gen

Numărul mărit de infracțiuni cu caracter patrimonial la minorii plasați în izolator cu antecedente penale ar putea avea următoarele explicații:

- Antecedentul penal servește ca argument pentru organele de urmărire penală să plaseze minorul în izolator, pentru a preveni repetarea infracțiunii în procesul de urmărire penală. Minorii fără antecedente penale, bănuți în săvârșirea furturilor sunt mai rar plasați în izolator și doar în cazurile când într-adevăr prezintă vre-un pericol, sau nu are un loc stabil de trai, ceea ce ar împiedica desfășurarea normală a procesului de urmărire penală.
- Lipsa unor servicii de resocializare a minorilor în conflict cu legea. Frecvente sunt cazurile când minorii condamnați nu pot să se reintegreze în comunitatea școlară, nu pot să găsească un loc decent de lucru, sînt lipsiți de vre-o ocupație și de surse de existență.
- Aderarea la grupurile criminale, minorii fiind atrași la săvârșirea infracțiunilor care ar favoriza acumularea bugetului comun și mărirea încrederii față de acestea din partea infractorilor mai experimentați, această încredere fiind pierdută din partea comunității „normale”.

Datele constatate în privința minorilor fără antecedente penale, deținuți în izolatorul de detenție preventivă, arată că infracțiunile pentru care au fost arestați în majoritatea cazurilor sunt mai grave decît în cazul acelor cu antecedente penale. Astfel, cota violurilor săvîrșite de această categorie de minori este 22%, omor săvîrșit în 26% cazuri, sustragerea bunurilor în proporții mari 14% de cazuri, vătămarea gravă intenționată 6% și furt 12%.

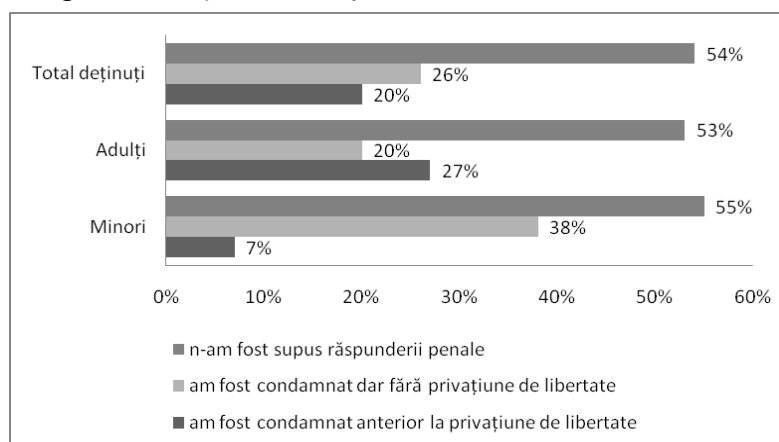

Fig. 14 Ați mai fost supus răspunderii penale?

Atunci cînd minorul intră în conflict cu legea, atitudinea față de acesta din partea instituției de urmărire penală și din partea justiției se prezintă lipsita de interes sau dacă chiar este, în puține cazuri atitudinea fiind în favoarea minorului. Dacă este pentru prima dată pe banca acuzaților, a săvîrșit o crimă mai puțin gravă, are șansa sa fie condamnat cu privare de libertate condiționată, fără sa fie efectuat în continuare vre-un lucru de profilaxie și de reintegrare socială. Întorcîndu-se la școală profesorii îl neglijează, căci „este un criminal”, părinții nu mai au nici o încredere, dacă au avut-o și, cei mai înțelegători sînt iarăși prietenii, cercul cărora se lărgește fiind incluși și acei care au un trecut infracțional.

CAPITOLUL IV.

PARTICULARITĂȚI PRACTICE PRIVIND PROCEDURA REȚINERII ȘI APLICĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE .

Depistarea și soluționarea fenomenului infracțional are loc printr-un proces complex în care participă o serie de organe abilitate prin lege de către stat - numit procesul penal. Procesul penal, la rândul lui se separă în două faze esențiale, în majoritatea cazurilor-consecutive: Urmărirea penală - atunci când organele specializate ale poliției și procuraturii fac investigațiile necesare în vederea depistării fenomenului infracțional, și Judecata - atunci când instanțele judiciare asigură persoanelor suspecte garanțiile unui proces echitabil, constată vinovăția persoanei și aplică soluția legală în vederea tragerii la răspunderea penală a infractorului. Urmărirea Penală de regulă, începe cu colectarea probelor necesare ce vizează o anumită persoană bănuită de comiterea unui fenomen infracțional. De asemenea, ca o regulă generală acest proces de colectare a probelor are loc primordial în starea de libertate a persoanei, căci art.1, alin.3) din Codul de Procedură Penală prevede că *”Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere”*.

Cu toate acestea, pentru normala desfășurare a Urmăririi penale, în anumite situații necesare legea procesual - penală pune la dispoziția organelor specializate de a aplica persoanelor suspecte o serie de măsuri cu caracter de constrîngere pentru a garanta finalitatea cu succes a acțiunilor de urmărire penală. Deoarece în cursul Urmăririi penale, etapă extrem de importantă pentru colectarea probelor, pentru depistarea adevărului și a persoanelor suspecte, pot apărea diverse impedimente care să pună în pericol acest proces complex, de exemplu, persoana suspectă aflată în libertate ar putea să dispară, să nimicească anumite probe/documente cu informații utile, ar putea influența asupra victimelor sau martorilor. Organele urmăririi penale pot efectua anumite acțiuni procesuale în timpul restrîngerii libertății persoanei suspecte, și anume prin reținerea acesteia în custodia autorităților polițienești.

§ 1 Reținerea.

Aceasta este o măsură procesuală de constrîngere a libertății persoanei prin privarea acesteia de libertatea deplasării pe un termen limitat de 72 ore, dispusă de regulă, de către organul de urmărire penală ca o măsură urgentă pentru asigurarea colectării probelor necesare cauzei penale, precum și pentru a justifica ulterior Procurorului / Judecătorului necesitatea menținerii persoanei în privare de libertate prin aplicarea unei alte măsuri preventive. Constituția R.Moldova prevede limitele aplicării acestor măsuri prin consacarea în art.25, *“Libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile: (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.*

(3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore”, precum este stipulat și în art.165 alin.(1) C.proc.pen. *„Constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite prin lege”*.

Conform datelor statistice prezentate în cadrul acestui articol, vom constata că din numărul total al persoanelor deținute în Izolatoarele de Detenție Preventivă din orașele Chișinău, Cahul, Rezina și Bălți, numărul persoanelor reținute indiferent de categorie/gen(barbate, femei, minori) este destul de mare.

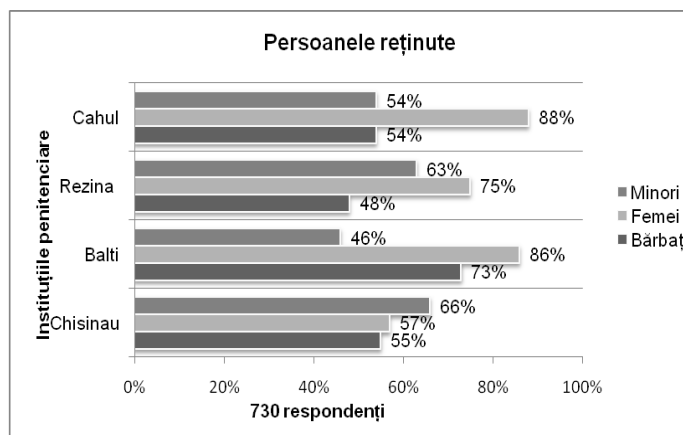

Fig. 15

Trebuie să menționăm faptul că în R.Moldova reținerea are una din cele mai lungi durate, căci majoritatea statelor europene prevăd această măsură preventivă de libertate ca fiind cea mai ușoară de la 24 ore (România) până la maxim 48 ore. Considerăm că stabilirea duratei reținerii unei persoane de la cel mult 48 de ore ar fi o asigurare mai reală față de garantarea eficace a libertății persoanei, cu atât mai mult că poate fi luată și de către organul de urmărire penală prin emiterea unei Ordonanțe. (art.169, 170 C.proc.pen. RM). În Republica Moldova, locurile unde este reținută o persoană sunt izolatoarele de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție sau ale organelor afacerii interne. Cu regret, în urma interviuării persoanelor deținute s-au constatat multe abateri de la cerințele privind aflarea persoanelor în termeni extrem de restrânși în Izolatoarele din Comisariatele de poliție.

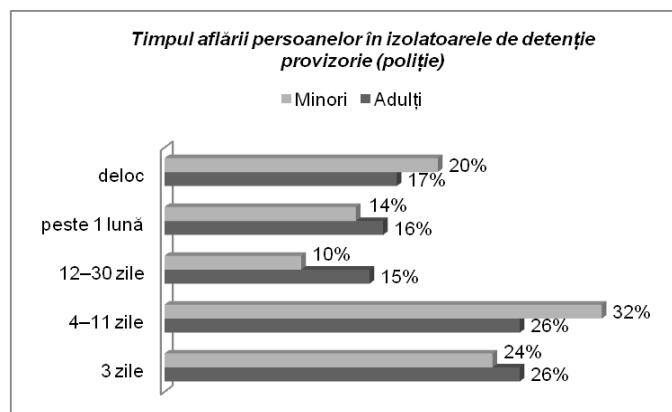

Fig. 16

Conform prevederilor legale naționale art.166-170 C.proc.pen. RM reținerea unei persoane are loc în anumite condiții și restricții pentru a nu permite loc abuzurilor din partea organelor de urmărire penală. Condiția generală este existența unor probe sau indicii întemeiate că o anumită persoană ar fi săvârșit o anumită infracțiune. Conform alin.2) art.165 C.proc.pen. RM, pot fi supuse reținerii trei categorii de persoane: a) persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an; b) învinuitul, inculpatul care încalcă condițiile măsurilor preventive neprivative de libertate, luate în privința lui, dacă

*infracțiunea se pedepsește cu închisoare; c) condamnații în privința cărora au fost adoptate hotărâri de anulare a condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau de anulare a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen. Ca o garanție în plus privind asigurarea libertății individuale a persoanei care poate fi restînsă doar în cazurile strict prevăzute de lege, legiuitorul național a prevăzut în art. 166 C.proc.pen.RM, alin.(1) că Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana, *dacă există o bănuială rezonabilă privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an, numai în cazurile întrunirii următoarelor circumstanțe cumulative cerința de bază privind gravitatea infracțiunii: a)dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict; b) dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvîrșit infracțiunea; c)dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport sînt descoperite urme evidente ale infracțiunii.**

Deaceea, considerăm că reținerea unei persoane doar pentru o infracțiune ușoară nu ar trebui să aibă loc, având în vedere faptul că, de regulă, pentru un asemenea gen de infracțiune pedeapsa este nonprivativă, iar pericolul social practic nu există. Astfel, în urma examinării interviurilor persoanelor deținute, s-a constatat că multe dintre acestea au fost reținute ulterior deținute în arest preventiv pentru infracțiuni ușoare după cum ar fi art.217alin.(1), 186 alin.(1)C.proc.pen. Însă acestea nu sunt unicele forme de reținere a persoanelor, fiind prevăzute încă trei cazuri speciale de reținere a persoanelor, indiferent de mărimea pedepsei cu închisoarea, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea săvîrșită:

- a) Prinderea și aducerea la organele de poliție a persoanei bănuite de săvîrșirea unei infracțiuni de către cetățeni (art.168 C.proc.pen.). În acest caz actul oficial care va sta la baza confirmării aplicării reținerii va fi prin întocmirea de către organul de urmărire penală a unui proces-verbal de reținere art.165 alin.3) pct.1) C.proc.pen.;
- b) Reținerea persoanei pentru a fi pusă sub învinuire sau pînă la arestare (art.169-170 C.proc.pen.). În aceste cazuri reținerea persoanei va fi confirmată prin existența întocmirii unei Ordonanțe de către Organul de Urmărire Penală (art.165, alin.3) pct.2) C.proc.pen.);
- c) Reținerea persoanei în baza unei Încheieri judecătorești în caz de infracțiune de audiență (art.171 C.proc.pen.).- Actul oficial care stă la baza aplicării reținerii efective a persoanei pentru cazul dat, diferă, deoarece se emite o Hotărîre/Încheiere motivată de către Judecătorul care a dispus consemnarea acestei infracțiuni de audiență în procesul-verbal al ședinței de judecată, dar prevăzute de lege, și anume : alin.3) pct.3) art.165 C.proc.pen.

Pe lîngă faptul că organul de urmărire penală are dreptul de a reține persoana suspectă în circumstanțele enumerate mai sus, acest drept corelează și cu o obligație în același timp, față de persoana reținută, și anume de a respecta o anumită procedură prevăzută de lege în mod cît mai transparent de la care nu se permit careva derogări, în caz contrar s-ar atenta la libertatea umană. O persoană reținută, chiar și în condiții legale, întemeiate, nu poate să dispară din vizorul mediului social fără careva informare celor interesați, și cu atît mai mult să stea în „custodia” organelor de

urmărire penale care ar putea abuza de atribuțiile lor în dauna respectării drepturilor persoanei. Art.173 C.proc.pen. RM prevede o serie de cerințe care se a fi respectate în cazul reținerii unei persoane:

- (1) *Persoana care a întocmit procesul-verbal de reținere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, este obligată să dea posibilitate persoanei reținute să anunțe una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reținutului, despre locul unde acesta este deținut sau o anunță singură.*
- (2) *În cazul în care persoana reținută este cetățean al unui alt stat, despre reținere este informată, în termenul menționat în alin. (1), ambasada sau consulatul acestui stat dacă persoana reținută o cere.*
- (3) *Dacă persoana reținută este militar, în termenul prevăzut în alin.(1), este informată unitatea militară, în care ea își îndeplinește serviciul militar, sau centrul militar unde este la evidență, precum și persoanele menționate în alin.(1).*

Este de remarcat faptul că art.167 alin. (1) C.proc.pen. prevede comunicarea în scris a procurorului despre faptul reținerii, cu scopul verificării de către acesta a legalității măsurii luate de organul de urmărire penală. Acest scop de supraveghere și conducere a urmăririi penale este confirmat și de art.15 din Legea cu privire la Procuratură din 14.03.2003, însă nu există reglementări detaliate ale acțiunilor procurorului când acesta este înștiințat despre faptul reținerii unei persoane bănuite, creându-se impresia că procurorul are un rol pasiv în cazul când un organ de urmărire penală anunță faptul reținerii unei persoane, fapt ce lasă loc posibilității de a se comite careva abuzuri de către OUP, și respectiv formalitatea acestei „comunicări oficiale” care nu este supravegheata și verificată în modul corespunzător de către Procuror, care de fapt e cel ce conduce urmărire penală.

Cazul 1: *Minorul G. V. a fost condamnat de instanța de fond la 15 ani închisoare în baza art. 195 C.pen. al RM, care prevede “însușirea în proporții mari și deosebit de mari”. Curtea de Apel în august 2007 îi stabilește o altă pedeapsă, 7 ani închisoare. Minorul afirmă că a fost reținut pe data de 12 aprilie 2006 de către organele de poliție, dar în rechizitoriu a fost menționat că a fost efectuată reținerea sa pe data de 15 aprilie 2006.*

Minorii: Un specific aparte în aplicarea măsurilor preventive îl găsim în legislația națională, precum și cele internaționale față de minorii aflați în conflict cu legea, care datorită particularităților psihologice și fizice precoce necesită o protecție sporită. Convenția ONU pentru drepturile copilului adoptată la 20.11.1989 la care a aderat și R.Moldova, Convenția Europeană privind exercitarea drepturilor copiilor a impus introducerea în legislația națională a unui pachet de reguli speciale privind protecția juridică a minorilor, care să mențină simțul său de demnitate și al valorii personale. Aplicarea măsurilor de constrângere față de minori poartă un caracter excepțional, îndeosebi aplicarea reținerii care trebuie privită ca o ultimă soluție în cazuri extreme, atunci când sunt săvârșite infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave. Până atunci, se cere în mod absolut imperativ aplicarea soluțiilor alternative neprivative de libertate (de ex: transmiterea minorului sub supravegherea părinților sau a unei persoane demne de încredere pentru a nu perturba mediul social al minorului. Obligația dată este asumată în scris organului de urmărire penală ca o

garanție a asigurării prezenței minorului în caz de necesitate la organul de urmărire penală etc..Conform art.166 alin.(6) reținerea minorului nu poate depăși 24 ore, fiind prevăzut un termen mai restrâns pentru a nu trauma personalitatea minorului în condițiile de detenție, ceea ce oferă un caracter de umanizare a procedurii penale. Obligațiile organului de urmărire penală în persoana procurorului ca subiect special desemnat, devin și mai stringente în cazurile minorilor fiind obligați art.167 alin.(3) *C.proc.pen. RM.*” *În cazul reținerii minorului, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat aceasta procurorului și părinților minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc*”.

Conform sondajelor privind persoanele deținute în Izolatoarele de detenție, se observă că totuși aplicarea reținerii față de minori are o pondere destul de mare. Indiferent de situație, natura și gravitatea acuzații aduse unei persoane, nimeni nu poate fi privat de libertate fără să cunoască temeiurile pe care o asemenea măsură se bazează. Cu toate că temeiurile reținerii unei persoane sunt destul de bine relatate în legislația națională, este de menționat că în practică, organele de urmărire penală folosesc aplicarea reținerii nu neapărat atunci când se constată existența circumstanțelor enumerate, ci rețin persoana ca o regulă obișnuită pentru a facilita lucrul de investigație al acestora. Iar în decursul celor 3 ore necesare înregistrării reținerii în prezența unui apărător, deseori Organul de Urmărire Penală de fapt caută acele motive necesare justificării reținerii persoanei. De exemplu, cel mai des se invocă motivul „ *că partea vătămată, sau martorii ar fi arătat spre suspect*”, deși acești participanți încă nu au dat declarații sau nici s-au efectuat careva acțiuni procesuale, de vreme ce cauza penală încă nu a fost începută. Alte motive folosite, considerăm în mod abuziv sunt invocarea temeiului precum că „*suspectul nu are loc de trai permanent și că ar putea să se eschiveze de la Urmărire penală sau va influența negativ mersul procesului penal...*”, deși deseori nu există și nici nu se stipulează în actul oficial ce temeiuri reale există în susținerea acestor motive. Inexistența motivelor verosimile pentru a reține o persoană se confirmă prin faptul că în practică numărul persoanelor reținute depășește esențial numărul persoanelor condamnate ulterior prin sentință judecătorească fapt care demonstrează că deseori reținerea este aplicată în mod obișnuit, nejustificat în modul cerut de lege.

Deaceea art.166 *C.proc.pen.*, prevede că persoanei reținute i se aduc de îndată la cunoștință, pînă la 3 ore, motivele reținerii , în prezența unui avocat. „ *Despre fiecare caz de reținere a unei persoane bănuite de săvîrșirea unei infracțiuni organul de urmărire penală, în termen de pînă la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere, în care se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua și ora reținerii, fapta săvîrșită de persoana respectivă, rezultatele percheziției corporale a persoanei reținute, precum și data și ora întocmirii procesului-verbal. Procesul-verbal se aduce la cunoștință persoanei reținute, totodată ei i se înmînează în scris informația despre drepturile prevăzute la art.64, inclusiv dreptul de a tăcea, de a nu mărturisi împotriva sa, de a da explicații care se includ în procesul-verbal, de a beneficia de asistența unui apărător și de a face declarații în prezența acestuia, fapt care se menționează în procesul-verbal. Procesul-verbal de reținere se semnează de persoana care l-a întocmit și de persoana reținută..*”.

CAPITOLUL V.

CALITATEA ASISTENȚEI JURIDICE ACORDATĂ ÎN CADRUL PROCEDURILOR PRIVIND PRIVAREA PERSOANEI DE LIBERTATE.

§ 1. Rolul avocatului în cadrul procedurilor privind privarea de libertate a bănuțitului / învinuitului/ inculpatului.

Un rol deosebit în procedura reținerii unei persoane îl are intervenția avocatului, prezentînd adevărata garanție a respectării drepturilor persoanei reținute de către organele statale. Posibilitatea și asigurarea unui apărător este dreptul inerent al oricărui persoane la apărarea și al accesului la justiție, la asistență juridică calificată. Legea cu privire la avocatură, Codul de procedură penală, a consacrat dreptul fiecărui cetățean la asistență juridică acordată de către o persoană specializată în domeniul juridic

O noutate pozitivă în legislația națională este introducerea cerinței în legislația națională alin.1/1, 2, art.166 *C.proc.pen.* - și acest lucru de efectuat în mod obligatoriu pînă la 3 ore de la privarea persoanei de libertate a persoanei. “ *Organul de urmărire penală, în timp de o oră după reținerea persoanei, solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat sau unor alte persoane împuternicite de acesta desemnarea unui avocat de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență. Solicitarea de a desemna un avocat de serviciu este prezentată în scris, inclusiv prin fax, sau la telefon (2) Motivele reținerii imediat se aduc la cunoștință persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistență juridică de urgență.*

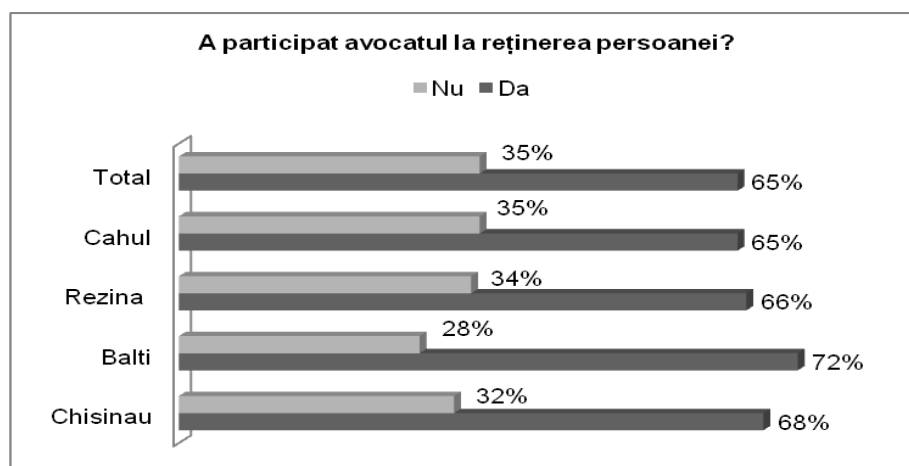

Fig. 17

Conform sondajelor efectuate, se confirmă că la marea majoritate a reținerilor participarea de către avocat este o regulă respectată și în practică, dar totodată se remarcă că la un număr impunător de cauze privind reținerea unei persoane, avocatul nu a participat la momentul de facto al reținerii. De asemenea și în art.25, alin.5) Constituția R.Moldova prevede garanatarea participării apărătorului în momentul în care o persoana este reținută, pentru a beneficia de asistența unui avocat la comunicarea și explicarea motivelor reținerii inserate în procesul-verbal de reținere.

“Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu”.

Un progres salutar în legislația procesual-penală este inserarea expresă a obligației Organului de Urmărire Penală, potrivit art.167 alin.2/1 din *C.proc.pen.* : „Organul de urmărire penală este obligat să asigure condiții pentru întrevvedere confidențială între persoana reținută și apărătorul său pînă la prima audiere”, fapt care anterior deseori a fost ignorat. Deci, pentru ca asistarea persoanei reținute să nu fie una formală, doar prin prezența apărătorului la semnarea procesului-verbal de reținere- un drept al persoanei reținute, precum și o obligație a avocatului absolut necesară, pentru a putea asigura acordarea unei asistențe juridice eficiente și complexe la primele acțiuni procesuale, de a afla poziția clară a persoanei suspectate, de a o îndruma de a da sau nu declarații cînd se cere audierea acestuia alin.4) art.166 *C.proc.pen.* (“Persoana reținută va fi audiată în conformitate cu prevederile art.103 și 104, dacă acceptă să fie audiată”), inclusiv de a verifica dacă au fost efectuate față de persoana reținută, acțiuni premergătoare de către organul de urmărire penală în absența avocatului etc. Din acest moment intervenția apărătorului în apărarea intereselor persoanei suspecte în cadrul urmăririi penal devine tot mai pregnant, prin participarea alături de client la toate acțiunile procesuale ce îl vizează, prin formularea de obiecții și depunerea cererilor, și plîngerilor necesare în cazul constatării cărorva abuzuri sau încălcări procedurale.

Avocatul este cel care verifică și confirmă legalitatea reținerii persoanei suspecte, prin semnarea procesului-verbal de reținere a persoanei, introducerea obiecțiilor necesare, stabilirea orei *de facto* și *de jure* a reținerii persoanei. Deseori, organul de urmărire penală indică același timp la ora *de facto* și *de jure* a reținerii persoanei, fapt care este unul greșit și revine în sarcina avocatului de a evidenția acest aspect, căci prin contestarea acestui obiect se poate identifica abuzul organului de urmărire penală față de privarea de libertatea a persoanei în mod ilegal. Căci, în practică, conform sondajelor efectuate, deseori ora *de jure* a reținerii a persoanei depășește cele 3 ore de la ora *de facto* a reținerii persoanei, fapt care aduce atingere directă libertății persoanei în afara limitelor legale, iar dacă avocatul nu va înainta obiecții la acest moment, nu va face decît să recunoască „legalitatea” acțiunilor procesuale incorecte efectuate de către organele statale, și acest fapt nu va putea fi contestat ulterior. Tot în sarcina avocatului revine și supravegherea obligației OUP de a înmîna persoanei reținute copia procesului-verbal de reținere, în care se includ date privind cauza penală începută, fapta pentru care este bănuit, ora reținerii, temeiurile invocate, rezultatele percheziției corporale, obiecțiile înaintate etc.

Deci, avem o dublă obligație atît din partea organului de urmărire penală de a chema avocatul ales de persoana reținută, sau un avocat de serviciu în termen de o oră de la momentul privării de libertate dar nu mai tirziu de 3 ore, cît și din partea avocatului – obligația de a se prezenta pînă la 3 ore de la privarea persoanei. Cu toate aceste cerințe legale imperative, în practica anilor 2007-2009 conform interviurilor examinate, s-au constatat comiterea multor abateri de la respectarea termenilor chemării și prezentării unui avocat. cu atît mai mult că s-au atestat și cazuri cînd avocații nu s-au prezentat nici la reținere, nici după reținere, nici ulterior pe parcursul privării persoanei de libertate, sau abia în instanța de judecată.

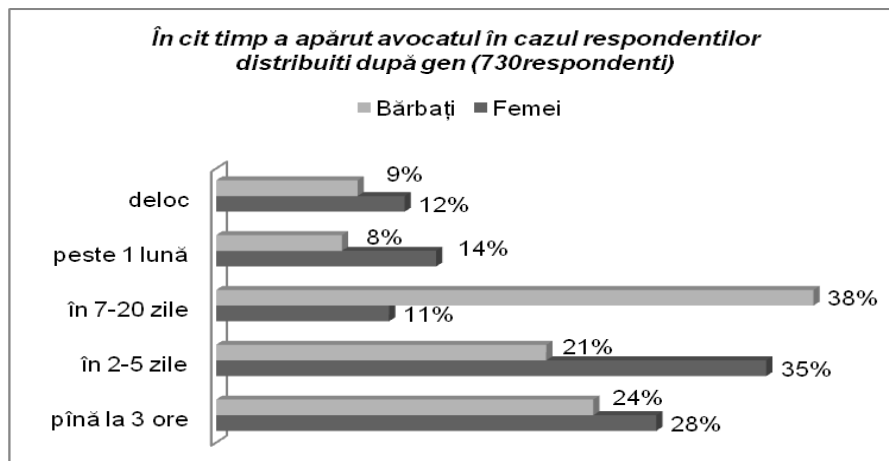

Fig. 18

Rolul avocatului devine unul și mai fundamental în cazurile reținerii persoanelor minore, față de care se cere a fi respectate un set de reguli speciale la procedura de reținere, prin verificarea informării imediate de către Organul de Urmărire penală a rudelor, prin asigurarea participării pedagogului sau psihologului la audierea minorului, (fapt deseori neglijat de către organul de urmărire penală la momentul propriu zic al reținerii, aducînd pedagogul sau alți reprezentanți ai autorității tutelare în altă zi pentru semnarea prezenței în acetele procedurale efectuate); prin asigurarea nedepășirii celor 2 ore prevăzute pentru audierea minorilor. Conform interviurilor acordate de minorii deținuți, s-a constatat că acestora le-a fost acordat avocat la procedura de reținere, dar cu regret aceștia nu au avut parte de o prestație eficientă din partea avocaților desemnați. Deseori fiind depistate cazuri cînd avocații au apărut a doua zi de la reținerea minorului, nu au contestat acțiunile de reținere/arest a persoanei.

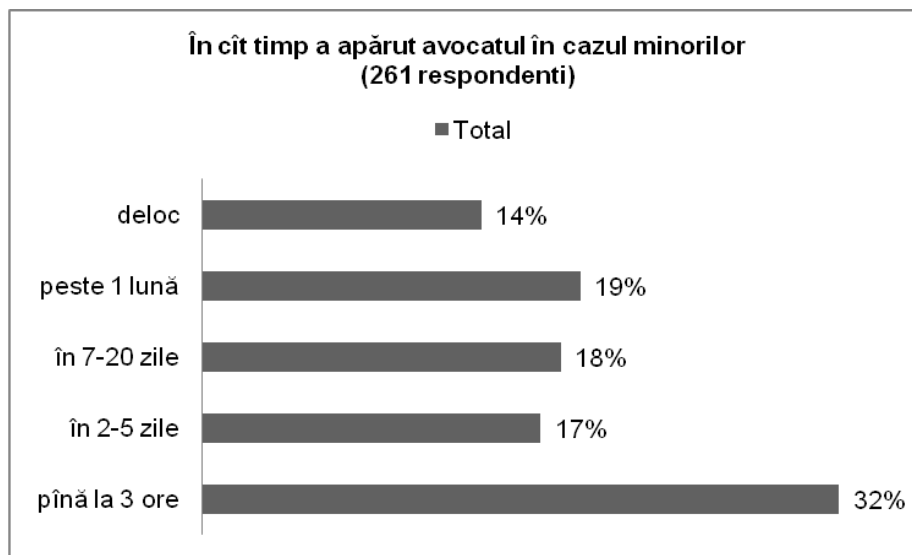

Fig. 19

Problemele constatate sunt o consecință a lipsei de profesionalism atît din partea Organului de urmărire penală, care deseori nu invită și nu asigură la timp participarea avocatului. Sau, dacă avocatul refuză să se prezinte în termen - acest lucru nu este comunicat organelor de resort pentru a se lua Deciziile necesare de tragere la răspundere a avocatului, din mai multe motive convenabile

atît pentru Organul de Urmărire Penală de a lucra în mod nestingherit, cît și pentru avocații care își neglijează îndeplinirea atribuțiilor profesionale în mod operativ.

Cazul 2: *Minorul I. C. este condamnat de judecătoria Ciadîr-Lunga în baza art. 195 alin. (1) CP al RM la 9 ani închisoare. Minorul afirmă că urmărirea penală s-a desfășurat fără avocat. Părinții săi nu au avut surse pentru a angaja un avocat prin contract. Minorul afirmă că avocatul A. C., din oficiu, s-a prezentat doar la judecată, și aici nu s-a implicat real în apărarea sa.*

Participarea avocatului din oficiu sau prin contract. Conform legislației în vigoare, precum și standardelor europene, fiecare persoană are dreptul la un apărător pe care să-l aleagă pe care îl preferă, sau la un apărător oferit din partea Statului. Reieșind din natura relațiilor dintre apărător și persoană aflată în conflict cu legea, caracterul de confidențialitate al acestor raporturi, persoanei reținute trebuie să-i fie oferită pe deplin voința și posibilitatea de a-și contacta un avocat pe care îl alege personal și încheie cu acesta un contract de asistență juridică pentru a recurge la serviciile sale. Conform datelor statistice, foarte puține persoane din cele interviuate au beneficiat de posibilitatea de a-și contacta în mod personal un avocat personal care să participe în bază de contract. De regulă avocatul privat intervine în proces la angajarea acestuia de către rudele persoanei reținute. Alte impedimente în angajarea unui avocat privat sunt : în primul rînd lipsa mijloacelor financiare de a încheia un contract de asistență juridică, fie, faptul că fiind reținut, nu are posibilitatea fizică să încheie acest contract cu un avocat privat, astfel încît la momentul reținerii intervine de regulă avocatul de serviciu, pentru ca ulterior să fie înlocuit de un avocat privat, angajat de rudele clientului, cu consimțămîntul acestuia din urmă.

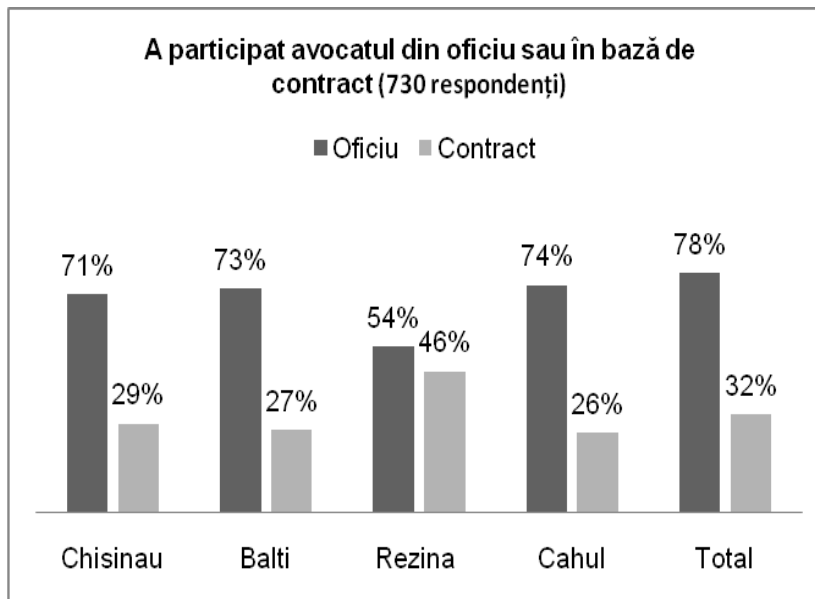

Fig. 20

Participarea obligatorie a avocatului este prevăzută conform art. 69 *C.proc.pen.* RM în cazurile cînd o cer persoanele suspecte, cînd se incriminează înfracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave etc, precum și asigurarea de către stat conform art. 69 alin.3) *C.proc.pen.* RM “Participarea obligatorie a apărătorului la procesul penal este asigurată de coordonatorul oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, la solicitarea organului de urmărire penală sau a instanței”. Acordarea asistenței juridice obligatorii

constituie garanții reale și concrete ale dreptului la apărare, precum și în interesul unei bune desfășurări a procesului penal. În caz contrar, fapt încă neconștientizat pe deplin de către organele statale, lipsa apărătorului la procedura de reținere a unei persoane constituie motiv de nulitate a actului procedural întocmit.

Cazul 3: C. I. este minor și se deține în Izolatorul de Detenție Preventivă nr. 11 – Bălți, fiind învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 273 C.pen. al RM, care prevede „răpirea mijlocului de transport”. Prima instanță la condamnat la 5 ani și șase luni închisoare. Curtea de Apel i-a micșorat termenul pedepsei la 3 ani și șase luni. C. I. afirmă că a avut apărător din oficiu care a participat mai mult formal, fără a se implica real în apărarea intereselor sale, și plus la asta a cerut 500 lei pentru a-l asista mai calitativ, cu toate că era din oficiu. Prin aceste fapte avocatul a încălcat prevederile art. 46 alin. (1) lit. a), c) a Legii cu privire la avocatură, obligația lui de a acorda asistență juridică gratuită în cazurile când a fost numit din oficiu

În cazul când persoana nu și-a ales un apărător sau refuză acest fapt, organul de urmărire penală este obligat să ia măsurile cuvenite în mod cât mai operativ pentru desemnarea unui avocat de serviciu. (art.167 alin.(1/1) C.proc.pen. RM.). Dreptul părților de a alege apărătorul preferat, precum și libertatea relațiilor dintre persoana suspectă și apărător este garantat și consacrat în diverse acte internaționale: Pactul Internațional cu privire la Drepturile civile și politice art.14, Convenția Europeană a Drepturilor Omului art.5-6.

Astfel, putem spune că calitatea de apărător în procesul penal în R.Moldova conform legislației în vigoare art.67 alin.(3), (3/1) este admis prin 3 modalități: 1) Prin încheierea contractului de asistență juridică cu un avocat ales, prin depunerea mandatului său la organul de urmărire penală ca dovadă a asumării angajamentului profesional, 2) prin Decizia emisă pe numele unui avocat de serviciu de către Oficiul teritorial al Consiliului Național pentru Asistența juridică Garantată de Stat la solicitarea Organului de Urmărire penală.

§ 2 Calitatea asistenței juridice acordate acuzatului, la aplicarea măsurilor preventive privative de libertate.

Se interzice în mod categoric ca organul de urmărire penală să recomande către persoana reținută un anumit apărător cu care ofițerii au colaborat anterior, și cu care se pot permite anumite abateri de la procedura de reținere a persoanei, în special când vine vorba de respectarea termenilor prevăzuți de lege. Conform sondajelor efectuate este evident faptul că asistența juridică de stat (gratuită) revine celor ce nu-și permit serviciile juridice cu plată, și mai este de remarcat că s-a format o percepție generală asupra calității asistenței juridice gratuite, ca fiind una destul de formală și de proastă calitate. Deci, conform interviurilor examinate cu persoanele deținute, majoritatea avocaților de serviciu s-au prezentat la organul de urmărire penală cu întârziere, nu au avut întrevederi confidențiale cu persoanele reținute, nu au prezentat obiecții la actele procedurale privind reținerea persoanei, precum nici nu le-au contestat la organul ierarhic superior, în vederea anulării acestora sau a înlocuirii cu o măsură non-privativă de libertate, fapt care, cu unele excepții nu au loc în cazul participării avocaților aleși (privati). Drept exemplu, prin acest tabel prezentat, este vădit faptul că există o disproporție considerabilă între hotărârile contestate și cele ce nu au fost

contestate din diverse motive, precum ar fi lipsa informării și explicării către deținut a procedurii de contestare, inacțiunea avocaților, lipsa necesității etc.

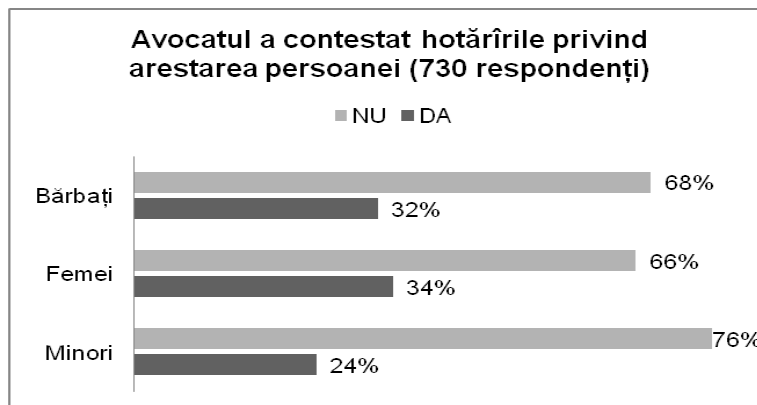

Fig. 21

Desigur că avocatul de serviciu (numit anterior și din oficiu) în acordarea asistenței juridice depinde în final de voința clientului la participarea și îndeplinirea acțiunilor procesuale, dar indiferent de starea materială a clientului, asistența juridică trebuie asigurată și oferită în mod cât mai profesionist și calitativ, deoarece acesta este retribuit prin mijloacele statului, și este în esență - obligația oricărui avocat de a-și efectua muncă în mod etic și profesionist, respectiv un drept fundamental al persoanei la o apărare eficientă.

Cazul 4: *A fost depistat un caz când un minor fiind condamnat de prima instanță în baza art. 171 C.pen. al RM la 5 ani și 6 luni, a depus cerere în apel, dar avocatul său l-a convins să-și retragă cererea pentru că îi va fi agravată pedeapsă în apel.*

S-a depistat pe parcursul monitorizării și faptul că există unii și aceeași avocați din oficiu care vin doar formal la chemarea organului de urmărire penală și se semnează că au acordat asistență juridică și au participat la diferite acțiuni procesuale, în realitate neavând loc acest lucru, astfel fiind încălcate prevederile art. 104 C.proc.pen. al RM, cu privire la audierea bănuțului / învinutului / inculpatului.

Cazul 5: G. N. este deținută în Penitenciarul nr. 11, Bălți și a fost condamnată de judecătoria or. Bălți în baza art. 217 alin. (2) C.pen. al RM la 1 an și 6 luni închisoare. Apelul l-a depus singură. A fost arestată imediat după pronunțarea sentinței din sala de judecată. La poliție când a fost audiată nu a fost prezent avocatul. La procuratură a fost încheiat acordul de recunoaștere a vinovăției în lipsa avocatului. Prin aceste fapte nu au fost respectate normele conținute în art. 504-509 C.proc.pen. al RM cu privire la procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției, unde este specificat expres că în cadrul acestei proceduri avocatul trebuie în mod obligatoriu să participe.

Limitele reținerii: Reținerea nu este susceptibilă de a fi prelungită și ca atare, la expirarea celor 72 ore, ea încetează de drept, urmînd ca persoana să fie eliberată imediat, în cazul minorilor la expirarea celor 24 de ore. O prevedere legală ce trezește discuții și nu este adecvat interpretată în practică este durata de 72 de ore a reținerii. Constituția RM (art. 25) și art. 11, 165, 166 C.proc.pen. prevăd, respectiv, sintagma „nu poate depăși 72 de ore” sau „nu mai mult de 72 de ore”. În practică însă organele de urmărire penală interpretează în unele cazuri această prevedere ca termen fix

stabilit pentru oricare caz de reținere, indiferent de circumstanțele concrete ale cauzei. Această practică este susținută și de unele prevederi ale art.175 *C.proc.pen.*, ce reglementează liberarea persoanei reținute: art. 175 alin. (1) pct.5) *C.proc.pen.* se menționează „a expirat termenul de reținere și instanța nu a autorizat arestarea preventivă”. Din această reglementare rezultă că persoana nu poate fi eliberată până când nu expiră termenul de 72 de ore, chiar dacă judecătorul refuză să aplice arestarea preventivă. Prevederea dată ar putea fi supusă anumitor critici și poate ridica semne de întrebare referitor la respectarea art. 5 *CoEDO*. Recomandabil ar fi, ca persoana să fie adusă în fața judecătorului imediat sau în cel mai scurt timp, iar sarcina probei de a justifica necesitatea de a extinde termenul de până la 72 de ore să fie pusă exclusiv în seama organului de urmărire penală, și nu în sarcina celui reținut. Reținerea persoanei de până la termenul limită de 72 de ore ar trebui să fie justificată doar prin complexitatea cauzei, necesitatea descoperirii altor fapte sau a complicilor, etc, adică anumite aspecte externe ale cauzei și nicidecum prin volumul mare de lucru sau alte motive ce țin de activitatea organelor de urmărire. De aceea nu poate fi stabilit un termen fix de reținere, deoarece astfel O.U.P. este concentrat să pregătească materialele privind aplicarea în continuare față de bănuitul reținut a măsurii arestării care se examinează de către judecător, și nu de colectarea reală a probelor privind circumstanțele comiterii infracțiunii.

Deci, în cazul în care sunt motive necesare a priva în continuare persoana de libertate, atunci vor fi aplicate măsuri procesuale de constrângere mult mai severe, precum arestul preventiv, arestul la domiciliu. Aplicarea măsurilor preventive este posibilă numai după începerea urmăririi penale. Procurorul sau judecătorul de instrucție aplică măsurile prevăzute de lege, după caz, în faza de urmărire penală, iar instanța de judecată - în faza judecării cauzei. Cu toate acestea, întâlnim în practică situații diferite privind chiar nerespectarea cerințelor legale privind aducerea imediată a persoanei în fața unui judecător dar nu mai târziu de 72 de ore, indiferent de vârsta persoanei, fie adultă, fie minoră.

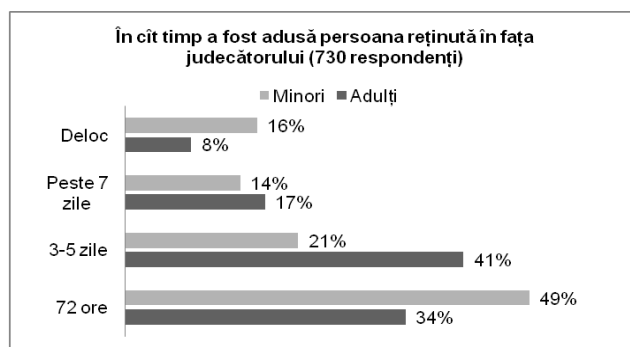

Fig. 22

§ 3 Aplicarea măsurilor preventive privative de libertate.

Utilizarea acestor măsuri privative de libertate trebuie să respecte condițiile legale de aplicare prelungire a arestului preventiv în conformitate cu prevederile legislației Republicii Moldova și standardele internaționale. Aceste condiții sînt identice datorită faptului că Articolul 7 al Codului de procedură penală a Republicii Moldova declară Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare – „Convenția Europeană”) ca fiind parte integrantă a legislației Republicii Moldova și prevede că în caz de „...neconcordanțe între

prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile prezentului cod, prioritate au reglementările internaționale”. În primul rând, este important să menționăm că Convenția Europeană nu conține careva prevederi care ar sancționa reținerea persoanei sau aplicarea arestului preventiv. Prin urmare, demersul privind aplicarea arestului preventiv nu poate fi întocmit doar în baza prevederilor Convenției Europene. Temeiurile legale ale privării de libertate trebuie întotdeauna stipulate în legea națională. Convenția Europeană stabilește anumite restricții în privința legii naționale, ceea ce înseamnă că pentru a fi acceptabilă cea din urmă trebuie să conțină cel puțin aceleași condiții pentru arestul preventiv ca și Convenția Europeană. Aceasta înseamnă că hotărârile *CtEDO* întotdeauna pot fi invocate în calitate de standarde obligatorii pentru Republica Moldova.

Legislația națională determină în art.175 din *C.proc.pen.* categoriile de măsuri preventive care se aplică numai dacă se întrunesc anumite temeuri legale. Măsurile preventive se aplică în faza urmăririi penale pentru o perioadă prevăzută de lege cu posibilitatea prelungirii, iar în faza judecării cauzei - până la rămânerea definitivă a sentinței, cu excepția cazurilor încetării de drept măsurilor preventive prevăzute de art. 195 *C.proc.pen.* RM. Organul de urmărire penală sau, după caz, instanța de judecată, poate aplica măsuri preventive numai în cazurile în care există suficiente temeuri rezonabile de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul: **a)** ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță; **b)** să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal;**c)** ori să săvârșească alte infracțiuni; de asemenea, ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței.

La demersul privind alegerea ca măsură preventivă a arestării preventiv și alternativele acesteia, conform art. 307, 177 alin. (2) *C.proc.pen.*, urmează să se anexeze copiile actelor de pornire a urmăririi penale și, după caz, copia ordonanței de punere sub învinuire a persoanei, copiile proceselor-verbale de reținere, ale proceselor - verbale de audiere a bănuitului, învinuitului, precum și probele pe dosar ce confirmă existența circumstanțelor care dovedesc necesitatea alegerii în privința persoanei ca măsură preventivă a arestării preventive (date despre persoana bănuitului, învinuitului, date despre antecedentele penale, date că persoana ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală, precum și despre amenințările făcute în adresa părților vătămate, martorilor ș.a.). Din conținutul art. art. 307, 308 *C.proc.pen.* rezultă că „în demers vor fi indicate motivul și temeiul în virtutea cărora a apărut necesitatea de a aplica măsura arestării preventive sau a arestării la domiciliu. La demers se anexează materialele care confirmă temeinicia acesteia”.

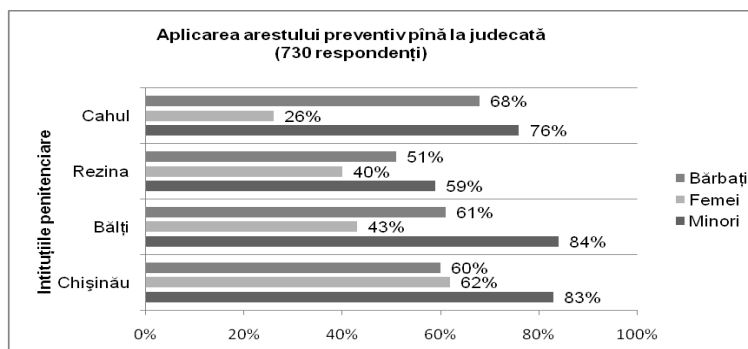

Fig. 23

Noțiunea „*temeiuri rezonabile*” determină necesitatea existenței unor date care presupun survenirea consecințelor negative indicate mai sus, și mai ales probarea acestor date de către Organul de Urmărire Penală, reieșind din prezumția nevinovăției a persoanei. Suspiciunile precum că persoana va prejudicia urmărirea penală, sau că se va eschiva de la urmărire penală trebuie să fie argumentate și întemeiate pe probe concrete, sarcină care îi revine organului de urmărire penală. Cu regret, practica în R.Moldova neglijează considerabil acest aspect, și lasă întreaga sarcină de probare pe umerii persoanei reținute și a avocatului acestuia. Fapt ce creează mari dificultăți la colectarea probelor necesare de către avocat, căci în timpul celor 72 de ore, avocatul nu deține pîrghiile legale necesare de a administra probe în acest timp record. Aceste date pot fi obținute ca rezultat al acțiunilor procesual - penale prevăzute de Titlul IV, Capitolul III al C.proc.pen. - Mijloacele de proba și procedeele probatorii, care la Urmărire penală sunt în exclusivitatea Organului de UP.

Măsura arestării preventive și măsurile preventive alternative arestării pot fi aplicate numai cu condiția că pentru infracțiunea săvârșită se prevede o pedeapsă privativă de libertate pe un termen de 2 ani. Arestarea preventivă sau măsurile alternative acesteia pot fi aplicate și în cazul când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede o pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani, dar cu condiția că bănuitul, învinuitul, inculpatul se ascunde de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată și a săvârșit acțiuni de natură să împiedice aflarea adevărului ori a săvârșit o altă infracțiune cu intenție. Convenția Europeană stabilește o cerință de bază a legalității aplicării arestului preventiv: *“Existența motivelor verosimile de a bănui că persoana a săvârșit o infracțiune”*

Punctele de pornire pentru această cerință de bază sunt: fapta trebuie să constituie o *infracțiune* conform legislației naționale. Nu este suficient ca persoana să facă ceva ce nu corespunde legii, este necesar ca fapta să fie calificată drept *infracțiune*. Convenția Europeană nu stabilește careva restricții privind definiția infracțiunii, adică numai statul poate decide care anume fapte se califică drept *infracțiune*. La fel, Convenția Europeană nu conține careva cerințe legate de nivelul minimal și cel maximal al pedepsei stabilit de legislația națională. Cerința referitoare la motivele bănuielii: bănuiala trebuie fondată pe anumite circumstanțe de fapt ale cauzei; evaluarea liberă și corectă a probelor; la etapa preliminară nu se cere ca probele să fie exhaustive.

Cerința referitoare la gradul bănuielii: în primul rînd, o simplă bănuială nu este suficientă; pe de altă parte, nu se cere ca faptul comiterii infracțiunii să se poată stabili cu certitudine, de exemplu, dispariția persoanei; nici nu se cere ca să fie clar ce include fapta infracțională; Scopul principal al anchetei este de a stabili dacă a fost săvârșită infracțiunea, și, dacă da, cine este infractorul; este suficient ca bănuiala să fie rezonabilă. În practica judiciară este acceptată ideea că trebuie să fie mai probabil că bănuitul a comis infracțiunea decît nu. Aceasta înseamnă că probabilitatea comiterii infracțiunii de către bănuitul trebuie să depășească 50%. De regulă, în perioada arestului preventiv se efectuează cîteva măsuri de investigare, care pot schimba evaluarea circumstanțelor cauzei în comparație cu situația existentă la momentul reținerii bănuitului sau aplicării arestului preventiv. Dacă se va stabili că circumstanțele noi descoperite reduc gradul bănuielii sub 50% persoana în cauză trebuie eliberată.

Conform pct.3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr.4 din 28.03.2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, examinând demersul privind aplicarea față de bănuțit, învinuit a măsurii preventive, judecătorul de instrucție, la etapa aplicării măsurilor preventive, nu este în drept să pună în discuție chestiunea privind vinovăția persoanei căreia i se incriminează fapta, însă verifică dacă sunt probe suficiente și indici temeinici ce pot confirma o presupunere rezonabilă ca bănuțitul, învinuitul a comis acea faptă penală.

La aplicarea acestor măsuri preventive o importanță considerabilă dar nu decisivă, o are calificarea faptei incriminate celui față de care se aplică măsura preventivă. Aceasta se confirmă prin actul de începere a urmării penale, ordonanță de punere sub învinuire sau, după caz, prin rechizitoriu. Calificarea finală a infracțiunii în cadrul urmării penale o decide procurorul, iar la faza Judecătii - instanța de judecată. De asemenea, utilizarea detenției trebuie să nu fie disproporțională în comparație cu fapta săvârșită și /sau personalitatea bănuțitului.

§ 4 Termenul aflării persoanei în arest preventiv.

E de remarcat faptul că termenul aflării persoanelor în detenție din cei 991 de intervievați la etapa urmării penale, variază de la caz la caz, însă de regulă nu depășește 3-5 luni. Îngrijorător a fost faptul că, din răspunsurile oferite de către cei intervievați, au survenit date precum că cîtiva dintre ei, printre care și cîtiva minori au stat în detenție mai mult de 8 luni-1an.

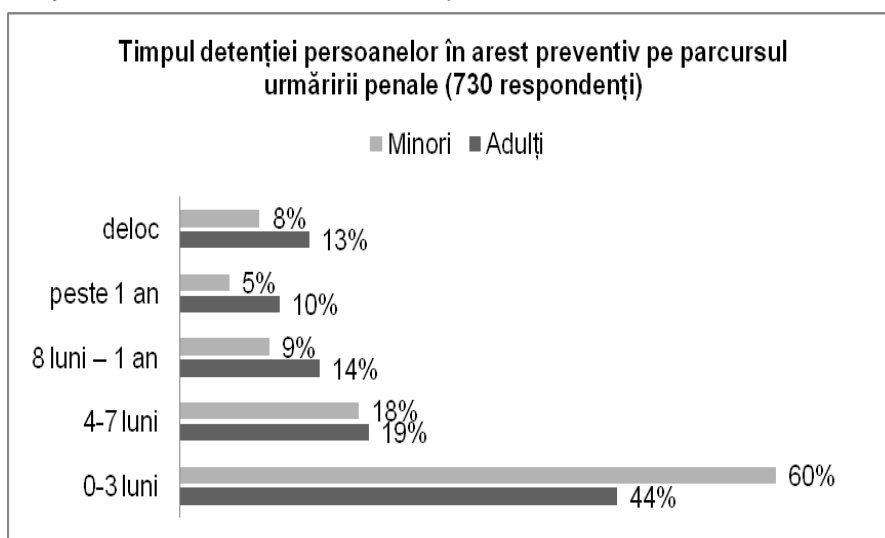

Fig. 24

Alte condiții și criterii complementare: Pe lângă condițiile obligatorii deja menționate, la aplicarea măsurii preventive se iau în considerație și unele criterii speciale. Astfel drept criterii speciale servesc, circumstanțele care determină oportunitatea aplicării unei măsuri preventive față de bănuțit, învinuit sau inculpat sau dimpotrivă, a inaplicării acestor măsuri. Chiar dacă este întrunită condiția de bază a “bănuțelii rezonabile” și cel puțin una din condițiile speciale, pentru a justifica aplicarea arestului preventiv se cere respectarea condiției suplimentare: După cum s-a menționat anterior, există trei condiții speciale pentru aplicarea arestului preventiv în conformitate cu Articolul 5 al. 1 c) al Convenției Europene:

- 1) Prevenirea distrugerii probelor - urmează a fi interpretată ca “împiedicarea aflării adevărului” conform Codului de Procedură Penală a Republicii Moldova, prin existența cărorva temeieri rezonabile pentru a crede că vor fi distruse probe sub formă de documente, prin comunicarea cu complici, sau că vor fi influențați martorii. Faptul că bănuitul a refuzat să dea declarații sau și-a schimbat declarația către poliție pe parcursul arestului nu constituie un motiv, în sine, de a crede că vor fi distruse probele (împiedicare). Suplimentar, trebuie de arătat cum eliberarea din arest va spori probabilitatea că persoana să încerce să influențeze alți bănuiți sau martori.
- 2) Prevenirea eschivării de urmărire penală: Circumstanțele relevante ce trebuie luate în considerare sunt posibilitatea condamnării cu o pedeapsă privativă de liberate pe un termen lung, lipsa locului permanent de trai, legături puternice peste hotare, personalitate instabilă, tentative anterioare de a se eschiva de urmărirea penală.
- 3) Prevenirea comiterii de noi infracțiuni: Circumstanțele relevante ce trebuie luate în considerare sunt: o evaluare a circumstanțelor cazului, complexitatea cazului, abuz sexual ce indică anormalitate sexuală (conform concluziilor experților), antecedentele penale pe cazuri similare comise anterior de către bănuit, dacă persoana are înclinații spre un comportament infracțional, o persoană care manifestă o lipsă puternică de empatie față de victimă, o persoană agitată care evident are nevoie de tratamente (argument contra aplicării arestului preventiv, este nevoie de plasare în spital pentru tratament).

Menționăm faptul că nu este suficient doar enumerarea circumstanțelor concrete. Trebuie efectuată o evaluare și motivare concretă, exhaustivă a tuturor circumstanțelor examinate în ansamblu, respectiv argumentarea necesității de aplicare a arestului preventiv (măsura disproporțională). De asemenea, nu este suficient să se aducă de către Organul de Urmărire penală ca argument faptul că „urmărirea penală este la o etapă inițială și necesită protecția împotriva împiedicării”. De remarcat că, în unele cazuri, există opinia greșită că măsurile preventive sunt ca un atribut al cauzei penale și în acest aspect există tendința ca OUP să aplice în mod abuziv măsurile preventive, indiferent de existența temeiurilor. Trebuie de înțeles că măsurile preventive nu se aplică în mod obligatoriu în orice cauză penală. Astfel, obligația de a se prezenta la citație și de a informa organul de urmărire penală sau instanța de judecată despre schimbarea domiciliului nu constituie o măsură preventivă și se aplică atât față de cel acuzat, cât și față de martori sau partea vătămată. Instanța de judecată aplică orice măsură preventivă privativă de libertate prin încheiere, la cererea părților ori din oficiu, în faza de judecată, precum și prin sentință la deliberare până la rămânerea definitivă a acesteia. Instanțele de apel și de recurs soluționează chestiunea măsurilor preventive prin decizie.

În opinia Curții Europene, organele de drept din țările europene trebuie în mod obligatoriu să-și motiveze argumentat demersurile privind aplicarea arestului preventiv, precum și a hotărârilor emise. Se pare că în ciuda numărului mare de condamnări la *CtEDO* pentru încălcarea art.5 *CoEDO* (cel mai clasic dosar privind încălcarea acestui articole este cauza *Șarban v. Moldova* din 4 octombrie 2005). Astfel organele judiciare în R.Moldova la eliberarea mandatului privind aplicarea arestului preventiv trebuie să aibă un conținut similar cu cel din încheierea privind

aplicarea arestării preventive, precum și trebuie de răspuns în mod detaliat la fiecare argument al părții procesului. Alte date necesare de cuprins : numărul, data și locul emiterii mandatului; numele și prenumele judecătorului; numele, prenumele, data și locul nașterii; domiciliul, locul de muncă, antecedentele penale, starea familială, starea sănătății și alte date despre persoana arestată; fapta de a cărei săvârșire este bănuită sau învinuită persoana și calificarea acesteia conform Codului Penal; motivele și temeiurile aplicării arestării preventive (aici în mare majoritate de cazuri este cheia succesului pentru avocat dacă sunt sau nu expuse motivele și temeiurile), durata reținerii sub arest, precum și timpul când expiră acest termen; organul care va asigura executarea mandatului; procedura (modul și termenul) de atacare a măsurii arestării preventive conform art.311C.proc.pen..

De remarcat e faptul că persoanelor reținute, de regulă nu li se înmânează și lor o copie a încheierii privind aplicarea mandatului de arest pentru a face cunoștință în mod detaliat cu motivele enunțate și pentru a le putea contesta în termen. De asemenea, este necesar să se ia în considerație motivele formulate de către părți atât în căile de atac, cât și în cazurile precedente examinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Cu regret, instanțele superioare care examinează contestările avocaților privind aplicarea arestului preventiv, de obicei, mențin în vigoarea încheierile primelor instanțe privind aplicarea arestului preventiv fără a argumenta suplimentar necesitatea privării persoanei de libertate și fără a se expune asupra motivelor invocate de apărare.

Aplicarea măsurilor preventive ca arestul și arestul la domiciliu afectează drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, garantate de Constituția RM (art. 25 „Libertatea individuală și siguranța persoanei”), astfel, este necesară respectarea întocmai a principiului inviolabilității persoanei (art. 11 C.proc.pen.), potrivit căruia nimeni nu poate fi arestat decât în cazurile și în modul stabilit de lege. Persoana arestată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească este obligată să elibereze imediat orice persoană deținută ilegal sau dacă temeiurile arestării au decăzut. Termenul inițial de 30 de zile al arestării preventive se aplică învinuitului. Dacă persoana nu este pusă sub învinuire, durata arestării preventive nu poate depăși 10 zile conform art. 307 alin.5 C.proc.pen.. Fiecare prelungire a duratei arestării preventive nu poate depăși 30 zile, iar în faza de judecată 90 de zile. Perioada detenției provizorii nu trebuie să depășească termenul rezonabil. Baza acestei reguli o constituie Articolul 5 alin. 3 care prevede:

“Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit.c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere”

Chiar dacă acest articol nu specifică perioada de timp, este evident că oricum reglementează acest lucru. Jurisprudența CtEDO a stabilit următoarele puncte de reper în protecția împotriva termenului nerezonabil de detenție:

- Principiul prezumției nevinovăției este esențial la aplicarea detenției preventive și constituie un factor de bază în interpretarea art. 5, alin. 3 din Convenția Europeană
- Acest articol se referă la perioada din momentul reținerii persoanei și pînă la judecarea cauzei în instanța de judecată
- Nu se aplică după pronunțarea sentinței de condamnare. Art. 6 alin. 2 prevede că: „orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită”. Adică, după pronunțarea sentinței în prima instanță.
- „Termenul rezonabil” în art. 5, alin. 3 trebuie interpretat în sens mai îngust decît în art. 6, alin. 1, care oferă învinuitului dreptul la judecarea într-un „termen rezonabil” a cauzei sale, indiferent de faptul dacă este sau nu în arest preventiv.
- „Termenul rezonabil” este un standard estimat, ce indică faptul că nu există un termen fix stabilit pentru detenție. Pentru a determina dacă detenția este în conformitate cu Convenția Europeană, instanța de judecată trebuie să evalueze dacă aceasta este „rezonabilă”. Acesta presupune, că instanța de judecată trebuie să facă o evaluare completă și exhaustivă a tuturor aspectelor. Mai ales, trebuie să ia în considerare:
 - Temeinicia motivelor menționate în demersul privind aplicarea arestului preventiv;
 - Progresul anchetei și a procedurii de judecată;
 - Cauzele unor eventuale tergiversări;
 - Perioada totală de detenție;
 - Situația personală și socială a învinuitului.

Instanța trebuie să ia decizia în baza unei evaluări concrete și complexe a tuturor argumentelor care susțin sau nu susțin prelungirea arestului preventiv, luînd în considerare principiul prezumției nevinovăției. De regulă, cu cît mai mare este perioada efectiv petrecută de persoană în arest preventiv – cu atît mai mic este, în mod normal, pericolul de a se eschiva de urmărirea penală. Instanța de judecată trebuie să aducă niște argumente foarte concrete și convingătoare pentru a motiva prelungirea arestului preventiv în baza acestei condiții.

După o perioadă lungă de detenție nu este suficient ca condițiile de bază și cele suplimentare de aplicare a arestului preventiv să fie satisfăcute. Pentru ca prelungirea arestului preventiv să fie în corespundere cu dreptul de a fi „judecat într-un termen rezonabil”, atunci progresul anchetei și procedura de judecată trebuie de asemenea să fie satisfăcătoare. Acest lucru reiese din cerința Convenției Europene ce presupune efectuarea unei evaluări exhaustive a tuturor circumstanțelor – printre acestea fiind și personalitatea învinuitului. Totodată, legea națională prevede posibilitatea prelungirii duratei arestării preventive în cazuri excepționale, care sunt lăsate la discreția instanței de judecată. Prima condiție se referă la existența în continuare a posibilității de survenire a consecințelor nefavorabile procesului penal. Această condiție este lăsată la aprecierea instanței de judecată. A doua condiție este formală, fiind determinată de infracțiunea imputată învinuitului.

Condiția în cauză stabilește termenul limită de arestare preventivă în faza urmăririi penale, în funcție de sancțiunea penală prevăzută de legea penală. Dar gravitatea faptei imputate prin ea însăși nu legitimează o detenție provizorie de lungă durată, dacă nu există temeuri indicate la prima condiție. Curtea Europeană, în cazul *Lettellier v. Franța* (decizia din 26 iunie 1991), a menționat că, după expirarea unui anumit timp de detenție prejudiciară, nu mai este suficientă invocarea temeiurilor inițiale, ci, pentru confirmarea cercetării în stare de arest, sunt necesare alte motive relevante și suficiente, precum și o străduință deosebită a autorităților la desfășurarea procedurilor (vezi *Șarban vs. Moldova*).

La expirarea termenelor - limită de 6 luni sau, după caz, de 12 luni de arestare preventivă, cauza penală trebuie trimisă în judecată conform art. 297 *C.proc.pen.*, sau urmărirea penală continuă, învinuitul fiind eliberat obligatoriu din starea de arest, un caz de încetare de drept a acestei măsuri, conform art. 195 alin.(5) pct.1) *C.proc.pen.* Ca o analiză finală prezentăm datele colectate de la persoanele deținute privind evaluarea pe categorii de termene a timpului aflării în arest preventiv pe tot parcursului proces penal. Cazurile unde au fost întâlnite cele mai lungi perioade de privare de libertate a persoanei, s-au referit de regulă la categoria incriminării infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave.

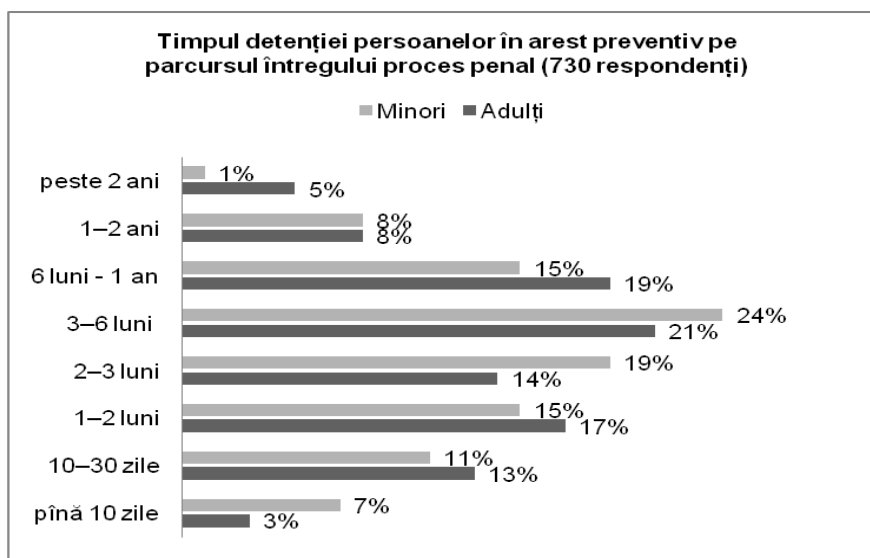

Fig. 25

Prin urmare putem spune că cunoaștem următoarele cazuri legale când expiră termenii prevăzuți de lege pentru privarea de libertate a persoanei: - de 72 de ore a reținerii, conform art. 166 *C.proc.pen.*; de 10 zile a arestării bănuțului, conform art. 307 alin.(5) *C.proc.pen.*; de 30 zile a arestării învinuitului, conform art. 186 alin. (2) *C.proc.pen.*; de 6 luni, de 12 luni sau de 4 luni a arestării învinuitului minor, atrage încetarea de drept a acestor măsuri, cu excepțiile menționate mai sus. Administrația locurilor de reținere sau de arestare este obligată să țină evidența strictă a curgerii termenului măsurilor preventive privative de libertate și să asigure eliberarea acestora, precum și să verifice dispozițiile suplimentare în acest sens de la procuror sau instanța judecătorească.

CAPITOLUL VI.

FORMELE FUNDAMENTALE DE MANIFESTARE ȘI REALIZARE A DREPTULUI LA APĂRARE ÎN ACTIVITATEA PROCESUAL PENALĂ

Acte normative naționale și internaționale impun procedurii penale exigențe importante în vederea asigurării proporționalității limitei intervenției statului în drepturile fundamentale și interesul general al societății în descoperirea și prevenirea infracțiunilor. Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale precum și interpretarea jurisprudențială a acesteia solicită nu numai acordarea de garanții, dar și constituirea de mecanisme necesare unei depline și eficiente realizări a statutelor procesuale conferite de legea internă. Acestea, per ansamblu, formulează premisele dreptului la un proces echitabil, elementele constitutive ale cărora se pot identifica, direct ori indirect, în:

Dreptul la apărare- Elementul de structură fundamental al unui proces echitabil, dreptul la apărare expune premisele realizării efective a tuturor celorlalte drepturi procedurale, iar uneori este și elementul de structură a acestora. Multitudinea perspectivelor pe care le implică dreptul la apărare determină, pe cale de consecință, identificarea respectivelor pentru excluderea eventualei inadmisibilități a probei dobândite prin afectarea dreptului fundamental, precum și a consecințelor de impact direct asupra echității procesului penal, indiferent de faza acestuia.

Drept efect al lipsei de publicitate a urmăririi penale precum și al inegalității de posibilități și mijloace dintre organul statal competent a o realiza și subiectul neoficial (în principal, bănuțit/învinuit), dreptul la apărare pretinde rigori speciale pentru considerarea realizării *de facto* a respectivei prerogative legale. În vasta lor categorie, legea, Convenția Europeană și jurisprudența a acesteia din urmă includ și.

§ 1. Informarea acuzatului privind drepturile procesuale

de care dispune la aplicarea măsurilor preventive privative de libertate.

Imperativitatea respectării constituie rezultatul reglementărilor normative exprese în acest sens. Astfel, spre exemplu, art. 64 alin. (2)p.1), art. 66 alin. (2)p.1) art. 167 alin (2) și art. 277 *C.proc.pen.*, stabilesc obligația organului de urmărire penală, sau, după caz, a procurorului de realiza înștiințarea efectivă a bănuțitului / învinuitului asupra statutului lor procesual, dând expresie, drept consecință și dreptului ultimilor de a primi explicațiile corespunzătoare ale conținutului drepturilor și obligațiilor legal atribuite. Acte normative internaționale, având caracter de universalitate, stipulează aceleași obligații ale statului, considerând drept inexistent sau nerealizat dreptul fundamental la un proces echitabil, în lipsa unor astfel de prevederi. În acest sens, *CoEDO* atribuie respectivul la categoria drepturilor fundamentale minime ale acuzatului (art. 6 parag 3).

Raționalitatea exigenței de informare derivă nu numai din reglementările normative, ci și din perspectiva imposibilității de realizare a oricărei apărări în lipsa cunoștințelor despre prerogativele legal acordate și limitele acestora. Apărarea nu poate fi considerată efectivă, iar uneori chiar existentă, dacă o înștiințare de acest tip nu a fost realizată înaintea audierii persoanei și imediat după aplicarea măsurii procesuale de constrângere. De aceea, respectarea normei privind aducerea la

cunoștință a drepturilor și a posibilităților pe care acestea din urmă le oferă, este de imperativitate absolută în special și cu precădere în condițiile aplicării reținerii. Lipsa informării adecvate și în timp util creează consecința nerespectării cerinței de legalitate în condițiile aplicării reținerii și a intervenirii art. 174 alin. (1) p. 3) *C.proc.pen.* RM. Există, deci, câteva cerințe⁸, în lipsa cărora legea procesual penală nu consideră realizat dreptul la informare și, drept efect, nici dreptul la apărare:

1) Înștiințarea despre drepturile pe care le oferă legea procesuală subiectului deținător al calității de banuit/învinuit. Aceasta, la rândul ei, trebuie:

- să fie făcută imediat după recunoașterea în calitate de banuit (inclusiv prin reținere) sau după punerea sub învinuire;
- sa fie realizată în limba pe care o înțelege sau, după caz, sa se asigure prezența traducătorului/interpretului;
- să se desfășoare în prezența apărătorului ales sau a celui care acordă asistență juridică garantată de stat;
- pentru minori, legea impune condiția suplimentară a prezenței reprezentantului legal și al pedagogului/ psihologului;

2) Explicarea tuturor drepturilor, anterior oferite banuitului/ învinuitului în formă scrisă.

Cerințele sunt cumulative, iar neasigurarea realizării lor complete posedă consecința considerării explicării drept nerealizate. Câteva puncte de reper au fost selectate pentru cercetarea problemei respectării normelor legale enunțate, la faza urmăririi penale, cu repartizarea pe categorii de populație: minori, femei bărbați și pe sectoare geografice majore: Chișinău, Bălți, Cahul, Rezina. Rezultatele cercetării formulează următorul tablou:

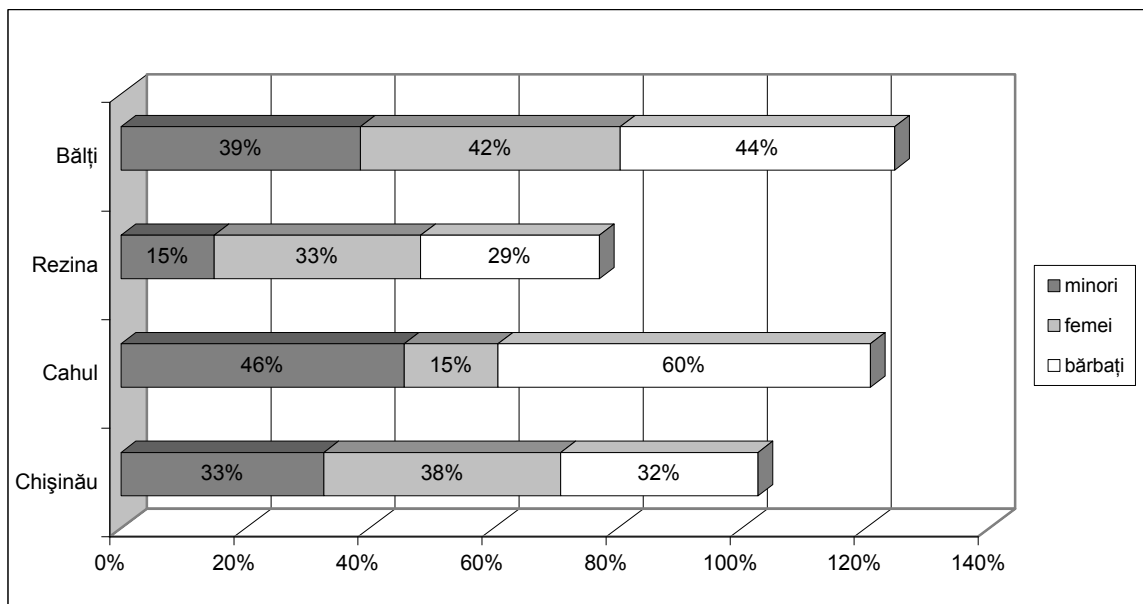

Fig. 26 Graficul neinformării reținuților asupra drepturilor procesual

Printre încălcările constatate în urma realizării cercetării sociale enunțate, se identifică persistența executării parțiale de către subiecții oficiali a obligațiilor lor legale în acest sens. Respondenții afirmă, astfel, doar existența unei înmînari a listei drepturilor și obligațiilor, preluate

⁸ Regulile enunțate se referă, în contextul cercetării, în exclusivitate la bănuț/învinuit.

din codul de procedură penală, fără o explicație de rigoare a posibilităților de realizare a acestora. Pe de altă parte, au existat și cazuri în care informarea, chiar și doar prin indicarea drepturilor și obligațiile a fost făcută nu în timp util, adică „imediat” după cum prescrie legea procesual penală, inclusiv atunci când persoana căreia urmează să i se facă respectivele explicații avea calitatea de reținut, sau chiar minor. Rezina cu 41,17%, Cahul cu 34,28% și Chișinău cu 33,84% sunt centrele cu cel mai înalt nivel constatat al nerespectării legii procesuale vizînd asigurarea informării asupra drepturilor procesuale.

Este absolut inadmisibilă neinformarea minorului reținut, imediat după aplicarea măsurii de constrîngere, despre drepturile pe care le are în legătură cu calitatea obținută prin efectul ultimei, întrucît maniera în care aceștea percep și exercită dreptul lor la apărare, diferă considerabil de situația similară în cazul majorilor, iar garanțiile procesuale devin de imperativitate maximă dacă cei la care se referă sunt persoane care nu au atins încă vîrsta majoratului. Aproximativ în 71,9% din cazuri, acuzații nu au fost informați despre categoriile drepturilor procesuale pe care le dețin, conținutul acestora și modalitățile de realizare, 77,3% din minori și 66,5% adulți nu au cunoscut la faza de urmărire penală statutul lor procesual.

Rezultatele sondajului per stat au exprimare grafică în tabloul ce urmează:

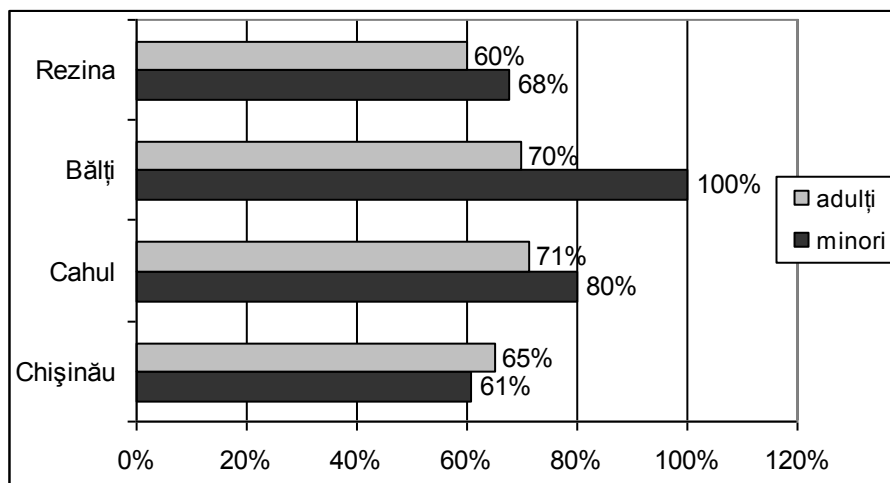

Fig. 27 Graficul comparativ al neinformării asupra drepturilor procesuale minori – adulți

În plus, obligația de informare revine organului oficial al statului, și nu apărătorului sau reprezentantului legal. Faptul dat determină considerarea înștiințării ca nefiind realizată, dacă nu se respectă calitatea subiectului care trebuie să o facă, întrucît legea obligă în exclusivitate organul de urmărire penală sau procurorul, în acest sens. Aceasta inclusiv deoarece comunicarea acuzat-representantului statului este întotdeauna anterioară celei acuzat- apărător, iar reprezentantul legal, nu poate face o explicație juridică completă asupra conținutului drepturilor procesuale ale persoanei reprezentate. Existente, aceste ultime afectări ale legalității influențează negativ procesul penal, sub aspectul lipsei cerinței de echitate a acestuia față de acuzat, pe de o parte, dar și pentru persoana vătămată - pe de alta.

§ 2 Dreptul la tăcere sau libertatea de a mărturisire împotriva sa.

Dreptul persoanei de a nu contribui la propria incriminare, constituind expresia exigențelor internaționale, formulate în art. 21 *C.proc.pen.*, protejează împotriva oricăror forme de participare în cadrul acțiunilor procesual penale, precum și indiferent de calitatea acestuia, rezultatul cărora poate afecta, de o manieră negativă situația procesuală a subiectului.

Libertatea de a nu mărturisi împotriva sa, nu se referă, în pofida semnificației directe a textului, doar la audiere și procedeele probatorii similare (cum ar fi confruntarea sau depunerea declarațiilor în cadrul prezentării spre recunoaștere, în condițiile art. 113 sau 116 alin. 1 *C.proc.pen.* RM) și nu se limitează, după cum s-ar părea, doar la persoanele care, în cadrul procesului penal au calitatea de acuzat. Dreptul de a nu contribui la propria incriminare aparține tuturor în egală măsură, dar exercitarea diferită a acestuia de către bănuit / învinuit, în raport cu martorii infracțiunii, se prezintă drept evidentă.

În esență, dreptul la tăcere al acuzatului generează în favoarea acestuia o dubla opțiune:

- 1) Fie de a-și exprima dreptul la tăcere, adică de a nu face declarații;
- 2) Fie de a renunța la acesta și de a depune declarații, asumându-și și riscul de a dezvălui elemente care ar putea servi acuzării.

De fiecare dată este absolut necesar a face și explicația că exercitarea de către bănuit a dreptului său la tăcere nu generează efectul sancțiunilor juridice, iar pentru învinuit faptul dat devine posibil numai în situații legale prestabilite (spre exemplu la încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției). Doar astfel devine realizată pe deplin informarea și asigurată libertatea în alegerea de a comunica sau nu cu subiectul oficial.

Legislația procesual penală creează premisele necesare unei garantări a libertății de mărturisire împotriva sa, inclusiv prin prisma dreptului la informare, care se referă și la această prerogativă legală. În acest sens, art. 64 alin. (2) p. 2), art. 66 alin. (2)p.2), stabilesc obligația unei informări speciale, privind imunitatea libertății de ne-declarare. Faptul dat nu semnifică, însă interdicția, din perspectiva apărării, a oricărei comunicări cu subiectul oficial, aceasta intervine numai în cazul în care rezultatele comunicării sau conținutul acestora poate fi interpretat în defavoare.

Cercetarea sociologică a demonstrat, însă, faptul că în majoritatea cazurilor, exercitarea dreptului de a nu mărturisi împotriva sa nu are loc, fie din perspectiva necunoașterii acestuia, fie din cea a renunțării la prerogativa legală acordată. Astfel, în mediu 55,12% minori/per republică au confirmat participarea în cadrul procesului penal, prin semnarea de acte procedurale pînă la sosirea avocatului. În plus, 78,1% din ultimii, deținuți în izolatoarele din Chișinău, 72,9% din Bălți, 80,4% din Cahul și 73,1% din Rezina au făcut declarații sau explicații organului de urmărire penală, la momentul aplicării măsurii preventive, înainte de întrevvederea cu avocatul ales sau desemnat. 55,8% din adulții bărbați din Chișinău și 61,3% din femei, adulții din Cahul, bărbați (40%) și femei (34,4%) au semnat procese-verbale, explicații și alte acte întocmite de organul de urmărire penală, fără să fi avut loc o consultare anterioară cu avocatul asupra chestiunii în cauză. Una din modalitățile cele mai frecvente de recunoaștere în calitate de bănuit, este aplicarea măsurii de constrîngere – reținerea, iar comunicarea între acuzat și subiectul oficial, în situația respectivă, devine inevitabilă. Considerentul dat, determină și examinarea respectării acestui principiu la

momentul dobândirii respectivei calități procesuale, atât din perspectiva drepturilor acuzatului și a echității procesului desfășurat în privința lui, cât și din punctul de vedere al admisibilității probei astfel obținute. În medie 76, 15% din cazuri, reținuții nu au exercitat această prerogativă legală, făcând declarații sau explicații organului de poliție/urmărire penală:

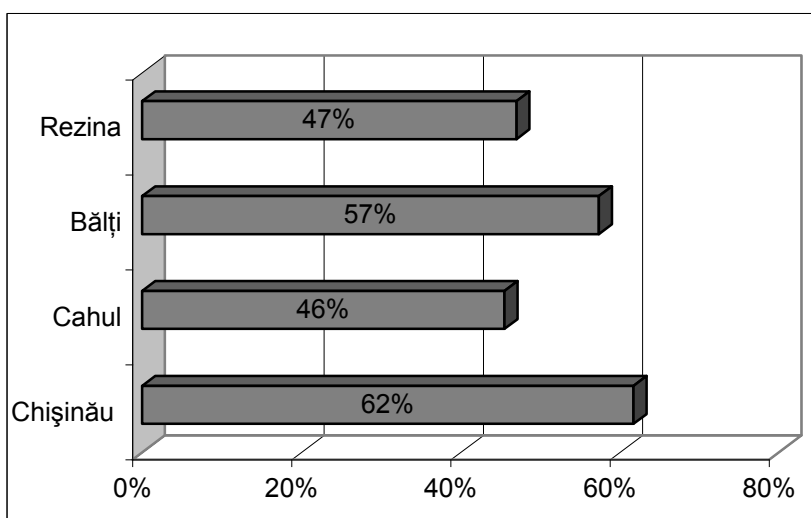

Fig.28 Reprezentarea grafică a ne-exercitării libertății de mărturisire împotriva sa prin comunicarea cu poliția, pînă la întrevvedere cu avocatul

iar 52,9% au semnat acte procedurale, în cadrul acțiunilor procesuale la care au participat: a constituirea probei împotriva sa, de aceea faptul dat solicită verificarea semnării cărorva acte procedurale, înaintea comunicării confidentiale a apărătorului și banuitului/ învinuitului, în special în cazul aplicării față de ultimul a reținerii. Codul de Procedură Penală al RM obligă organul de urmărire penală/ procurorul a acorda întrevedere în condiții de confidențialitate, chiar și pînă la prima audiere a acuzatului reținut, ceea ce ar face inadmisibilă posibilitatea depunerii de declarații sau semnarea de documente care ar putea leza interesul procesual al acestuia.

Audierea în lipsa apărătorului generează consecința încălcării legalității și, drept efect imediat – inadmisibilitatea probei astfel obținute. Doar atunci cînd comunicarea cu apărătorul precedă oricare alte acțiuni procesuale, se poate pune problema unei renunțări exprese și conștientizate la respectivul privilegiu legal.

Cazul 6: *C. S. este condamnată de instanța de fond în baza art. 187 C.pen. al RM, care prevede "jaful", fiindu-i stabilită pedeapsa de 3 ani și 8 luni de închisoare. Apelul l-a scris cu ajutorul altor condamnate. La etapa urmăririi penale a fost audiată și a fost impusă să semneze procesul-verbal de audiere în lipsa avocatului, chiar dacă este analfabetă. Prin aceste acțiuni au fost încălcate prevederile art. 103-104 C.proc.pen. al RM care prevăd că audierea poate avea loc doar în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu. Copia sentinței primei instanțe a primit-o peste 20 de zile după ce a fost pronunțată, fiind încălcate prevederile art. 399 C.proc.pen.al RM.*

Imunitatea legală respectivă (adică libertatea de mărturisire împotriva sa) se extinde și asupra consemnării rezultatelor acțiunilor procesuale realizate, nelimitîndu-se la desfășurarea propriu-zisă a acestora. Semnarea proceselor-verbale sau a altor acte procedurale nu afectează libertatea de a

mărturisi împotriva sa, decît în cazul în care acțiunea, pentru fixarea rezultatelor căreia sau certificarea conținutului cărora este întocmit documentul procesual dat, face același lucru.

Renunțarea la libertatea de mărturisire împotriva sa nu este, totuși, absolută, banuitul/învinuitul poate oricînd reveni la acesta. Calitatea „libertății de mărturisire împotriva sa” de formă de manifestare sau element al dreptului la apărare este, prin urmare evidentă. De aceea, realizarea acestuia din urmă devine imposibilă atunci cînd statul, atît la nivel normativ, cît și la cel de aplicare a legii procesuale nu asigură obligația ne-participării la acțiuni procesuale care ar crea o situație defavorabilă subiectului raporturilor procesual penale.

§ 3 Informarea asupra rezultatelor Umrării Penale.

Întreaga activitate procesuală, la faza urmării penale, se concentrează în materialele cauzei, de la includerea în care nu există nici o excepție. Fiecare acțiune procesuală realizată sau măsură de constrângere luată/ autorizată, precum și oricare altă hotărîre făcută, cunoaște o consemnare documentară, iar acestea per ansamblu constituie materialul probator al părților în instanță. Prezentarea materialelor de urmărire penală, ca regulă, se face etapa de terminare a acesteia, deși, de actele procedurale cele mai importante (din perspectiva drepturilor și intereselor legitime la care se referă direct sau indirect) au fost cunoscute părților chiar și pe parcursul desfășurării primei faze a procesului penal.

Drept urmare a naturii secrete a unor acțiuni de urmărire penală, precum și al caracterului complex al respectivei activități, în general o examinare a tuturor acestor materiale este imperativ necesară. Pregătirea pentru susținerea poziției în instanță poate fi făcută eficient numai dacă se cunosc cu exactitate și în detaliu toate piesele dosarului penal. Pentru asigurarea posibilității de realizare a scopului enunțat, *C.proc.pen.* impune procurorul, la terminarea urmării penale a prezenta materialele de urmărire penală și a confirma executarea obligației, prin întocmirea unui proces-verbal (art. 293 și 294 *C.proc.pen.*). Procesul-verbal intervine aici drept o condiție *sine qua non*. Lipsa lui constituie dovada nedesfășurării acțiunii procesuale prevazute de art. 293 *C.proc.pen.*

Pentru ca informarea asupra rezultatelor urmării penale, însă, să fie eficientă este necesară inexistența unei limitări a timpului acordat de procuror în acest scop. Legea procesual penală, în art. 293 alin. (4) stipulează posibilitatea de a lua cunoștință atît timp cît este necesar, fără ca subiectul oficial să poată impune vreo restricție, în acest sens. O excepție intervine, totuși. Atunci cînd se abuzează de prerogativa legală acordată, procurorul este în drept să fixeze modul și termenul efectuării respectivei acțiuni. Învinuitul ia cunoștință de materialele sale împreună cu apărătorul, dacă o solicitare contrară nu a parvenit din partea primului. Doar în acest caz legea permite examinarea separată de către aceștia a documentelor dosarului. Condiția respectivă se impune cu pregnanță în cazurile în care învinuitul este minor.

Concomitent, rezultatele cercetării sociologice permit să aprecieze că solicitarea legală a unui tratament diferențiat și preferențial în raport cu minorii nu este întotdeauna asigurată, inclusiv atunci cînd este pusă problema asigurării dreptului la apărare. Astfel, comparînd respectarea procedurii de prezentare a materialelor dosarului în cazurile în care acuzatul are calitatea de minor și cele

referitoare la acuzații adulți, se poate determina proporția de 34,8 % pentru prima categorie și 33,6% pentru cea de a doua, adică aproximativ în două cauze penale în care sunt implicate adulții și doar în una în care sunt minori.

Pe de altă parte, materialele cauzei nu se limitează doar la cele ce au expresia actelor procedurale, ci se referă și la anexele la dosar, care în virtutea dimensiunilor sau altor particularități, nu se află incluse în dosar. La acestea din urmă se atribuie corpurile delictive și înregistrările audio-video. Potrivit art. 293 alin. (3) *C.proc.pen..RM* se consideră însă a fi respectată procedura și realizată acțiunea de prezentare a pieselor dosarului, chiar dacă ultimele nu au fost prezentate, în cazul în care părțile nu și-au exprimat voința în sensul cercetării și respectivelor.

Considerată ca desfășurată potrivit legii este și prezentarea incompletă a materialelor dosarului, altele decât anexele la ele, atunci când sunt respectate condițiile:

- a) Materialele excluse din dosar conțin secret de stat, comercial sau alt secret ocrotit de lege; sau
- b) Excluderea lor este necesară pentru protecția vieții, integrității corporale sau libertății martorului și a altor persoane; și
- c) Aceste excluderi sunt autorizate de judecătorul de instrucție.

În prezența oricărei altei excepții decât cele enunțate, orice prezentare incompletă a dosarului, pentru a se lua cunoștință, se consideră ilegală și nerealizată, iar drept rezultat, încălcat și dreptul la apărare. Modul în care se asigură informarea persoanelor deținute, în privința rezultatelor urmăririi penale, poate fi exprimat în formă generalizată prin intermediul următoarei reprezentări grafice:

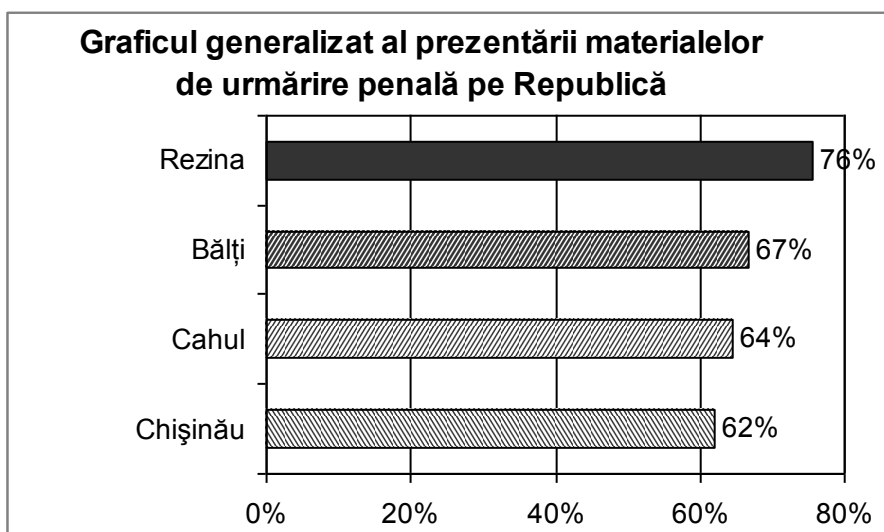

Fig.30 Graficul generalizat al prezentării materialelor de urmărire penală pe Republică

Cel mai mic procentaj al nerespectării prevederilor Codului de Procedură Penală la capitolul prezentarea materialelor urmăririi penale se înregistrează în Rezina în proporție de 76% din cazuri, Cahul și Bălți afirmă o încălcare de 64% și respectiv 67%, iar cel mai înalt nivel al încălcărilor în acest sens revine Chișinăului cu 62%.

§ 4 Asigurarea drepturilor fundamentale ale acuzatului la desfășurarea acțiunilor procesuale.

Audierea- În sensul *C.proc.pen.* acțiunea procesuală reprezintă, în primul rând, procedeele probatorii, adică acele căi legale prin intermediul cărora are loc colectarea probelor necesare unei juste soluționări a cauzei penale. Necesitatea asigurării legalității în alegerea și realizarea acestora devine explicabilă prin efectul afectării esențiale a drepturilor fundamentale la desfășurarea oricărei dintre acestea, dar și din perspectiva aprecierii respectării dreptului la un proces echitabil, în urma purcederii la oricare din acțiunile procesuale luate în parte și a tuturor acestora *per ansamblu*. Categoria acțiunilor procesuale pe care le reglementează *C.proc.pen.*, și care devin astfel admisibile în principiu, sunt destul de vaste, dar în același timp exhaustive. Nici un alt procedeu probatoriu, decât cel expres prevăzut nu este admisibil. În plus, pentru considerarea desfășurării adecvate a acestuia este necesară și respectarea exactă a procedurii, care și constituie mecanismele procesuale de garantare a echității procesului de înfăptuire a justiției pe cauze penale.

Audierea și formele particulare de manifestare a acesteia, cum ar fi confruntarea sau verificarea declarațiilor la locul faptei constituie procedeele probatorii cele mai frecvent utilizate în vederea cercetării circumstanțelor faptei penal prejudiciabile. Prin audiere se înțelege un proces de comunicare între organul de urmărire penală/instanța de judecată pe de o parte și acuzat, persoană vătămată, martor, pe de alta, în rezultatul cărora aceștia din urmă, depun declarații cu privire la împrejurările faptei care le sunt cunoscute. O rigoare absolută solicită satisfacerea cerințelor legale de obținere a declarațiilor, în vederea excluderii unei manipulari sau constrângerii psihice, rezultate din circumstanțele desfășurării audierii.

Conform prevederilor art. 107 *C.proc.pen.*, martorul se ascultă, de regulă, în timpul zilei, iar durata audierii neîntrerupte a acestuia nu poate depăși 4 ore sau 8 ore în general, pe parcursul zilei. Pentru bănuț/ învinuit o durată a audierii atît neîntrerupte cît și totale per zi, nu sunt legal prestabilite, există doar interdicția audierii acestuia în stare de oboseală și în timpul nopții. Cu toate acestea, regulile interpretării logice și prevederile art. 479 *C.proc.pen.* permit aprecierea posibilității de aplicare a rigorilor stabilite pentru martor și acuzatului.

Spre deosebire de regulile generale, apreciate pentru toți bănuții/învinuiții, în privința minorilor, legislatorul a stabilit expres durata audierii *per toto* a subiecților ce beneficiază de un statut procesual special, în virtutea particularităților de vîrstă. Cerința legală stabilește aici limita maximă a audierii neîntrerupte de 2 ore și a celei totale/zi de 4 ore. În pofida acestui fapt, încălcările procedurale sunt destul de semnificative la acest capitol. Astfel, în două din cele patru mari repere geografice, se înregistrează o nerespectare a normelor procedurale privind durata audierii minorilor în raport de 23%.

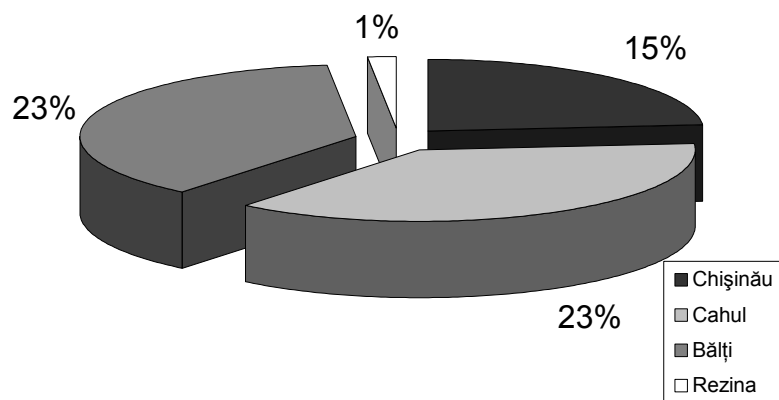

Fig. 31 Reprezentarea grafică a nerespectării duratei audierii minorilor per teritoriu

Se consideră nerespectată procedura, cu privire la termen, atât în privința minorilor, cât și a adulților chiar dacă audierea nu durează mai mult de 4/8 ore, dar procesul nu a fost întrerupt mai mult de 2/4 ore. În termenul dat se include și durata altor procedee probatorii aplicate, dacă acestea țin de audiere, cum ar fi confruntarea sau verificarea declarațiilor la locul faptei. Studiul sociologic demonstrează, însă, că deși în cazurile penale în care sunt implicați adulții nerespectări ale drepturilor procedurale la capitolul durata audierii există, numărul acestora este, în esență mai mic decât cel constatat în privința minorilor:

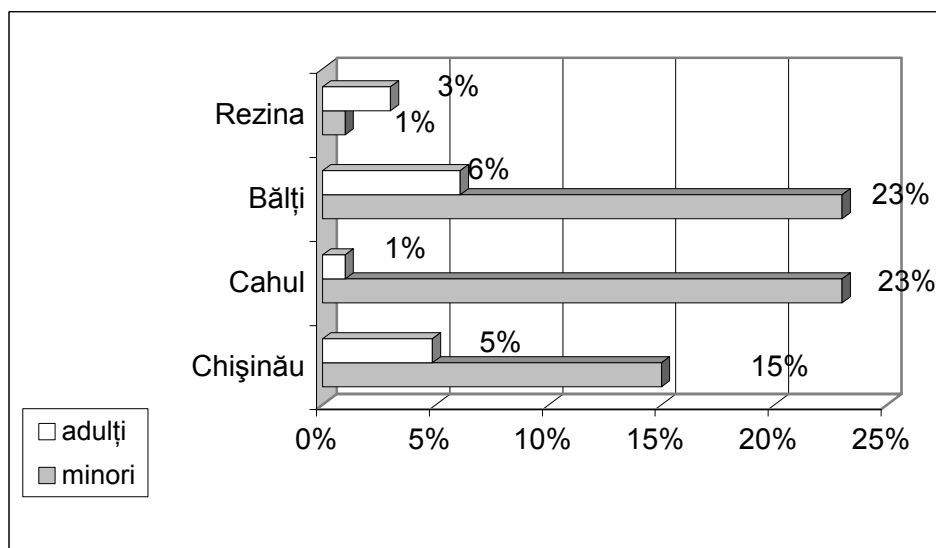

Fig. 32 Reprezentarea grafică comparativă minori-adulți a respectării procedurii audierii cu privire la durata acesteia

Coraportul minori –adulți la capitolul, neasigurării drepturilor fundamentale în cadrul audierii este de 25 la 1 pentru întreg teritoriul supus investigațiilor sociologice date. Cele mai multe audieri desfășurate cu nerespectarea prevederilor legale referitoare la termen au fost constatate în Bălți și Cahul, în cauzele penale privind minorii și în Chișinău și Bălți în cauzele penale privind persoanele majore. Cel mai înalt indicator al încălcărilor procedurale se constată în Bălți, iar regiunea cu cele mai puține necorespunderi ale activității de contribuire la înfăptuirea justiției pe cauze penale, la capitolul audieri (durata acesteia) este Rezina.

Confruntarea- constituie o formă specială a audierii prin intermediul căreia are loc verificarea declarațiilor anterior depuse, în cadrul procedurii obișnuite, conform prevederilor art. 102-115 *C.proc.pen.*, această reprezentând și condiția obligatorie, în lipsa căreia nu se poate purcede la efectuarea confruntării. Prin intermediul respectivei acțiuni procesuale, organul de urmărire penală, procurorul urmăresc scopul depășirii incompatibilităților între depozițiile persoanelor ascultate în cadrul aceleiași cauze penale și care influențează negativ soluționarea acesteia. În esență, confruntarea nu reprezintă altceva decât audierea concomitentă și asupra acelorași circumstanțe a două persoane care anterior au depus declarații în cadrul acelorași proceduri penale.

Ponderea cu care acest procedeu probatoriu intervine în practica organelor de urmărire penală/ procurorului este exprimată grafic în schema ce urmează:

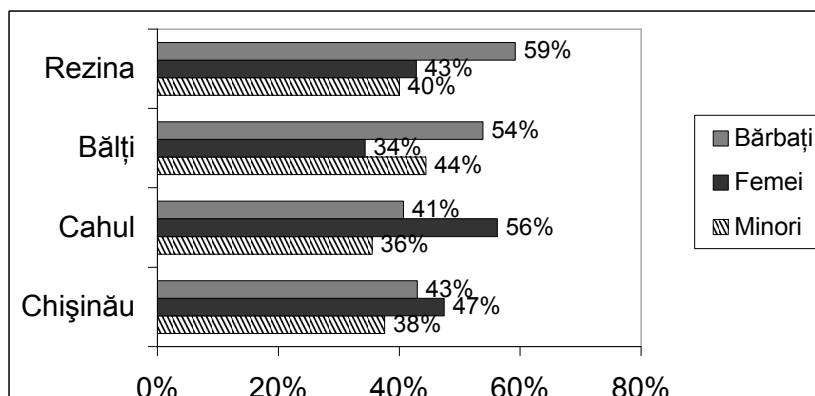

Fig. 33 Efectuarea pe cauze penale a confruntării per categorii de populație și teritoriul supus cercetării

Studiul sociologic confirmă o nerespectare, la nivel practic a recomandărilor de tactică criminalistică privind limitarea cazurilor de confruntare cu participarea minorilor, la cele imperative necesare soluționării cauzelor penale. Cele mai multe confruntări, pe teritoriul supus investigațiilor au fost efectuate cu privire la adulți, dar ponderea celor cu implicarea minorilor continuă a fi destul de semnificativă, fiind aproximativ egală cu cea a confruntării adulților bărbați în Chișinău, sau chiar depășind-o pe cea a femeilor și barbaților împreună în Rezina. Regiunea Cahul afirmă o aplicare a respectivului procedeu probatoriu fără diferențiere în raport cu minorii sau adulții. Efectuarea confruntării, este o cerință obligatorie atunci când inconsecvențe între declarații există, iar legea, pentru acest caz particular nu o interzice⁹, drept rezultat al exigenței impuse de art. 8 alin. 3 *C.proc.pen.*, prin interpretarea oricărui dubii de neînțeles, în condițiile *C.proc.pen.*, în favoarea banuitului/ învinutului, întrucât este unul din puținele procedee probatorii expres reglementate pentru asigurarea verificării și, drept efect, a veridicității probei.

Participarea în cadrul probatoriului prin solicitarea aducerii și audierii propriilor martori-

Prin probatoriu, art. 99 alin. (1) *C.proc.pen.* înțelege activitatea subiecților procesului penal de invocare, propunere, admitere și administrare de probe. Deoarece admiterea și administrarea de probe sunt întotdeauna competențe exclusive ale autorităților cărora legea le conferă dreptul și impune obligația de a efectua urmărirea penală sau judecarea pe cauze penale, doar invocarea și propunerea de probe sunt atribute ale subiecților neoficiali ai probatoriului (bănuț, învinut, parte

⁹ Spre ex. art 113 alin. 6 *C.proc.pen.* RM, interzice în lipsa consimțământului minorului a efectua confruntarea ultimului cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității sale fizice sau morale.

vătămată, parte civilă și reprezentanții acestora). Astfel, întrucât acuzatul nu poate efectua desinestătător, spre exemplu, percheziția, cercetarea la fața locului sau audierea el propune administrarea probelor, prin intermediul respectivelor procedee probatorii, organului de urmărire penală sau procurorului. Legea procesuală nu conferă expres bănuitalui/ învinuitului prerogativa de a cere aducerea propriilor martori, însă oferă posibilitate apărătorului acestuia de a avea convorbiri cu persoane fizice, dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege. Art. 6 al Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, consacră în para 3. p. (d) dreptul acuzatului de a solicita prezența martorilor apărării, oferind, astfel direct și nu doar prin interpretarea de lege dreptul de a solicita audierea martorilor părții apărării. Astfel, atât legea procesuală națională, cât și actele normative internaționale recunosc prerogativa acuzatului de a participa în probatoriul penal prin solicitarea prezenței și ascultării propriilor martori.

Există astfel acordată posibilitatea exercitării dreptului la apărare și prin aceste modalități, astfel încât egalitatea de posibilități și mijloace ale părții acuzării și cele ale părții adverse sa nu fie afectată. Exercițarea *de facto*, însă, a acestei prerogative legale, are loc în dependență de voința subiectului oficial. Situația practică în teren, pe categorii de populație se prezintă astfel:

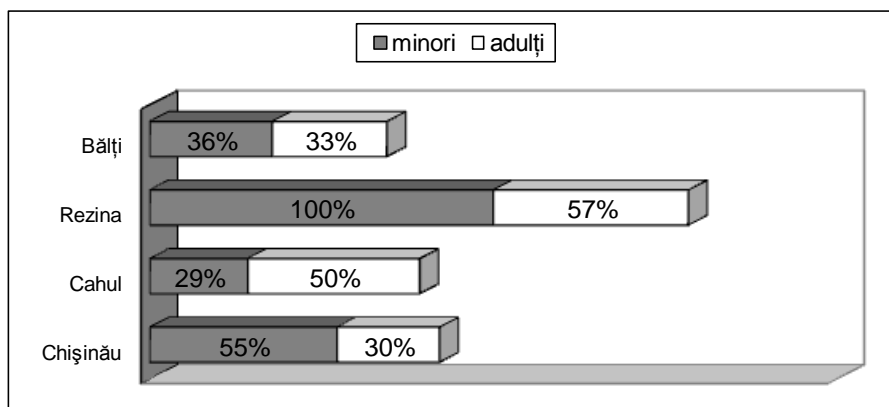

Fig. 34 Graficul soluționării pozitive a cererilor de audiere a martorilor

Spre deosebire de situația confruntării, soluționarea pozitivă a cererilor de prezentare și audiere a propriilor martori de către minori, reflectă prioritatea intereselor acestora și o pondere în acest sens de aproximativ 55 % în raport cu 42,5% pentru adulți. În 55% din cazuri în Chișinău și 36% din cele în Bălți au fost realizate audieri ale martorilor propuși de minorii reținuți, iar în 50% din Cahul și 57% în din Rezina, a celor propuși de adulți.

Poate fi apreciată, astfel, drept existență o tendință practică de asigurare a dreptului la apărare prin efectul admiterii acestei forme de participare în probatoriu. Formele particulare de manifestare a dreptului la apărare reprezintă efectul varietății și multitudinii ingerințelor în drepturile inalienabile, pe care le presupune oricare proces penal, precum și a necesității menținerii unui echilibru permanent între interesul ce se protejează și cel care este afectat, adică în ceea ce devine cunoscut drept *proporționalitate a procesului penal*.

Dreptul la apărare constituie, deci, expresia cea mai generalizată a exigențelor unui proces echitabil pentru că existența acestuia vine să asigure drepturile fundamentale în cadrul tuturor formelor de activitate procesual penală, de la procedeele probatorii care pot afecta și indirect persoana, pîna la măsurile procesuale de constrîngere în cadrul cărora restricțiile aduse ating nivelul maxim admisibil pentru înfăptuirea justiției pe cauze penale.

CAPITOLUL VII.

PARTICIPAREA REPREZENTANTULUI LEGAL.

Cauzele în privința minorilor fac parte din categoria cauzelor penale cu complexitate sporită în ceea ce privește investigarea și examinarea acestora, din cauza mai multor factori cum ar fi dezvoltarea socio-psihologică a persoanelor supuse răspunderii penale, statutului legal al copiilor etc. O calitate înaltă a soluționării unor astfel de cauze trebuie să fie asigurată printr-un șir de garanții procedurale suplimentare, care la rândul lor pentru a-și atinge scopul trebuie să fie respectate de către organele de drept. Printre aceste garanții figurează și cerința implicării reprezentantului legal în cadrul procesului penal derulat cu participarea unei persoane acuzate care nu a atins vârsta majoratului. Potrivit art.77 C.proc.pen. reprezentanți legali ai bănuțitului, învinuitului, inculpatului minori sînt părinții, înfietorii, tutorii sau curatorii lor, care reprezintă în procesul penal interesele acestora. Potrivit art. 6, pct.39 în calitate de reprezentanți sunt și reprezentanți ai instituțiilor sub supravegherea cărora se află copilul. Dacă minorul nu are părinți și locuiește la o persoană, care nu este numită tutore în ordinea stabilită de lege, instanța de judecată cheamă reprezentantul autorității tutelare în calitate de reprezentant legal.

Reprezentantul legal al bănuțitului, învinuitului minor se admite în procesul penal din momentul reținerii sau arestării preventive sau al primei audieri a minorului, care nu este reținut sau arestat, prin ordonanță a organului de urmărire penală. La momentul admiterii reprezentantului legal al minorului la proces, acestuia i se înmînează informație în scris despre drepturile și obligațiile prevăzute în art.78 și despre aceasta se face mențiune în ordonanță (art.480, alin.2 C.proc.pen). Dacă există date sau informații care permit a constata că acțiunile reprezentantului legal aduc un prejudiciu intereselor minorului, procurorul sau organul de urmărire penală sau instanța de judecată pot emite o hotărâre privind înlăturarea reprezentantului legal din procesul penal. Odată cu înlăturarea reprezentantului organul de drept urmează să îl înlocuiască cu un altul, deoarece conform legii reprezentantul legal trebuie să fie prezent la toate acțiunile desfășurate cu participarea copilului.

Prezența reprezentantului legal urmărește evitarea unor dificultăți care ar putea să apară în cursul efectuării acțiunilor procesuale (de exemplu, datorită emotivității excesive a copilului, tendinței specifice acestei vârste de a exagera etc.) și oferirea posibilității reprezentantului legal de a apăra plenar drepturile și interesele copilului. În comentariul la regula 15 din Regulile de la Beijing care prevede participarea reprezentantului legal se declară că dreptul părintelui de a participa în cadrul procesului penal trebuie văzut ca o posibilitate de asistență psihologică și emoțională pentru copil care trebuie extinsă pe parcursul întregii proceduri. Din această perspectivă participarea reprezentantului legal este foarte importantă.

Participarea reprezentantului legal este considerată la nivel de standarde internaționale (a se vedea Convenția cu privire la drepturile copilului art.40) ca fiind unul din elementele esențiale a unui proces echitabil pentru un copil în conflict cu legea. În comentariul său general cu privire la drepturile copiilor în justiția juvenilă din februarie 2007, Comitetul pentru Drepturile Copilului menționează că această garanție așa cum este formulată în Convenție trebuie să fie privită ca un

standard minim, ceea ce înseamnă că Statele Părți pot și trebuie să stabilească și să respecte standarde mai înalte în domeniul participării reprezentanților legali.

Comitetul pentru Drepturile Copilului menționează că părinții sau alți reprezentanți legali ar trebui să fie prezenți în cadrul procedurilor deoarece aceștia pot să ofere o susținere generală psihologică și emoțională pentru copil. Prezența părinților nu înseamnă că părinții pot acționa în apărarea copilului sau să fie implicați în procesul de luare a deciziilor. Cu toate acestea Comitetul menționează că judecătorul sau autoritatea competentă pot decide la cererea copilului sau persoanei carei acordă asistență legală sau alt tip de asistență limitarea sau excluderea participării reprezentantului legal în proces. Comitetul recomandă Statelor Părți să prevadă în mod explicit în lege o implicare maxim posibilă a părinților în cadrul procesului penal. Această implicare trebuie să contribuie în general la un răspuns eficient în ceea ce privește încălcarea de lege comisă de copil.

În literatură au fost exprimate opinii care se opun participării obligatorii a reprezentantului legal. Astfel se menționează că cerința participării obligatorii a reprezentantului legal în toate acțiunile procesuale într-un șir de cazuri poate bloca posibilitatea organizării acțiunilor în care se cere participarea mai multor persoane (prezentarea spre recunoaștere, confruntarea, reconstituirea faptei la fața locului). La fel se indică și posibilitatea unor influențe destructive asupra mersului acțiunilor procesuale, asupra declarațiilor și proceselor de percepere a participanților, inclusiv a celor minori din cauza prezenței multor persoane. De aceea se opinează că participarea reprezentantului legal a copilului în conflict cu legea în această privință trebuie să aibă anumite limite și să fie lăsate la discreția organului de urmărire penală care este pînă la urmă responsabil de rezultatele urmăririi penale.

În practică au apărut unele chestiuni de discuție în ceea ce privește lista persoanelor care pot să fie în calitate de reprezentant legal. Legea stabilește un cerc îngust de rude care pot participa în calitate de reprezentant legal. Din această listă sunt excluse astfel de rude cum ar fi bunica, unchiul, frații și alte persoane care pot fi apropiate copilului. Considerăm o astfel de abordare incorectă, deoarece în multe cazuri, din cauza plecării părinților peste hotare, copiii rămîn cu alte categorii de rude apropiate (de multe ori bunici, frați sau unchi/mătușe). Dacă am urma strict legii astfel de persoane nu pot fi reprezentanți legali. Totuși în practică nu sunt rare situațiile cînd anume aceste persoane sunt chemate să fie reprezentanți legali (în cazul cînd părinții lipsesc). Ținînd cont de misiunea reprezentantului legal, participarea unor rude apropiate ni se pare de multe ori mai potrivită decît atragerea în proces a reprezentantului autorității tutelare. Aceasta deoarece reprezentanții acestor organe cu părere de rău în comparație cu rudele apropiate, de multe ori au un interes mai redus față de soarta unui copil și ca atare de multe ori participă pur formal în cadrul procesului. Un exemplu, poate extrem dar ilustrativ ar putea servi cazul unui astfel de reprezentat legal care fiind întrebat dacă minorul ar trebui arestat a răspuns afirmativ motivînd că așa este poziția procurorului.

Participarea reprezentantului autorității tutelare ar trebui să aibă loc numai în cazurile cînd nu există altă persoană apropiată copilului să exercite rolul de reprezentant legal. De aceea în practică trebuie descurajate cazurile de invitare a reprezentantului autorității tutelare atunci cînd de fapt copilul are părinți sau alte rude. În această ordine de idei legea trebuie modificată în sensul lărgirii

cercului de persoane care pot participa în calitate de reprezentant legal stabilind poate chiar și o ordine de prioritate (de exemplu, rudele mai îndepărtate sunt invitate numai dacă nu sunt părinții sau aceștia din motive procesuale nu pot fi admiși în proces).

Nu este exclus că organul de urmărire penală în urma muncii de informare să constate că persoane care ar avea o autoritate în fața copilului și care într-adevăr ar putea să ofere suportul necesar să fie nu părinții și nici rude mai apropiate, dar chiar persoane străine din punct de vedere a rudeniei. Din această perspectivă am opta chiar pentru faptul ca legea să fie modificată în așa fel încât să permită participarea în calitate de reprezentant legal a oricărei persoane apropiate copilului (nu numai de rude), căruia îi pasă de bunăstarea și soarta copilului în virtutea relațiilor personale cu copilul. În ceea ce privește alegerea reprezentantului legal, în literatură se mai menționează și problema cumulării de către reprezentantul legal a statutului de parte civilmente responsabilă. Se menționează că această cumulare de multe ori are efecte negative deoarece eforturile reprezentantului legal în astfel de cazuri se pot concentra pe excluderea răspunderii civile (de exemplu, dovedirea lipsei legăturii cauzale între fapta comisă și modul în care și-a îndeplinit obligațiile de părinte) și să uite de interesele copilului. Mai mult ca atât participând la acțiunile procesuale, reprezentantul legal în astfel de cazuri ar putea să influențeze copilul în ceea ce privește declarațiile acestuia, chiar contrar intereselor acestuia. De exemplu, să insiste ca acesta să nu recunoască vinovăția, atunci când aceasta ar putea fi în beneficiul copilului.

Această problemă nu ar trebui să devină un argument pentru excluderea participării reprezentantului legal în acțiuni procesuale, ci un argument pentru ca organele de drept să fie mai diligente în alegerea reprezentantului legal. În concluzie putem spune că participarea reprezentantului legal este o garanție importantă pentru a asigura o soluționare corectă și în interesul superior al copilului a unei cauze ce implică un minor. Totodată organele de urmărire trebuie nu numai să respecte această cerință formal prin asigurarea unui reprezentant legal numai din motivul evitării nulității actului procedural, dar și să depună toate eforturile pentru a asigura participarea acelei persoane care ar fi cea mai potrivită în această calitate.

Cu părere de rău, însă această obligație este de multe ori neglijată de către autoritățile competente. Astfel, conform interviurilor realizate s-a constatat că în mediu în 35% de cazuri reprezentanții legali nu participă în cadrul diferitor acțiuni procesuale. Chiar dacă este o cifră mai mică în comparație cu participarea pedagogului (a se vedea mai jos), aceasta este una relativ mare ținând cont de importanța pe care reprezentantul legal îl are în cadrul procesului penal.

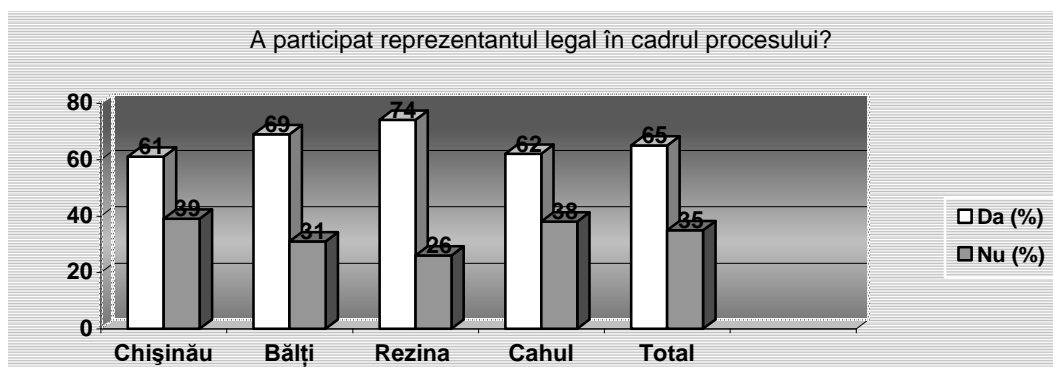

Fig. 35

CAPITOLUL VIII.

PARTICIPAREA PEDAGOGULUI SAU PSIHOLOGULUI LA AUDIEREA COPILULUI.

Participarea obligatorie a pedagogului sau psihologului în cadrul audierii este o altă garanție a apărării drepturilor și intereselor legitime ale unui copil aflat în copil cu legea. Cu toate acestea existența acestei norme nu reușește în deplină măsură să-și atingă scopurile din cauza faptului că o serie de întrebări au rămas fără răspuns din partea legiuitorului. În particular legea nu stabilește care este scopul prezenței pedagogului/psihologului, care este statutul legal al acestuia, care sunt cerințele față de persoana care participă în această calitate (trebuie să fie pedagog/ psiholog în virtutea formării profesionale sau să și practice), care este modalitatea de atragere în proces etc.

Drept rezultat în practică există discrepanțe în ceea ce privește diferite aspecte ale participării acestui subiect procesual. Mai mult ca atât nu rareori se întâlnește opinia că participarea pedagogului/psihologului este mai mult o formalitate și ca urmare de multe ori acesta nici nu este prezent. Acest lucru într-o oarecare măsură este indicat și de către interviurile făcute de grupele mobile. Aproape în jumătate din cazurile consemnate pedagogul nu a fost prezent (ca neprezență au fost considerate și cazurile când pedagogul a lipsit la urmărirea penală, dar era prezent în cadrul judecății).

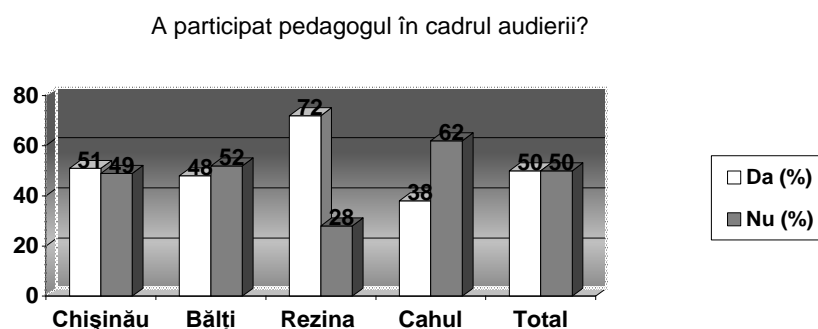

Fig. 36

Prezența unor terțe persoane la audiere împiedică crearea unei atmosfere de încredere și blochează copilul. Prezența pedagogului stânjenește copilul, el nu dorește să fie privit negativ. Nici pedagogul nu se simte bine să participe într-un rol neobișnuit pentru el. De aceea prezența pedagogului de multe ori este o barieră și nu un ajutor în stabilirea unui contact psihologic cu copilul¹⁰.

Totuși se pare că majoritatea sunt de părerea că participarea pedagogului sau psihologului influențează pozitiv mersul procesului și susțin implicarea acestora. Dar ca participarea lui să fie una eficientă urmează a fi rezolvate un șir de chestiuni cum ar fi statutul pedagogului, cerințele înaintate față de acesta, mecanismul de implicare etc.

¹⁰ Гуковская Н.И. Участие третьих лиц в допросе обвиняемого (в порядке обсуждения). Вопросы борьбы с преступностью. М., 1974. p. 110 - 112.

Cazul 7: *C. V. este minor și este condamnat de instanța de fond la 1 an și o lună închisoare, pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 186 C.pen. al RM, care prevede “furtul”. În baza art. 195 pe alt dosar cauza se judecă în fond. Minorul afirmă că la etapa urmăririi penale a fost audiat în lipsa avocatului. A fost audiat mai întâi și în lipsa reprezentantului legal, care a fost invitat după ce a fost finisată audierea. Pedagogul și psihologul nu au fost prezenți nici la urmărirea penală și nici la judecată. Minorul se deține în Penitenciarul nr. 5, Cahul și se află în arest preventiv aproape 1 an de zile. Prin aceste fapte ale OUP, nu s-a ținut cont de prevederile art. 104, 479, 480 C.proc.pen.al RM.*

§ 1 Statutul juridic al pedagogului/psihologului

la desfășurarea acțiunilor procesuale unde este implicat copilul.

În ceea ce privește statutului legal al pedagogului părerea savanților este împărțită. Majoritatea privesc pedagogul ca specialist care deține cunoștințe în domeniul pedagogiei și psihologiei adolescenților. Alții consideră că pedagogul nu trebuie să fie identificat cu specialistul. Răspunsul la această întrebare nu este unul lipsit de importanță, deoarece are implicații practice concrete în ceea ce privește alegerea pedagogului care trebuie să participe și clarificarea funcțiilor pe care le are pedagogul în cadrul procesului penal.

Dacă ne orientăm că pedagogul are statut de specialist atunci funcția pe care acesta o îndeplinește pe parcursul procesului penal este una de contribuire la stabilirea adevărului. Astfel conform art.87 alin.2 C.proc.pen. specialistul trebuie să posede suficiente cunoștințe și deprinderi speciale pentru acordarea ajutorului necesar organului de urmărire penală sau instanței. Ajutorul despre care este vorba este orientat conform definiției specialistului dată în art.6 la stabilirea adevărului. Totodată nouă ni se pare că limitarea funcțiilor pedagogului numai la cea de suport acordat organului de urmărire penală pentru a stabili adevărul nu ar fi corectă. Este adevărat că pedagogul sau psihologul urmează să ajute organul de urmărire penală să-și îndeplinească funcțiile de stabilire completă și obiectivă a circumstanțelor unei cauze penale. Totodată este clar și faptul că participarea pedagogului trebuie să excedă acest rol.

În comentariul său general cu privire la drepturile copiilor în justiția juvenilă din februarie 2007, Comitetul pentru Drepturile Copilului menționează că în ceea ce privește audierea trebuie să existe metode de supraveghere independente care ar asigura că declarațiile obținute sunt făcute benevol și nu sunt obținute prin metode și totodată sunt adevărate. În acest sens Comitetul menționează că instanța de judecată sau după caz altă autoritate competentă atunci când evaluează caracterul voluntar al recunoașterii vinovăției de către copil, trebuie să țină cont printre altele de faptul dacă la audiere a fost prezent un consilier legal sau alt tip de consilier. În această ultimă categorie în opinia noastră ar putea fi inclus pedagogul.

Într-un anumit sens pedagogul este chemat să protejeze drepturile și interesele copilului la efectuarea audierii care printre altele se manifestă prin asigurarea că copilul nu este intimidat în vreun fel în cadrul audierii. Cu toate că această perspectivă nu exclude faptul că pedagogul ar putea în continuare să ajute organul de urmărire penală la aflarea adevărului, în anumite situații aceasta nu ar fi tot timpul adevărat și într-un oarecare sens statutul pedagogului/pedagogului nu coincide cu

statutul clasic al specialistului. La aceeași concluzie ajungem dacă analizăm întrebarea dacă pedagogul trebuie să aibă o relație anterioară cu copilul audiat. S-a menționat că întrebarea despre invitarea unui pedagog cunoscut sau necunoscut copilului poate fi decisă după luarea în considerare a unui șir de factori cum ar fi gradul de dezvoltare a copilului, caracterul infracțiunii și alte circumstanțe ale cauzei. Părerile savanților sunt împărțite în acest sens.

Unii autori susțin că reieșind din rolul pedagogului cel mai eficient ar fi să fie invitat un pedagog cunoscut copilului, care este respectat de acesta și care are posibilitatea stabilirii unui contact psihologic eficient cu minorul. În practica organelor de urmărire penală în calitate de pedagog de cele mai multe ori participă un pedagog care nu este cunoscut cu copilul. Evident că întâlnind pentru prima dată un copil, pedagogul nu va putea în deplină măsură să stabilească un contact psihologic eficient și de fapt de multe ori se transformă într-un participant pur formal. Implicarea acestuia de multe ori este una episodică. De aceea s-a opinat că este mult mai eficient implicarea în cadrul audierii a unui pedagog cunoscut cu copilul¹¹ Ca circumstanțe care ar împiedica participarea pedagogului cunoscut s-a menționat faptul că prezența acestuia poate să-l facă să se închidă în sine sau chiar să determine să facă declarații false. Ca motive pentru aceasta în afară de rușinea față de profesor ar putea fi teama că prin intermediul acestuia despre fapta copilului ar putea să afle la școală, că ar putea fi pedepsit și la școală etc. În afară de aceasta au fost constatate cazuri în practică când la copii părți vătămate participarea pedagogilor cunoscuți ar putea bloca procesul de depunere a declarațiilor în cazurile pe care copilul le consideră ca rușinoase (infracțiuni sexuale, escrocherii, violență fizică din partea semenilor)¹².

La examinarea diferitor argumente despre invitarea unui pedagog cunoscut sau necunoscut, probabil că cel mai corect ar fi de constatat că nu există o regulă unică pentru toate situațiile. Această chestiune trebuie să fie soluționată individual. În acest sens, ca și în cazul reprezentantului legal, considerăm că decizia de a invita unul sau alt pedagog trebuie să fie luată după o cercetare suplimentară în acest sens a tuturor circumstanțelor relevante și de dorit după consultarea părerii copilului în acest sens. Pornind de la această idee ajungem la concluzia că uneori în calitate de pedagog ar trebui să participe un pedagog cunoscut copilului. Dar pedagogul care îl cunoaște este cel mai des pedagogul care îl învață și fără îndoială în virtutea diferitor circumstanțe (prezența stereotipelor, istoria relațiilor cu copilul, obligația de a educa copilul etc.) nu este imparțial. Acest lucru exclude participarea lui ca specialist, deoarece conform art.87 specialistul este persoana chemată pentru a participa la efectuarea unei acțiuni procesuale în cazurile prevăzute de cod, care nu este interesată în rezultatele procesului penal. Reiese că chiar dacă participarea pedagogilor copiilor ar fi recomandabilă pentru unele cazuri, aceștia nu ar avea posibilitatea să participe ca specialiști deoarece implicit s-ar putea considera că ar putea avea un interes contrar prevederilor art.87. Și din această perspectivă nu am putea considera deci pedagogul ca fiind specialist.

O altă propunere este de a recunoaște pedagogul ca participant aparte a procesului penal, iar psihologul urmînd a fi recunoscut în calitate de specialist cu toate consecințele de rigoare. Atunci

¹¹ Пюсса, О. Участие педагога в допросе несовершеннолетних / Участие педагога в допросе несовершеннолетних // Правоведение. -1966. - № 4. - p 163

¹² Пюсса, О. Участие педагога в допросе несовершеннолетних / Участие педагога в допросе несовершеннолетних // Правоведение. -1966. - № 4. - p 164

cînd este vorba de pedagog se are în vedere un pedagog cunoscut de către copil, în restul cazurilor fiind vorba de participarea unui specialist din domeniul psihologiei vîrstelor sau pedagogiei. În așa fel algoritmul de acțiune a organului de urmărire penală ar fi invitarea întîi de toate a unui pedagog cunoscut copilului. Atunci cînd acest lucru nu este rațional (de exemplu copilului i-ar fi rușine să facă declarații) sau imposibil (copilul nu învață) este invitat un specialist în domeniul pedagogiei sau psihologiei.

Atragerea unui specialist în domeniul psihologiei vîrstelor în cadrul audierii, ar permite folosirea acestuia ulterior pentru constatarea circumstanțelor menționate mai sus. În afară de aceasta psihologul pare a fi mai potrivit decît pedagogul în realizarea funcțiilor specifice din cadrul audierii, cum ar fi de exemplu stabilirea unui contact psihologic cu copilul etc. În concluzie la organizarea audierii unui copil, organul de urmărire penală ar trebui să se orienteze în primul rînd la invitarea unui psiholog cu specializarea respectivă care va participa în calitate de specialist. Dacă acest lucru nu este posibil atunci organul de urmărire după analiza tuturor circumstanțelor relevante poate invita fie pedagogul copilului, fie un alt pedagog. Atunci cînd la audiere participă un psiholog sau un pedagog pe care copilul nu îl cunoaștem considerăm obligatorie oferirea acestora a unui timp înainte de audiere pentru ca să poată discuta cu copilul și să facă cunoștințe și cu alte date care l-ar ajuta în îndeplinirea funcțiilor în cadrul audierii.

§ 2 Mecanismul juridica de implicare a pedagogului/ psihologului la desfășurarea acțiunilor procesuale unde este implicat copilul.

Atît pedagogul cît și psihologul, după părerea noastră pe lîngă studii ar trebui să aibă și practică de lucru în domeniu. În acest sens o problemă cu care se confruntă organul de urmărire penală este asigurarea prezenței unui pedagog sau psiholog la audiere în genere și a unui pedagog/psiholog competent în particular. În practică se întîlnesc cazuri cînd pedagogul invitat este o persoană care face parte din organul de urmărire penală și care participă formal nu numai din cauza relației cu organul de urmărire penală, dar și din cauza că competențele lor profesionale sunt departe de cerințele înaintate față de rolul pe are îl au. Organul de urmărire penală motivează astfel de situații prin lipsa unui mecanism clar care ar reglementa modul de atragere a pedagogului, dificultățile care apar în sensul găsirii unui pedagog disponibil în termenii necesari. Această chestiune într-adevăr urmează a fi reglementată. Pe de o parte aceasta ar face ca pedagogii implicați să fie de o competență ridicată, iar pe de altă parte s-ar reduce tendințele și posibilitățile pentru abateri de la lege.

În afară de implicarea pedagogului în practică apar diferite situații care necesită răspuns. Astfel se poate crea situația cînd, reprezentantul legal ar putea acționa și în calitate de pedagog. De exemplu, dirigintele de clasă al copilului aflat într-o școală internat poate să fie și pedagog și reprezentant legal. Apare întrebarea dacă dirigintele în acest caz poate să cumuleze aceste două funcții. Considerăm că dacă nu sunt circumstanțe care ar exclude participarea acestei persoane în calitate de pedagog, atunci ea ar putea să fie și în același timp reprezentant legal, cumularea acestor două statute procesuale neavînd o influență negativă asupra exercitării funcțiilor specifice acestora.

Încă o întrebare care urmează a fi clarificată constă în modalitatea în care pedagogul sau psihologul își realizează rolul său. Conform legii pedagogul sau psihologul este în drept, cu consimțământul organului de urmărire penală, să pună întrebări minorului, iar la sfârșitul audierii, să ia cunoștință de procesul-verbal sau, după caz, de declarațiile scrise ale minorului și să facă observații în scris referitor la plenitudinea și corectitudinea înscrierii lor.

În practică rolul pedagogului sau psihologului se rezumă la asistarea la audiere și semnarea procesului verbal la sfârșitul acțiunii. Uneori pedagogul pune întrebări. Cunoaștem relativ puține cazuri când pedagogul a făcut mai mult decât atât (de exemplu, a oferit o consultație organului de urmărire penală privind psihologia copilului și modalitățile de stabilire a contactului psihologic cu acesta etc.). Mai mult ca atât din câte s-a arătat uneori pedagogul nu este prezent la audiere și vine ulterior și semnează. Cu toate că o astfel de situație pare să fie în contradicție cu legea, în doctrină s-a menționat că pedagogul sau psihologul nu numai că trebuie să fie prezent în cadrul audierii pentru a-și îndeplini funcția sa.

CAPITOLUL IX. FOLOSIREA CĂILOR DE ATAC.

§ 1 Recursul împotriva încheierii

judcătorului de instrucție privind aplicarea arestării preventive.

Orice persoană arestată pe parcursul procesului penal are dreptul să conteste legalitatea privării de libertate. Acest drept este unul din drepturile fundamentale ale omului. Totuși rezultatele interviuării persoanelor deținute demonstrează că acest drept este rar folosit de către apărare. Astfel din numărul total de răspunsuri la întrebarea despre faptul dacă a fost atacată încheierea de arestare, numai în 35% de cazuri răspunsul a fost afirmativ.

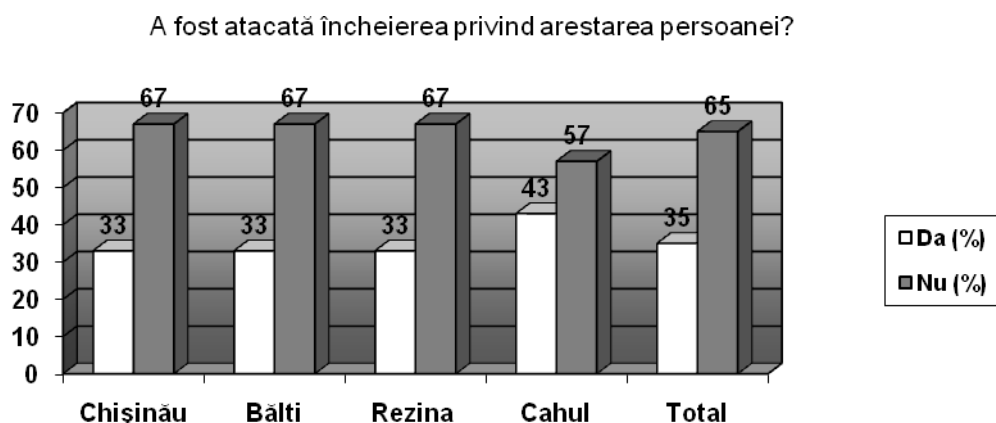

Fig. 37

Nu putem să acordăm o apreciere univocă acestei cifre. Pe de o parte atacarea arestării numai în 35% pare să fie un număr mic. Aceasta ar putea pune întrebări privind eficiența avocaților în folosirea tuturor mijloacelor legale în asigurarea drepturilor și intereselor clienților lor. Pe de altă parte această cifră este una relativă. Respondenții sunt persoane care la momentul interviuării se aflau în mare majoritate în arest preventiv. Este evident că în afara calculelor rămân acele persoane care au fost arestate, dar ca urmare a depunerii unui recurs au fost eliberate. Incluziunea și acestora ar prezenta situația reală în privința aceasta.

Mai mult ca atât existența căilor de atac nu presupune folosirea automată a acestora. De aceea dacă avocatul și clientul său consideră că atacarea arestării nu ar aduce nici o schimbare, ni se pare corect ca acest lucru să nu fie făcut. Totuși avocatul trebuie să ajungă la această decizie numai după o considerare judicioasă a circumstanțelor cauzei. Dacă nu are o convingere puternică despre inutilitatea atacării, este mai bine ca avocatul să greșească în sensul înaintării unui recurs inutil decât în abținerea de la înaintarea acestuia fapt care poate duce la o deținere nejustificată. Această marjă de eroare în favoarea atacării ar trebui să fie aplicată în orice dosar. Chiar dacă datele colectate în urma interviuării nu s-au axat cu preponderență pe explorarea fenomenului atacării arestării și deci nu oferă teren pentru multe concluzii, putem afirma că mai degrabă există cazuri când se greșește în favoarea neatacării. Pentru confirmare aduce exemplul unui bărbat deținut la momentul interviuării în arest preventiv deja pe o perioadă de 27 luni și care niciodată nu a atacat arestarea sa. Chiar dacă

inițial ar fi existat certitudinea că recursul este inutil, conform practicii *CiEDO*, odată cu trecerea timpului argumentele pentru deținerea persoanei în continuare trebuie să fie tot mai puternice. Respectiv punerea la îndoială a necesității deținerii în anumite circumstanțe poate să fie un lucru necesar. Un rol important aici îl au avocații, care trebuie să-și realizeze atribuțiile în ceea ce privește o apărare cinstită, conștiincioasă și rezonabilă a drepturilor și intereselor clienților lor. În ceea ce privește atacarea arestării aceasta trebuie să se manifeste atât prin depunerea recursului cât și motivarea acestuia.

Dacă apărătorul invocă ilegalitatea arestării, acesta trebuie să prezinte în recurs argumentele care susțin încălcarea normelor de drept. Aceasta ar însemna de exemplu indicarea la încălcarea regulilor cu privire la întocmirea actelor procedurale care sunt folosite la deciderea chestiunii aplicării arestării; încălcarea termenilor prevăzute de legislație, încălcarea regulilor speciale de aplicare a arestării (de exemplu regula neaplicării arestării minorului care este învinuit de săvârșirea unei infracțiuni grave comisă fără violență) etc.

Apărătorul la fel trebuie să verifice și dacă este cazul să invoce argumente de temeinicie a măsurii aplicate ce constă în combaterea informației care a servit drept temei pentru aplicarea arestării sau prelungirii acesteia. Astfel de exemplu apărătorul ar putea invoca lipsa probelor ce ar indica la motivele aplicării arestării, lipsa probelor care ar indica la o bănuială rezonabilă că clientul său a săvârșit o infracțiune, lipsa datelor care ar justifica încadrarea juridică a faptei într-o componentă de infracțiune pentru care este posibilă aplicarea arestării, existența circumstanțelor excepționale care fac aplicarea arestării inutilă (comportamentul adecvat al clientului poate fi atins prin aplicarea altor măsuri, oferirea unor garanții suplimentare în acest sens).

§ 2 Căile ordinare și extraordinare de atac al hotărârilor judecătorești.

O altă întrebare pusă persoanelor deținute în cadrul vizitelor efectuate de grupele mobile a fost întrebarea folosirii de către acestea a căilor de atac în mare măsură în ceea ce privește hotărârile prin care s-au soluționat cauzele penale. Din răspunsurile primite aproximativ în 11% de cazuri persoanele au indicat că nu au atacat (sau respectiv nu s-au gândit să atace) hotărârea de condamnare. Cu toate că susținem că apelul sau recursul nu urmează a fi folosite în orice caz de condamnare, totuși la acest capitol se observă o lipsă de diligență din partea avocaților.

După pronunțarea hotărârii avocatul urmează să discute cu clientul despre eventualitatea folosirii căilor de atac. Chiar dacă consideră sentința fiind legală, întemeiată și rezonabilă, avocatul urmează să atace hotărârea atunci când clientul său o cere sau să scrie o cerere de apel/recurs din numele clientului. Cu părere de rău acest lucru nu se întâmplă tot timpul. Astfel o condamnată a explicat că nu a depus apel că nu știa despre această posibilitate. Aceeași explicație a făcut-o și doi minori. Altă inculpată a spus că avocatul i/a spus să nu depună. Un minor a spus că nu a declarat apel deoarece avocatul a spus că nu are șanse cu toate că el dorea să facă aceasta. Drept urmare în mai multe cazuri deținuții au fost ajutați de avocații din grupele mobile să formuleze cererea de apel.

Dreptul de apel avocatul îl are indiferent dacă a fost ales de inculpat sau a fost numit sau dacă l-a asistat pe parcursul judecării. El pierde acest drept odată cu renunțarea inculpatului la avocat în

genere sau la un avocat concret. Totodată avocatul nou-ales are dreptul de a face apel chiar dacă nu a participat la examinarea cauzei în primă instanță.

Cu părere de rău constatăm că avocații nu utilizează acest drept, lăsând inculpații să decidă în privința aceasta. După cum se vede din diagrama ce urmează, în cazurile în care a fost indicat concret cine a depus apel aproape în 70% de cazuri apelul a fost scris numai de inculpat.

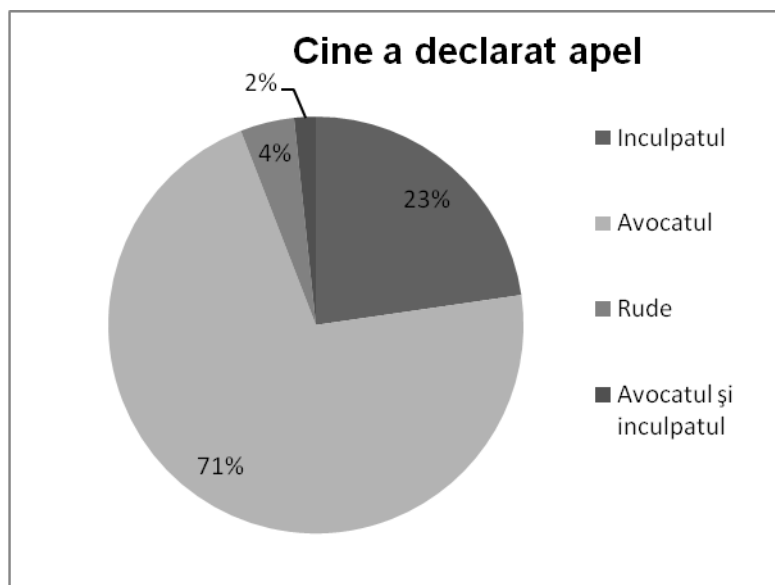

Fig. 38

Această situație este mult mai proastă atunci când este vorba de inculpații minori. Astfel din spusele acestora în aproape 79% din cazurile în care a fost indicat răspuns la persoana care a depus apel aceștia au depus apel singuri.

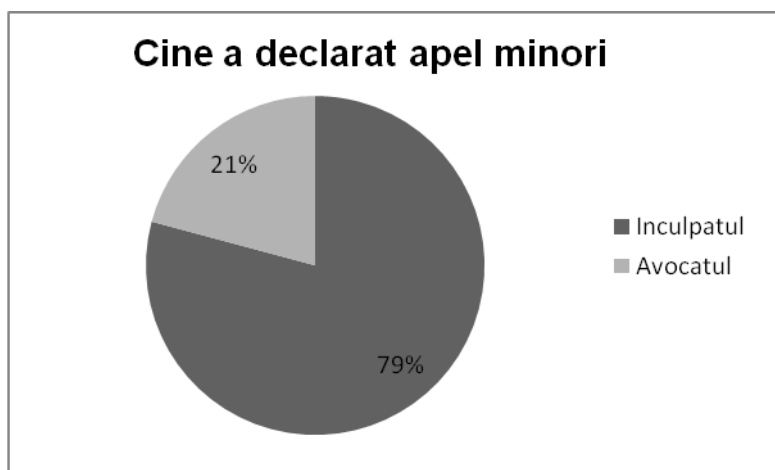

Fig. 39

Din spusele condamnaților care au depus singuri apel, aceștia uneori au fost ajutați de către cei care se aflau împreună cu ei în celulă sau cineva din lucrătorii penitenciarului (de exemplu asistent social).

Cazul 8: *R. V. este minor și este deținut în Penitenciarul nr. 11 Bălți în arest preventiv. R. V. este condamnat de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 186 alin. (2), art. 273 alin. (3) C.pen. al RM la 12 ani închisoare. Cu toate că a avut angajat avocat prin contract, acesta nu a atacat sentința primei instanțe cu apel și nici nu i-a explicat inculpatului că are acest drept și cum ar trebui să întocmească cererea de apel. Prin aceste fapte avocatul angajat prin contract nu și-a onorat obligațiile de apărător prevăzute de contract și de normele legale conținute în Legea cu privire la avocatura și C.proc.pen.*

O astfel de situație ar trebui să atragă atenția deoarece asistență juridică acordată de către apărător ar putea fi considerată ca o asistență juridică inefficientă. Cu toate că nu am făcut un calcul exact de cele mai multe ori cazurile când inculpatul depunea singur apel erau atunci când nu avea avocat prin contract, ci era asistat de un avocat numit. Totuși aceasta nu are o atât de mare importanță deoarece CtEDO în *Artico vs. Italiei* a menționat că statul poate fi răspunzător pentru o asistență juridică inefficientă în situația când avocatul numit fie de stat, fie da acuzat însuși, nu reușete să-l prezinte pe acesta în mod adecvat¹³.

Cazul 9: *Minorul G. P. este înculpat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 195 CP al RM, care prevede “însușirea în proporții mari și deosebit de mari”. Cauza se afla la momentul vizitei echipei mobile la etapa judecării în fond. Fiind deținut în arest preventiv de 10 luni de zile, încă nu fusese pronunțată sentința primei instanțe. Minorul afirmă că avocatul său, P. P., agajat prin contract de către părinți a primit 1500 lei după care a mai cerut 6000 lei pentru a încerca “să-l scoată”, dar încă nu se știe dacă va fi posibil acest lucru.*

¹³ Citat din Luke Clements, Nuala Mole Alan Simmons, Drepturile Europene ale Omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției, Cartier juridic, 2005, p.272

CAPITOLUL X.

CELERITATEA.

O esențială calitate a unei proceduri penale o formează *“accelerarea judecării”*, însă o accelerare care să nu disprețuiască nici libertatea individuală, nici drepturile sacre ale societății, deci o accelerare compatibilă cu nevoile justiției și spiritul larg democratic. În acest sens legea stabilește o cerință generală conform căreia urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile. Scopul prevederii date este de a asigura că nici-o persoană realizarea sau limitarea drepturilor căreia depinde de desfășurarea unui proces penal să nu fie nevoită să aștepte un termen nejustificat de mare până când decizia finală va fi pronunțată. Acest principiu este și un drept fundamental al omului și totodată și o condiție pentru ca un proces să fie considerat echitabil.

Grupele mobile au avut drept scop stabilirea și unor indicatori de respectare a acestui drept. Cu părere de rău alături de indicatori pozitivi în această privință au fost constatate și fapte care indică la o posibilă încălcare a acestui drept. Un indicator care a fost măsurat în această privință a fost numărul de ședințe și cauzele de amânare a acestora. În ceea ce privește numărul de ședințe aproximativ 20% din respondenți care au avut un răspuns la această întrebare au indicat că procesul lor durează mai mult de 15 ședințe. Printre cifrele cele mai mari înregistrate a fost cazul unui bărbat din regiunea Rezina care a indicat că în fond au avut loc vreo 50 de ședințe și al unui altui care a indicat cifra de 30 de ședințe. Pe de altă parte au fost indicate cazuri când procesul judiciar în fond a fost terminat după două ședințe judiciare.

Numărul mare de ședințe credem că de cele mai multe ori mai degrabă indică la faptul că pe parcursul procesului au apărut obstacole decât la complexitatea sporită a cauzei care necesită mult timp pentru examinare. Răspunzând la întrebarea de ce se amânau ședințele de judecată, numai 3% din cei care au răspuns la întrebarea aceasta au indicat că ședințele nu se amânau. În 97% de cazuri ședințele se amânau pentru diferite motive ceea ce ducea și la creșterea duratei procesului. Printre cauzele cele mai importante care duc la amânarea proceselor au fost menționate lipsa unui martor (33% din respondenți) sau lipsa părții vătămate (33% din respondenți). Împreună aceste cauze constituie două treimi din cauzele amânării ședințelor de judecată.

Conform legii rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie să fie apreciată prin prisma circumstanțelor cauzei concrete, ținându-se cont de criteriile stabilite de lege și anume complexitatea cazului, conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată, comportamentul părților și vârsta de pînă la 18 ani ai victimei. Aparent faptul că martorii sau părțile vătămate nu se prezintă ar indica la factori care nu implică vinovăția organelor statului în tergiversarea proceselor de judecată. Cu toate acestea, organele judiciare vor da dovadă de un comportament ce încalcă principiul examinării cauzelor în termeni rezonabili, dacă nu va face tot posibilul ca un martor care nu se prezintă să fie găsit și audiat.

Cazul 10: Inculpatul P. V. este condamnat la 7 ani închisoare în baza art. 273 alin. (2) care prevede “răpirea mijlocului de transport” și art. 287 alin. (1) CP al RM care prevede “huliganismul”. Curtea de Apel Bălți a lăsat în vigoare sentința primei instanțe. Se află în arest preventiv în Izolatorul de Detenție Preventivă nr. 17 - Rezina deja mai mult de doi ani de zile. Recursul la scris personal la Curtea Supremă de Justiție cu 4 luni și jumătate în urmă și este în așteptarea răspunsului.

O altă chestiune care merită să fie examinată din perspectiva ședințelor este și termenul pentru care se amâna ședințele. În această privință din datele colectate de cele mai multe ori reiese o practică de amânare a ședințelor pe un termen destul de îndelungat (de exemplu, un deținut a indicat că ședințele se amânau aproximativ pentru două luni). Cu toate că acest indicator luat de unul singur nu poate să ofere o imagine deplină, deoarece acesta este doar unul din mai multe lucruri care urmează de constatat (de exemplu cauza amânării etc.), considerăm că chiar de unul singur indică la o situație alarmantă în acest sens.

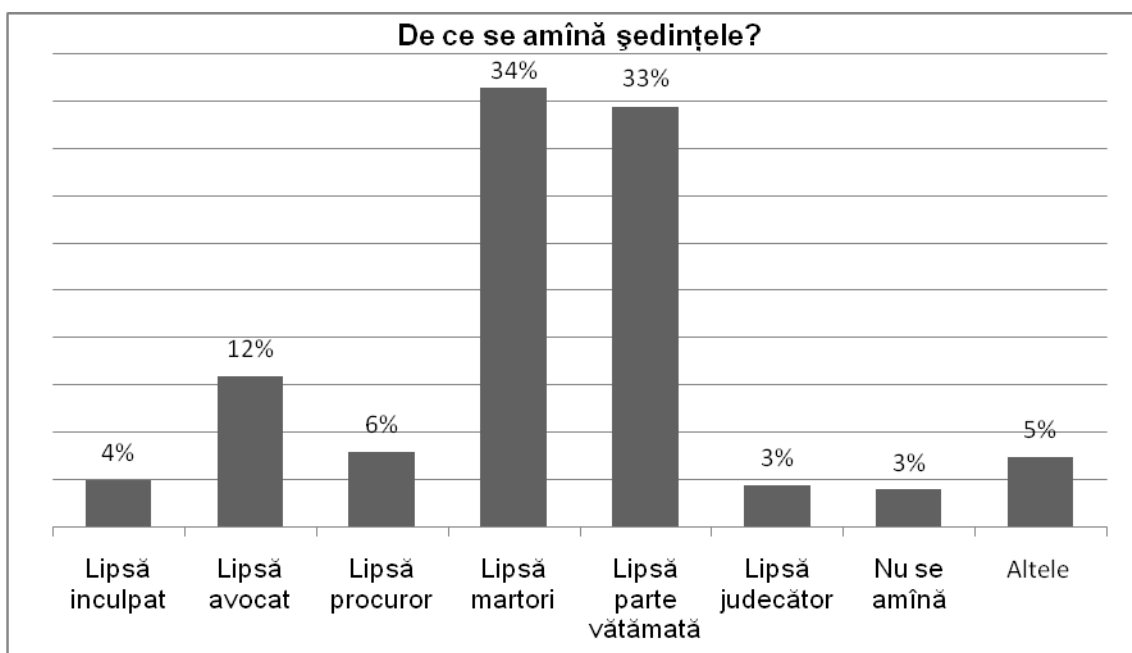

Fig. 40

Din datele monitorizării am putea spune că în mediu o ședință de judecată are loc odată la o 1,5-2 luni. În acest sens grupele mobile au identificat cauze în care de exemplu persoana se afla în arest în prima instanță deja de 2 luni timp în care a avut loc doar o ședință sau 2 ședințe în 3 luni, sau 3 ședințe în 4 luni de arestare.

Celeritatea examinării cauzelor persoanelor arestate este un alt aspect important. Persoanele deținute se află printre cele ale căror cauze urmează să fie examinate cu prioritate și de urgență. Din cele constatate probabil se poate de tras concluzia că acest lucru nu se respectă întru totul. De

exemplu au fost intervievați care au indicat că se află în stare de arest perioade extinse cum ar fi 39, 27, 24 luni. Îngrijorător în acest sens este faptul că și minorii se află durate lungi în stare de arest. De exemplu au fost minori care au indicat că în prima instanță se află în stare de arest timp de 9 luni.

***Cazul 11:** Minorul B. I. este învinuit de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 145, care prevede “omorul” și art. 178 care prevede “violarea dreptului la secretul corespondenței” C.pen. al RM. Se deține în arest preventiv deja mai mult de doi ani de zile în Izolatorul de Detenție Preventivă nr. 5, Cahul. Prima instanță i-a stabilit pedeapsa de 15 ani închisoare, la Curtea de Apel i-a fost redusă pedeapsa la 12 ani și 6 luni. La momentul vizitei echipei mobile (iunie 2007), minorul afirmase că depuse recursul la CSJ din februarie 2007 și pînă la acel moment nu era stabilită data judecării cauzei în ordine de recurs. Observăm că trecuse deja 4 luni de zile și încă nu se hotărîse nimic în privința recursului deținutului minor, termen în care acesta se afla în arest preventiv.*

Chiar dacă amînarea ședințelor poate avea o explicație mai mult sau mai puțin obiectivă, grupele mobile au înregistrat și cazuri care chiar nu pot fi explicate prin motive obiective. De exemplu mai multe persoane s-au plîns despre durata mare de redactare a sentinței. Cea mai lungă perioadă indicată a fost de două luni, cîteva persoane indicînd termene ce depășeau o lună. Aceasta prin sine însuși duce la tergiversarea procesului și evident că măsuri pentru ca așa ceva să nu se întîmple trebuie să fie întreprinse.

***Cazul 12:** Minorul D. V. a fost condamnat de instanța de fond la 3 ani închisoare în baza art. 187 C.pen. al RM, care prevede “jaful”. Apelul a fost respins. Minorul afirmă că sentința primei instanțe a fost pronunțată pe data de 15 noiembrie 2006, dar copia redactată a sentinței a primit-o tocmai pe data de 27 decembrie 2006 (42 zile), încălcîndu-se prevederile art. 399 C.proc.pen. al RM.*

CAPITOLUL XI.

RESPECTAREA ARTICOLULUI 3 AL CONVENȚIEI PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE.

Art. 3 al CoEDO statuează că *nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante*. Legislația națională procesual penală la fel prevede că *în desfășurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană* (art. 10 C.proc.pen.), art. 37 din Convenția cu privire la drepturile copilului unde se menționează că *nici un copil nu va fi supus torturii ori altor tratamente ori pedepse crude, inumane sau degradante*.

Potrivit rezultatelor cercetării 43% din respondenți deținuți arestați preventiv din cei 730 chestionați au afirmat că au fost supuși torturii pe parcursul urmăririi penale, și anume pe parcursul deținerii lor în cadrul organelor de poliție. Din cei 317 de deținuți care au afirmat că au fost torturați doar 35% din ei au înaintat plângeri la procuror sau la judecătorul de instrucție că au fost torturați pe parcursul deținerii în Izolatoarele de Detenție Provizorie (MAI). O parte (27%) din cei care nu s-au plîns că au fost supuși torturii au afirmat că au fost amenințați cu răfuială fizică dacă se vor adresa cu plângeri la procuratură sau în instanța de judecată, altă parte din ei (28%) au afirmat că le-a fost frică să întreprindă careva acțiuni, 18% din ei au afirmat că nu au știut cum să facă acest lucru. Deseori deținuții din arest preventiv afirmau că au fost torturați pentru a recunoaște vinovăția dar și pentru a recunoaște și alte fapte penale care nu au fost săvârșite de ei. Nu au fost depistate cazuri când deținuții din arest preventiv să se plîngă că au fost torturați de către colaboratorii sistemului penitenciar în cadrul Izolatoarelor de Detenție Preventivă (Ministerul Justiției). În privința deținuților, atât cei adulți cât și cei minori, este caracteristică aplicarea constrîngerii fizice și psihice, pe cînd în cazul deținutelor este caracteristică aplicarea constrîngerii psihice.

Cazul 13: *Inculpatul P. M. este minor și este învinuit în baza art. 195 alin. (2) C.pen. al RM, care prevede „însușirea în proporții mari și deosebit de mari”. A afirmat că a fost bătut la poliție crunt cu un cablu peste mîini și peste cap împreună cu un prieten de al lui, pentru a recunoaște că au furat pe lîngă produsele alimentare (faptă pe care ambii o recunosc) și niște rame pentru ferestre de la o casă care se afla în construcție. Minorul afirmă că ramele efectiv erau mari și grele pentru a fi puse scoase și duse de către el cu prietenul său.*

Cazul 14: *Minorul G. R. este învinuit în săvîrșirea unui furt (art. 186 CP al RM) de la stăpînul la care lucra de doi ani de zile și care nu-i plătit încă nimic pentru munca făcută. Cauza la momentul vizitei echipei mobile se afla la etapa urmăririi penale. Este deținut în Izolatorul de Detenție Preventivă nr. 5 Cahul. Este pe dosar încă cu doi minori. Minorul afirmă că au fost bătuți la poliție toți trei și nici unul nu a depus plîngere la procuror și nici în instanță, din cauză că au fost amenințați cu răfuială fizică, dacă se vor plînge la organele superioare.*

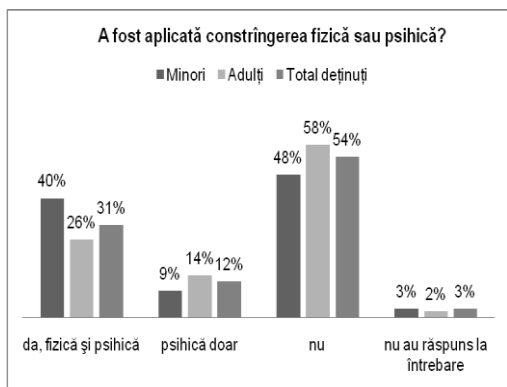

Fig. 41

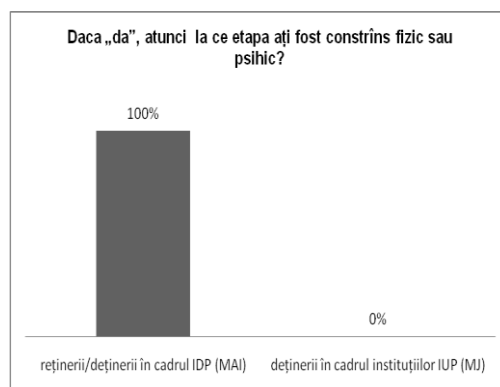

Fig. 42

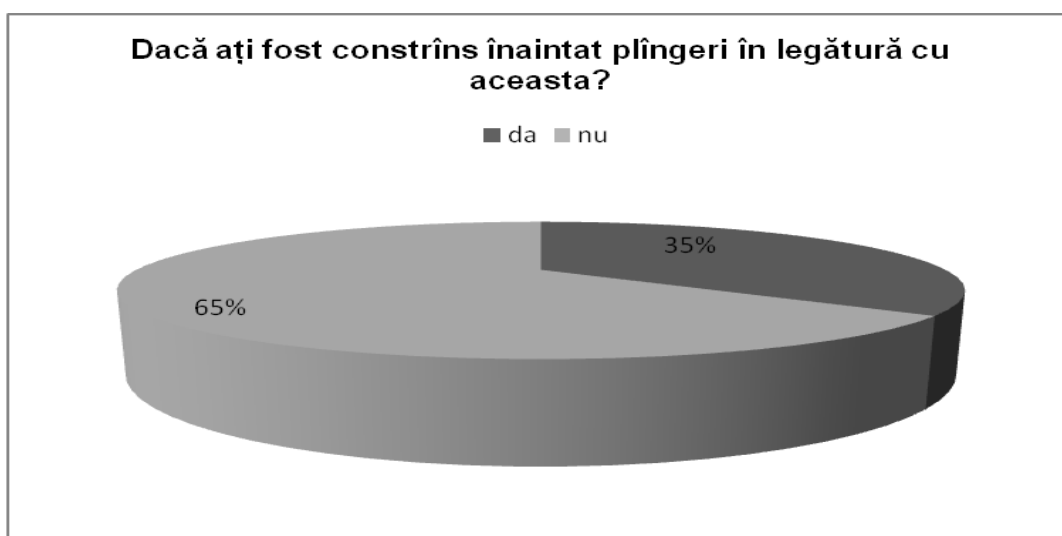

Fig. 43

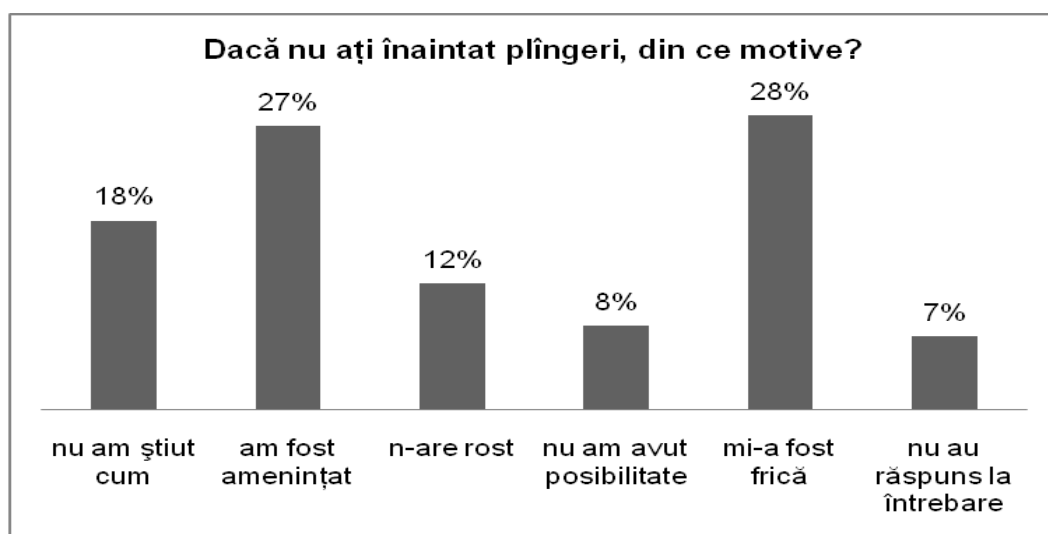

Fig. 44

CAPITOLUL XII.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Procedura penală constituie activitatea cea mai solicitantă de restricții ale drepturilor fundamentale, necesare realizării propriilor sarcini, cât mai ales celor ale dreptului penal, care nu găsește o altă modalitate normativă și aplicativă în acest sens. Limitările drepturilor fundamentale trebuie, totuși să urmărească o rezonabilitate în ceea ce privește volumul acestora, cu asigurarea echilibrului între măsura încălcărilor și interesul social urmărit în cauză penală. Interesul social este determinat de prevederile art. 1. *C.proc.pen.* care exprimă scopul respectivei activități. Pe de altă parte, deoarece procedura penală se referă la drepturile fundamentale este inadmisibil a o desfășura în afara unor reglementări legale, ca regulă, imperative. Legea, în acest sens, se referă în primul rând și, în special la prevederile legii procesual penale. Potrivit art. 1 alin (4) *C.proc.pen.* normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii în prezentul Cod (*C.proc.pen.* – n.a.), fapt care determină concluzia existenței unui singur act normativ ce conține norme procesual penale - Codul de Procedură Penală.

Acesta formulează premisele, principiile și mecanismele necesare tuturor acțiunilor necesare identificării și sancționării persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni, astfel ca nici-o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală sau pedepsită, iar orice persoană vinovată să fie pedepsită potrivit vinovăției sale. Pentru realizarea acestor ultime deziderate sunt formulate procedee și mijloace care să garanteze drepturile fundamentale, inerente existenței sociale a persoanei implicate direct sau indirect într-o cauză penală pendentă, cu atât mai mult cu cât aceasta este acuzatul, întrucât anume pentru el limitările sunt esențiale. Mecanismele procesuale se referă în special, la acțiunile procesuale și la măsurile procesuale de constrângere și derivă în general din dreptul la apărare și accesul liber la justiție.

Practica demonstrează, însă existența unor nerespectări ale reglementărilor la nivel de aplicare, fie datorită imperfecțiunilor sau lacunelor legislative, fie datorită oricăror altor circumstanțe obiective ori subiective, cu impact direct asupra dreptului subiectului la un proces echitabil și exercitarea apărării acestuia. Următoarele domenii au fost selectate pentru aprecierea exercitării dreptului la apărare în activitatea practică, coraportată la stipulările normative în materie.

1. Informarea titularului asupra categoriilor drepturilor procesuale pe care le deține și conținutului acestora

Imperativitatea respectării constituie rezultatul reglementărilor normative exprimate în acest sens. Astfel, spre exemplu, art. 64 alin. (2)p.1), art. 66 alin. (2)p.1) art. 167 alin (2) și art. 277 *C.proc.pen.* RM, stabilesc obligația organului de urmărire penală, sau, după caz, a procurorului de a realiza înștiințarea efectivă a bănuțului / învinuțului asupra statutului lor procesual, dând expresie, drept consecință și dreptului ultimilor de a primi explicațiile corespunzătoare ale conținutului drepturilor și obligațiilor legal atribuite. Lipsa informării adecvate și în timp util

crează consecința nerespectării cerinței de legalitate în condițiile aplicării reținerii și a intervenirii art. 174 alin. (1) p. 3) *C.proc.pen.* RM.

Cîteva puncte de reper au fost selectate pentru cercetarea problemei respectării normelor legale enunțate, la faza urmăririi penale, cu repartizarea în teritoriu pe categorii de populație: minori, femei bărbați și pe sectoare geografice majore: Chișinău, Bălți, Cahul, Rezina.

Printre încălcările constatate în urma realizării cercetării sociale enunțate, se identifică persistența executării parțiale de către subiecții oficiali a obligațiilor lor legale în acest sens. Respondenții afirmă, astfel, doar existența unei înmînari a listei drepturilor și obligațiilor, preluate din codul de procedură penală, fără o explicație de rigoare a posibilităților de realizare a acestora. Pe de altă parte, au existat și cazuri în care informarea, chiar și doar prin indicarea drepturilor și obligațiile a fost făcută nu în timp util, adică „imediat” după cum prescrie legea procesual penală, inclusiv atunci cînd persoana căreia urmează să i se facă respectivele explicații avea calitatea de reținut, sau chiar minor. Rezina cu 41,17%, Cahul cu 34,28% și Chișinău cu 33,84% sunt centrele cu cel mai înalt nivel constat al nerespectării legii procesuale vizînd asigurarea informării asupra drepturilor procesuale.

Este absolut inadmisibilă neinformarea minorului reținut, imediat după aplicarea măsurii de constrîngere, despre drepturile pe care le are în legătură cu calitatea obținută prin efectul ultimei, întrucît maniera în care aceștia percep și exercită dreptul lor la apărare, diferă considerabil de situația similară în cazul majorilor, iar garanțiile procesuale devin de imperativitate maximă dacă cei la care se referă sunt persoane care nu au atins încă vîrsta majoratului. Aproximativ în 71,9% din cazuri, acuzații nu au fost informați despre categoriile drepturilor procesuale pe care le dețin, conținutul acestora și modalitățile de realizare, 77,3% din minori și 66,5% adulți nu au cunoscut la faza de urmărire penală statutul lor procesual. Pentru asigurarea atît a scopului procesului penal, cît și a drepturilor bănuितului/ învinuitului, cel puțin pentru cazurile în care sunt implicați minorii, o anexată materialelor cauzei penale a înregistrării video sau audio a procesului de explicare a drepturilor ar fi rezonabilă, deși garanțiile pe care le impune legea sunt importante, dar nu în toate cazurile (după cum demonstrează cercetarea) suficiente.

2. Dreptul la tăcere sau libertatea de mărturisire împotriva sa

Dreptul persoanei de a nu contribui la propria incriminare, constituind expresia exigențelor internaționale, formulate în art. 21 *C.proc.pen.* RM, protejează împotriva oricăror forme de participare în cadrul acțiunilor procesual penale, precum și indiferent de calitatea acestuia, rezultatul cărora poate afecta, de o manieră negativă situația procesuală a subiectului.

Cercetarea sociologică a demonstrat, însă, faptul că în majoritatea cazurilor, exercitarea dreptului de a nu mărturisi împotriva sa nu are loc, fie din perspectiva necunoașterii acestuia, fie din cea a renunțării la prerogativa legală acordată. Astfel, în mediu 55,12% minori/per republică au confirmat participarea în cadrul procesului penal, prin semnarea de acte procedurale pînă la sosirea avocatului. În plus, 78,1% din ultimii, deținuți în izolatoarele din Chișinău, 72,9% din Bălți, 80,4% din Cahul și 73,1% din Rezina au făcut declarații sau explicații organului de urmărire penală, la momentul aplicării măsurii preventive, înainte de întrevederea cu avocatul ales sau desemnat.

55,8% din adulții bărbați din Chișinău și 61,3% din femei, adulții din Cahul, bărbați (40%) și femei (34,4%) au semnat procese-verbale, explicații și alte acte întocmite de organul de urmărire penală, fără să fi avut loc o consultare anterioară cu avocatul asupra chestiunii în cauză.

Una din modalitățile cele mai frecvente de recunoaștere în calitate de bănuț, este aplicarea măsurii de constrângere – reținerea, iar comunicarea între acuzat și subiectul oficial, în situația respectivă, devine inevitabilă. Considerentul dat, determină și examinarea respectării acestui principiu la momentul dobândirii respectivei calități procesuale, atât din perspectiva drepturilor acuzatului și a echității procesului desfășurat în privința lui, cât și din punctul de vedere al admisibilității probei astfel obținute. În medie 76,15% din cazuri, reținuții nu au exercitat această prerogativă legală, făcând declarații sau explicații organului de poliție/urmărire penală, iar 52,9% au semnat acte procedurale, în cadrul acțiunilor procesuale la care au participat.

3. Informarea asupra rezultatelor urmăririi penale-

Prezentarea materialelor de urmărire penală, ca regulă, se face etapa de terminare a acesteia, deși, de actele procedurale cele mai importante (din perspectiva drepturilor și intereselor legitime la care se referă direct sau indirect) au fost cunoscute părților chiar și pe parcursul desfășurării primei faze a procesului penal. Rezultatele cercetării sociologice permit a aprecia că solicitarea legală a unui tratament diferențiat și preferențial în raport cu minorii nu este întotdeauna asigurată, inclusiv atunci când este pusă problema asigurării dreptului la apărare. Astfel, comparând respectarea procedurii de prezentare a materialelor dosarului în cazurile în care acuzatul are calitatea de minor și cele referitoare la acuzații adulți, se poate determina proporția de 34,8 % pentru prima categorie și 33,6% pentru cea de a doua, adică aproximativ în două cauze penale în care sunt implicați adulții și doar în una în care sunt minori.

Cel mai mic procentaj al neaplicării corespunzătoare a prevederilor Codului de Procedură Penală la capitolul prezentarea materialelor urmăririi penale se înregistrează în Rezina în proporție de 76% din cazuri, Cahul și Bălți afirmă o încălcare de 64% și respectiv 67%, iar cel mai înalt nivel al încălcărilor în acest sens revine Chișinăului cu 62%.

4. Asigurarea drepturilor fundamentale în desfășurarea acțiunilor procesuale:

1. Audierea- Prin audiere se înțelege un proces de comunicare între organul de urmărire penală/instanța de judecată pe de o parte și acuzat, persoană vătămată, martor, pe de alta, în rezultatul cărora aceștia din urmă, depun declarații cu privire la împrejurările faptei care le sunt cunoscute.

Spre deosebire de regulile generale, apreciate pentru toți bănuții/învinuții, în privința minorilor, legislatorul a stabilit expres durata audierii *per toto* a subiecților ce beneficiază de un statut procesual special, în virtutea particularităților de vîrstă. Cerința legală stabilește aici limita maximă a audierii neîntrerupte de 2 ore și a celei totale/zi de 4 ore. În pofida acestui fapt, încălcările procedurale sunt destul de semnificative la acest capitol. Astfel, în două din cele patru mari repere geografice, se înregistrează o încălcare a normelor procedurale privind durata audierii minorilor în raport de 23%.

Se consideră nerespectată procedura, cu privire la termen, atât în privința minorilor, cât și a adulților chiar dacă audierea nu durează mai mult de 4/8 ore, dar procesul nu a fost întrerupt mai mult de 2/4 ore. În termenul dat se include și durata altor procedee probatorii aplicate, dacă acestea țin de audiere, cum ar fi confruntarea sau verificarea declarațiilor la locul faptei. Studiul sociologic demonstrează, însă, că deși în cazurile penale în care sunt implicați adulții nerespectări ale drepturilor procedurale la capitolul durata audierii există, numărul acestora este, în esență mai mic decât cel constatat în privința minorilor:

Coraportul minori – adulți la capitolul, neasigurării drepturilor fundamentale în cadrul audierii este de 25 la 1 pentru întreg teritoriul supus investigațiilor sociologice date. Cele mai multe audieri desfășurate cu nerespectarea prevederilor legale referitoare la termen au fost constatate în Bălți și Cahul, în cauzele penale privind minorii și în Chișinău și Bălți în cauzele penale privind persoanele majore. Cel mai înalt indicator al încălcărilor procedurale se constată în Bălți, iar regiunea cu cele mai puține necorespunderi ale activității de contribuire la înfăptuirea justiției pe cauze penale, la capitolul audieri (durata acesteia) este Rezina.

2. Confruntarea - audierea concomitentă și asupra aceluiași circumstanțe a două persoane care anterior au depus declarații în cadrul aceleiași cauze penale, dacă între acestea există neconcordanțe esențiale. O singură restricție normativ stabilită există în privința minorilor, care poate fi exclusă atunci când minorul își exprimă voința în acest sens. Conform art 113 alin. (6) CPP nici un minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și morale. Se recomandă inadmisibilitatea respectivului procedeu probatoriu și:

- între minor și o persoană majoră, în principiu, indiferent de caracterul cauzei penale. Explicația rezidă în influența pe care o poate exercita celălalt subiect participant la confruntare asupra acestuia, precum și în impactul unei asemenea acțiuni asupra minorului, în general;
- legal, tactic și etic este inadmisibil a efectua confruntarea între o persoană care face declarații detaliate asupra circumstanțelor cauzei și care declară că nu are cunoștință despre acestea. O neconsiderare a recomandărilor/interdicțiilor menționate poate invoca problema respectării demnității umane, manipulării psihologice sau neobiectivității subiectului oficial, fapt care inevitabil solicită verificarea asigurării dreptului persoanei la un proces echitabil.

Deoarece confruntarea poate fi realizată doar la urmărirea penală și nu poate fi realizată o verificare a rezultatelor ei la faza de judecată, este imperativă desfășurarea acesteia cu respectarea procedurii normativ prestabilite, în vederea excluderii inadmisibilității probei astfel dobândite. Importanța devine evidentă atunci când se recunoaște ca inadmisibilitatea probei afectează dreptul la apărare a acuzatului sau persoanei vătămate, direct ori indirect.

Studiul sociologic confirmă nerespectarea, la nivel practic a recomandărilor de tactică criminalistică privind limitarea cazurilor de confruntare cu participarea minorilor, la cele imperative necesare soluționării cauzelor penale. Cele mai multe confruntări, pe teritoriul supus investigațiilor au fost efectuate cu privire la adulți, dar ponderea celor cu implicarea minorilor continuă a fi destul de semnificativă, fiind aproximativ egală cu cea a confruntării adulților bărbați în Chișinău, sau

chiar depășind-o pe cea a femeilor și bărbaților împreună în Rezina. Regiunea Cahul afirmă o aplicare a respectivului procedeu probatoriu fără diferențiere în raport cu minorii sau adulții.

2. Participarea în probatoriu prin solicitarea aducerii și audierii propriilor martori.

Legea procesuală nu conferă expres bănuितului/ învinuitului prerogativa de a cere aducerea propriilor martori, însă oferă posibilitate apărătorului acestuia de a avea convorbiri cu persoane fizice, dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege. Art. 6 al Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, consacră în para 3. p. (d) dreptul acuzatului de a solicita prezența martorilor apărării, oferind, astfel direct și nu doar prin interpretarea de lege dreptul de a solicita audierea martorilor părții apărării. Astfel, atât legea procesuală națională, cât și actele normative internaționale recunosc prerogativa acuzatului de a participa în probatoriul penal prin solicitarea prezenței și ascultării propriilor martori.

Spre deosebire de situația confruntării, soluționarea pozitivă a cererilor de prezentare și audiere a propriilor martori de către minori, reflectă prioritatea intereselor acestora și o pondere în acest sens de aproximativ 55 % în raport cu 42,5% pentru adulți. În 55% din cazuri în Chișinău și 36% din cele în Bălți au fost realizate audieri ale martorilor propuși de minorii reținuți, iar în 50% din Cahul și 57% în din Rezina, a celor propuși de adulți.

Poate fi apreciată, astfel, drept existentă o tendință practică de asigurare a dreptului la apărare prin efectul admiterii acestei forme de participare în probatoriu, precum și o asigurare deosebită a drepturilor minorilor în acest sens. Totodată lipsa cererilor de administrare a probei cu martori, din partea reținuților, explicată de respectivii prin lipsa cunoașterii prerogativei legale menționate. Deși explicarea drepturilor generale prevăzute de textul legii constituie obligația absolută a subiectului oficial, particularitățile cauzei penale, inclusiv a probatoriului determină conținutul acestei explicări. Este necesar, astfel, ca în condițiile existenței formei particulare a dreptului la apărare, persoanei să i se dea dreptul de a decide asupra lui în deplină cunoștință de cauză. Indiferent de situația practică sau normativ interpretativă care a dus la încălcări ale legii procesuale, consecința imediată este impactul negativ asupra drepturilor fundamentale ale subiectului, acuzatului în particular, existenței lor, în general sau posibilităților de realizare, în special. În scopul evitării unor asemenea împrejurări negative ale soluționării cauzei penale, este necesar:

Subiectului oficial:

- a informa în timp util asupra categoriilor drepturilor procesuale deținute de acesta;
- a explica conținutul și modalitățile legale de exercitare a acestora;
- a îndeplini prescripțiile normative imperative fără abateri/exceptii nereglementate (cum ar fi cazul admiterii unor probe dobândite cu încălcări în condițiile art. 94 alin.(5) *C.proc.pen.*).

Subiectului neoficial (acuzat, persoană vătămată, martor etc):

- a utiliza pe deplin și oportunitățile prerogativele legale oferite în vederea protejării drepturilor fundamentale;

- a folosi mecanismele procesuale corespunzătoare, în condițiile în care exercitarea primelor este imposibilă datorită unor factori de natură subiectivă, în special în virtutea faptului că legea limitează aceste posibilități la anumite termene prestabilite (spre ex. contestarea deciziilor procurorului/ procurorului ierarhic superior la faza de urmărire penală, se poate face la judecătorul de instrucție în termen de 10 zile, în condițiile art. 313 *C.proc.pen.*).

Evident, sarcinile principale și responsabilitatea ne-executării revine organului de urmărire penală/ procurorului sau instanței, însă efectele se răsfrâng în mod direct și în primul rând asupra celei de a doua categorie de subiecți participanți la raporturile procesual penale, de aceea participarea și activitatea acestora trebuie să fie corelativă, și permanentă chiar dacă și sau datorită faptului ca interesul procesual urmărit este diametral opus.

Numai în condițiile în care subiectul are cunoștință de prevederile legii posibilitatea apărării acestuia și dreptul la un proces echitabil identifică premisele necesare unei consecvente și adecvate realizări.

5. Participarea pedagogului/psihologului.

Reglementarea juridică a participării pedagogului/psihologului este deficientă și nu reușește în deplină măsură să-și atingă scopurile din cauza faptului că o serie de întrebări au rămas fără răspuns din partea legiuitorului. În practică participarea pedagogului/psihologului este mai mult o formalitate și ca urmare de multe ori acesta nici nu este prezent. Aproape în jumătate din cazurile consemnate pedagogul nu a fost prezent (ca neprezență au fost considerate și cazurile când pedagogul a lipsit la urmărirea penală, dar era prezent în cadrul judecății). O problemă majoră cu care se confruntă organul de urmărire penală este asigurarea prezenței unui pedagog sau psiholog la audiere în genere și a unui pedagog/psiholog competent în particular. Astfel de situații apar din cauza lipsei unui mecanism clar care ar reglementa modul de atragere a pedagogului/psihologului. Nu există o reglementare normativă sau o practică judiciară stabilită care ar oferi răspunsuri la un șir de întrebări care apar în practică în legătură cu participarea pedagogului (de exemplu, posibilitatea cumulării funcției de pedagog cu cea de reprezentant etc.).

Recomandări-Legea urmează a fi detaliată pentru ca să stabilească care este scopul prezenței pedagogului/psihologului, care este statutul legal al acestuia, care sunt cerințele față de persoana care participă în această calitate (trebuie să fie pedagog/ psiholog în virtutea formării profesionale sau și practice), care este modalitatea de atragere în proces etc. Aceasta ar putea avea loc atât prin introducerea modificărilor în Codul de Procedură Penală, cât și prin adoptarea unor acte subordonate legii. Pedagogul sau psihologul urmează a fi investit cu atribuții/obligații care pe lângă creșterea rolului acestuia ar duce la faptul că acest subiect să devină din unul pasiv și formal într-un subiect activ al procesului penal. Ca un exemplu în acest sens ar putea servi implicarea obligatorie a pedagogului/psihologului la pregătirea audierii copilului. Urmează ca să fie instituit un mecanism

clar care ar reglementa modul de atragere a pedagogului/psihologului. Pe de o parte aceasta ar face ca pedagogii implicați să fie de o competență ridicată, iar pe de altă parte s-ar reduce tendințele și posibilitățile pentru abateri de la lege. Este necesar de efectuat un studiu mai amănunțit privind participarea pedagogului/psihologului în scopul identificării problemelor ce apar și oferirii unor soluții concrete pentru ele. La fel trebuie reanalizată cerința participării pedagogului/psihologului în sensul ajustării acesteia la ultimele elaborări teoretice în această privință (participarea psihologului și nu a unui pedagog, participarea obligatorie și la alte acțiuni etc.)

6. Participarea reprezentantului legal.

Participarea reprezentantului legal este o garanție importantă pentru a asigura o soluționare corectă și în interesul superior al copilului a unei cauze ce implică un minor. Totodată organele de urmărire trebuie nu numai să respecte această cerință formal prin asigurarea unui reprezentant legal numai din motivul evitării nulității actului procedural, dar și să depună toate eforturile pentru a asigura participarea acelei persoane care ar fi cea mai potrivită în această calitate. Cu părere de rău se constată o lipsă de diligență din partea organelor judiciare la atragerea în proces a reprezentantului legal, astfel încât de multe ori acesta nu reprezintă sau nu este în stare să reprezinte interesele copilului. Cu părere de rău, cerința participării reprezentantului legal este de multe ori neglijată de către autoritățile competente. Astfel, conform interviurilor realizate s-a constatat că în mediu în 35% de cazuri reprezentanții legali nu participă în cadrul diferitor acțiuni procesuale. Chiar dacă este o cifră mai mică în comparație cu participarea pedagogului, aceasta este una relativ mare ținând cont de importanța pe care reprezentantul legal îl are în cadrul procesului penal. Există chestiuni de discuție în ceea ce privește lista persoanelor care pot să fie în calitate de reprezentant legal. Legea stabilește un cerc îngust de rude care pot participa în calitate de reprezentant legal. Din această listă sunt excluse astfel de rude cum ar fi bunica, unchiul, frații și alte persoane care pot fi apropiate copilului. O astfel de abordare este mai degrabă incorectă, deoarece în multe cazuri, din cauza plecării părinților peste hotare, copiii rămân cu alte categorii de rude apropiate (de multe ori bunici, frați sau unchi/mătușe).

Recomandări- Este important ca organul de urmărire penală să efectueze o muncă de obținere a informației care ar descrie condițiile de viață a copilului, relațiile cu părinții și alte rude, caracteristica părinților. Numai după analiza acestei informații organul de urmărire penală urmează să aleagă cea candidatură care ar corespunde cel mai mult poziției de reprezentant legal. Ținând cont de prevederile internaționale, copilul trebuie să aibă posibilitatea de a indica participarea unei anumite persoane în calitate de reprezentant legal. Participarea reprezentantului autorității tutelare în calitate de reprezentant legal al copilului ar trebui să aibă loc numai în cazurile când nu există altă persoană apropiată copilului să exercite rolul de reprezentant legal. În practică trebuie descurajate

cazurile de invitare a reprezentantului autorității tutelare atunci când de fapt copilul are părinți sau alte rude. În această ordine de idei legea trebuie modificată în sensul lărgirii cercului de persoane care pot participa în calitate de reprezentant legal stabilind poate chiar și o ordine de prioritate (de exemplu, rudele mai îndepărtate sunt invitate numai dacă nu sunt părinții sau aceștia din motive procesuale nu pot fi admiși în proces). Din perspectiva de mai sus urmează a fi examinată propunerea ca legea să fie modificată în așa fel încât să permită participarea în calitate de reprezentant legal a oricărei persoane apropiate copilului (nu numai decît rude), căruia îi pasă de bunăstarea și soarta copilului în virtutea relațiile personale cu copilul.

7. Dreptul la un proces echitabil

Orice persoană arestată pe parcursul procesului penal are dreptul să conteste legalitatea privării de libertate. Acest drept este unul din drepturile fundamentale ale omului. Totuși rezultatele interviuării persoanelor deținute demonstrează că acest drept este rar folosit de către apărare. Astfel din numărul total de răspunsuri la întrebarea despre faptul dacă a fost atacată încheierea de arestare, numai în 35% de cazuri răspunsul a fost afirmativ.

Nu putem să acordăm o apreciere univocă acestei cifre. Atacarea arestării numai în 35% pare să fie un număr mic. Acesta ar putea pune întrebări privind eficiența avocaților în folosirea tuturor mijloacelor legale în asigurarea drepturilor și intereselor clienților lor. Pe de altă parte această cifră este una relativă. Respondenții sunt persoane care la momentul interviuării se aflau în mare majoritate în arest preventiv. Este evident că în afara calculelor rămîn acele persoane care au fost arestate, dar ca urmare a depunerii unui recurs au fost eliberate. Includerea și acestora ar prezenta situația reală în privința aceasta.

Din datele sondajului se poate de făcut concluzia că persoanele ar putea să nu folosească căile de atac, atunci când exercitarea lor ar fi fost necesară. Din răspunsurile primite aproximativ în 11% de cazuri persoanele au indicat că nu au atacat (sau respectiv nu s-au gîndit să atace) hotărîrea de condamnare. Nu tot timpul există un dialog eficient între condamnat și avocatul său în ceea ce privește utilizarea căilor de atac. Uneori avocații nu discută de fel despre ce urmează de făcut mai departe și chiar se întîlnesc cazuri de acordare de sfaturi neprofesionale în ceea ce privește folosirea căilor de atac. În cadrul sondajului în cazurile în care a fost indicat concret cine a depus apel aproape în 70% de cazuri apelul a fost scris numai de inculpat. Cu părere de rău această situație este mult mai proastă atunci când este vorba de inculpații minori. Astfel din spusele acestora în aproape 79% din cazurile în care a fost indicat răspuns la persoana care a depus apel aceștia au depus apel singuri. În astfel de cazuri aceștia uneori sunt ajutați de către cei care se află împreună cu ei în celulă sau cineva din lucrătorii penitenciarului (de exemplu asistent social).

În multe cazuri nu este respectat dreptul la soluționarea cauzei în termeni rezonabili. Aproximativ 20% din respondenți au indicat că procesul lor durează mai mult de 15 ședințe. Printre cifrele cele mai mari înregistrate a fost cazul unui proces care în fond a decurs în 50 de ședințe. Pe de altă parte au fost indicate cazuri când procesul judiciar în fond a fost terminat după două ședințe judiciare. Numărul mare de ședințe mai degrabă se datorează faptului apariției obstacolelor decât complexității sporite a cauzei. Numai 3% din respondenți au indicat că ședințele nu se amânau. În 97% de cazuri ședințele se amânau pentru diferite motive. Cauzele cele mai importante care duc la amânarea proceselor sunt lipsa unui martor (33% din respondenți) sau lipsa părții vătămate (33% din respondenți). Împreună aceste cauze constituie două treimi din cauzele amânării ședințelor de judecată. Din datele colectate de cele mai multe ori reiese o practică de amânare a ședințelor pe un termen destul de îndelungat. Cu toate că acest indicator nu poate să ofere o imagine deplină, că chiar de unul singur indică la o situație alarmantă în acest sens. În baza datelor colectate se poate afirma că în mediu o ședință de judecată are loc odată la o 1,5-2 luni. În acest sens echipele mobile au identificat cauze în care de exemplu persoana se afla în arest în prima instanță deja de 2 luni timp în care a avut loc doar o ședință sau 2 ședințe în 3 luni, sau 3 ședințe în 4 luni de arestare. Persoanele deținute se află printre cele ale căror cauze urmează să fie examinate cu prioritate și de urgență. Din cele constatate se poate de tras concluzia că acest lucru nu se respectă întru totul. De exemplu au fost intervievați care au indicat că se află în stare de arest perioade extinse cum ar fi 39, 27, 24 luni. Îngrijorător în acest sens este faptul că și minorii se află durate lungi în stare de arest. De exemplu au fost minori care au indicat că în prima instanță se află în stare de arest timp de 9 luni. Chiar dacă amânarea ședințelor poate avea o explicație mai mult sau mai puțin obiectivă, grupele mobile au înregistrat și cazuri care chiar nu pot fi explicate prin motive obiective. De exemplu mai multe persoane s-au plâns despre durata mare de redactare a sentinței. Cea mai lungă perioadă indicată a fost de două luni, câteva persoane indicând termene ce depășeau o lună. Aceasta prin sine însuși duce la tergiversarea procesului și evident că măsuri pentru ca așa ceva să nu se întâmple trebuie să fie întreprinse.

Recomandări- După pronunțarea hotărârii avocatul urmează să discute cu clientul despre eventualitatea folosirii căilor de atac. Chiar dacă consideră sentința fiind legală, întemeiată și rezonabilă, avocatul urmează să atace hotărârea atunci când clientul său o cere sau să scrie o cerere de apel/recurs din numele clientului. Dacă nu are o convingere puternică despre inutilitatea atacării, este mai bine ca avocatul să greșească în sensul înaintării unui recurs inutil decât în abținerea de la înaintarea acestuia fapt care poate duce la o deținere nejustificată. Această marjă de eroare în favoarea atacării ar trebui să fie aplicată în orice dosar.

7. Tortura, pedepse sau tratamente inumane ori degradante

Art. 3 al CoEDO statuează că *nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante*. Legislația națională procesual penală la fel prevede că *în desfășurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană*, art. 10 C.proc.pen., art. 37 din Convenția cu privire la drepturile copilului unde se menționează că *nici un copil nu va fi supus torturii ori altor tratamente ori pedepse crude, inumane sau degradante*.

Potrivit rezultatelor cercetării 43% din respondenți deținuți arestați preventiv din cei 730 chestionați au afirmat că au fost supuși torturii pe parcursul urmăririi penale, și anume pe parcursul deținerii lor în cadrul organelor de poliție. Din cei 317 de deținuți care au afirmat că au fost torturați doar 35% din ei au înaintat plângeri la procuror sau la judecătorul de instrucție că au fost torturați pe parcursul deținerii în Izolatoarele de Detenție Provizorie (MAI). O parte (27%) din cei care nu s-au plîns că au fost supuși torturii au afirmat că au fost amenințați cu răfuială fizică dacă se vor adresa cu plângeri la procuratură sau în instanța de judecată, altă parte din ei (28%) au afirmat că le-a fost frică să întreprindă careva acțiuni, 18% din ei au afirmat că nu au știut cum să facă acest lucru. Deseori deținuții din arest preventiv afirmau că au fost torturați pentru a recunoaște vinovăția dar și pentru a recunoaște și alte fapte penale care nu au fost săvârșite de ei. Nu au fost depistate cazuri când deținuții din arest preventiv să se plîngă că au fost torturați de către colaboratorii sistemului penitenciar în cadrul Izolatoarelor de Detenție Preventivă (Ministerul Justiției). În privința deținuților, atât cei adulți cât și cei minori, este caracteristică aplicarea constrîngerii fizice și psihice, pe cînd în cazul deținutelor este caracteristică aplicarea constrîngerii psihice.

Recomandări- Ridicarea gradului de profesionalism al colaboratorilor de poliție în vederea respectării legislației procesuale privind asigurarea respectării drepturilor și libertăților omului, în special în cazurile de restrîngere a libertății persoanei. Instituirea unei pîrghii instituționale de supraveghere permanentă a persoanelor deținute în Izolatoarele de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție fără a fi depășit termenii prevăzuți de lege și care să ofere posibilitate promptă de a reacționa în cazuri de abuz.

8. Asistența juridică garantată de stat

Drept garantat de Constituția Moldovei¹⁴ și de Codul de procedură penală¹⁵, precum și de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.¹⁶ Convenția europeană statuează că *orice acuzat are, în special, dreptul să se apere el însuși sau să fie asistat de*

¹⁴ Art. 26 Constituția RM.

¹⁵ Art. 17 CPP.

¹⁶ Art. 6(3)c CEDO.

un apărător ales de el și dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer.

În cele ce urmează vor fi prezentate și alte criterii de apreciere a calității apărării:

a) arestații preventiv pe parcursul deținerii în cadrul izolatorului de detenție preventivă nu sînt deloc vizitați de avocații plătiți de stat, și *hotărîrile de prelungire a arestului preventiv în cazul tuturor categoriilor de deținuți la fel nu sînt atacate în instanța ierarhic superioară de către avocații din oficiu* (art. 5 paragraful 4 al Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului).

b) s-a depistat și faptul că *există unii și aceeași avocați plătiți de stat care vin doar formal la chemarea organului de urmărire penală și se semnează că au acordat asistență juridică și au participat la diferite acțiuni procesuale, în realitate neavînd loc acest lucru*, astfel fiind încălcate prevederile art. 104 *C.proc.pen.* al RM, cu privire la audierea bănuțului / învinuțului / inculpatului.

c) cît privește asigurarea unui apărător imediat după reținere sau după arestare pentru ai fi adus la cunoștință conținutul bănuțelii și despre încadrarea juridică a faptelor infracționale de săvîrșirea cărora este suspectat, aici se admit un șir de încălcări procesuale precum a fi: lipsa avocatului la aceste acțiuni procesuale, neinformarea persoanelor bănuțite/învinuite/inculpate cu privire la dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa.

Recomandări- Ridicarea gradului de profesionalism al avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat, pentru a se implica mai activ în cazul abaterilor legale comise în dauna clienților reținuți. Atenționarea organelor de resort pentru întreprinderea măsurilor necesare în cazul încălcării obligațiilor procesual-penale și lipsei de profesionalism al colaboratorilor de poliție și al avocaților.

9. Asigurarea prezenței apărătorului imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărîrea despre aplicarea măsurii preventive. Persoanele din arest preventiv în dese cazuri făceau cunoștință cu avocatul din oficiu abia în ședința de judecată, unde acesta participa mai mult formal, apărarea fiind de o calitate joasă. Situații au fost diverse și banale cînd deținuții afirmau că nu au primit nici un fel de ajutor din partea apărătorului din oficiu, prezența acestora fiind pur formală. Această încălcare se datorează faptului că organul de urmărire penală nu-și onorează obligația de a asigura prezența unui apărător din oficiu imediat după reținere sau arestare conform prevederilor art. 64 alin. (2) pct. 5) și art. 66 alin. (2) pct. 5) *C.proc.pen.*

10. Falsificarea datelor din procesul-verbal de reținere.

Prin fapte OUP sînt încălcate prevederile art. 167 *C.proc.pen.* cu privire la întocmirea procesului-verbal de reținere, și art. 5(3) din *CoEDO* referitor la privarea ilegală de libertate prin faptul că nu au fost aduse în termen legal în fața judecătorului pentru a se expune asupra legalității

reținerii. Persoanele din arest preventiv afirmă că a fost schimbată ziua reținerii din procesul-verbal pentru a ascunde faptul că au fost reținuți pe un termen mai mare decât prevede legea.

11. Arestul preventiv este aplicat ca o măsură preventivă de primă aplicare.

Aplicarea arestului nu este considerată ca o măsură preventivă de ultimă instanță, dar mai degrabă ca una de primă aplicare. Prin acestea nu se ține cont de necesitatea și de efectele detenției preventive, care sînt mai dure decât în penitenciar. Arestarea preventivă și prelungirea acesteia se aplică în cazurile specificate de art. 185-186 *C.proc.pen.* al RM, adică în baza unor temeieri legale exhaustive. Conform rezultatelor monitorizării însă, este evident faptul că în multiple cazuri judecătorii aplică arestarea ca măsură preventivă de primă aplicare, unii dintre deținuți specificînd faptul că se prezentau la urmărirea penală, dar organul de urmărire penală a cerut arestarea persoanei motivînd că învinuitul se eschivează de la urmărirea penală.

12. Obligația OUP de a aduce persoana reținută în termenul prevăzut de lege în fața judecătorului de instrucție pentru a se expune asupra legalității acestei măsuri procesuale.

Ținînd cont de art. 66 alin. (2) pct. 4 și art. 165, 166 alin. (5), (6) *C.proc.pen.* al învinuitul/inculpatul are dreptul în caz de reținere, să fie adus imediat, dar nu mai tîrziu de 72 de ore în privința adulților, și 24 de ore în privința minorilor, în fața unui judecător, să fie judecat într-un termen rezonabil sau eliberat în timpul procesului. Respectiv nimeni nu poate fi deținut mai mult decât prevede legea, în caz contrar ar fi admisă o încălcare gravă a drepturilor omului. Prin faptul că deținuții au fost reținuți pe o perioadă mai mare de 72 de ore în privința adulților sau 24 de ore în privința minorilor, după care erau aduși în fața judecătorului, se încalcă prevederile art. 165 *C.proc.pen.* și art. 5 paragraful 3 al *CoEDO* care prevăd prezentarea cît mai operativă în fața unui judecător care să se expună asupra legalității acestei măsuri.

13. Aplicarea alternativelor arestului preventiv în privința minorilor, avînd în vedere starea specială de minorat. Situația minorilor din arest preventiv este de neînviat, majoritatea din ei nu au studii, unii nu pot nici să scrie sau să citească, respectiv nici nu pot să se apere de sine stătător. Minorii nu sînt maturizați moral și emoțional, nu au experiența de viață pe care o au adulții și nu au sentimentul responsabilității față de propriile acțiuni. În cazul lor cel mai des pot fi admise abuzuri, dacă nu este asigurată respectarea condițiilor procedurii speciale în privința minorilor. Majoritatea minorilor sînt înstrăinați de familiile lor, astfel ei sînt obligați să se întrețină de sine stătător, deseori săvîrșind infracțiuni (cel mai des furturi) pentru a supraviețui. Ținînd cont de cele menționate ei nu conștientizează întru totul efectele și consecințele juridice ale faptelor lor și pedepselor aplicate. Reieșind din acestea minorii în special au nevoie de asistență calificată din partea apărătorului, psihologului sau pedagogului pentru a nu fi admise abuzuri în privința lor. Conform prevederilor legislației procesual penale¹⁷, *reținerea minorului, precum și arestarea lui*

¹⁷ Art. 477 CPP al RM.

preventivă în temeiurile prevăzute în art.166, 176, 185, 186, pot fi aplicate doar în cazuri excepționale când au fost săvârșite infracțiuni grave cu aplicarea violenței, deosebit de grave sau excepțional de grave. La soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se discută, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere conform dispozițiilor art.184 C.proc.pen. al RM.

Recomandări-Perfecționarea capacităților profesionale ale judecătorilor privind utilizarea corectă a practicii CtEDO la examinarea și aplicarea arestului preventiv. Judecătorii de instrucție, precum și instanțele superioare care examinează contestațiile avocaților privind aplicarea arestului preventiv, de obicei, nu se expun asupra motivelor invocate de apărare, ci doar le menționează pe cele ale acuzării în mod automat.

Adoptarea unei practici, în care libertatea persoanei să primeze, prin aplicarea măsurilor alternative ale detenției, iar reținerea și arestarea acesteia să fie doar în cazuri de excepție, probate temeinic de către organele de urmărire penală și nu ca o regulă menită pentru facilitarea activității organelor de urmărire penală.Reducerea la maxim a aplicării măsurilor preventive sub formă de arest preventiv față de minori.

Înaintarea unei inițiative privind modificarea legii procesual-penale privind reducerea duratei reținerii unei persoane de la cel mult 48 de ore, în conformitate cu practica țărilor europene și care ar asigura mai real garantarea eficace a libertății persoanei, cu atât mai mult că poate fi luată și de către organul de urmărire penală prin emiterea unei ordonanțe. (art.169, 170 C.proc.pen.).

14. Termenele de deținere a minorilor în arest preventiv

Atât Codul de procedură penală¹⁸ al RM cât și Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor fundamentale a omului¹⁹, statuiază faptul că urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termen rezonabil. Legislația procesual penală a RM prevede criteriile de apreciere a termenului rezonabil de soluționare a cauzei acestea fiind: complexitatea cazului, comportamentul părților la proces și conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată. La fel este prevăzut și faptul că urmărirea și judecarea cauzelor penale în care sînt bănuți, învinuiți, inculpați arestați preventiv, precum și minori, se fac de urgență și în mod preferențial. Reieșind din faptul că minorii reprezintă o categorie vulnerabilă, în privința lor ar trebui în mod de urgență să fie soluționată cauza cu atât mai mult cînd aceștia sînt arestați preventiv. Pe parcursul monitorizării au fost depistate cazuri cînd minorii se dețineau în arest preventiv mai mult de doi ani și judecarea cauzei nu era finisată în privința lor.

15. Situația femeilor din arest preventiv

Deținutele învinuite în săvîrșirea infracțiunii care prevăd traficul de ființe umane, afirmă că nici la etapa urmăririi penale, nici la judecată nu se ia în considerație că victima acestor infracțiuni înainte de depunerea cererii, nu o singură dată a fost peste hotare, motivînd că acesta este dreptul ei. În multe cazuri chiar și în timpul procesului de judecată victima se află în țara în care a fost

¹⁸ Art. 20 C.proc.pen. al RM.

¹⁹ Art. 6(1) CoEDO.

„traficată”, revenind în țară la dorința lor. Acestea afirmă că sînt și cazuri cînd poliția întîlnesc „viitoarele victime” ale traficului la aeroport și le impun să depună plîngeri false după indicațiile lor, că au fost traficate. Deținutele se plîng și pentru faptul că nu este respectat principiul prezumției nevinovăției, ele fiind obligate să-și demonstreze nevinovăția în instanța de judecată. O altă problemă invocată de această categorie de deținute este faptul că pedepsele pentru trafic aplicate lor sînt foarte aspre, majoritatea fiind mai mari de zece ani, fapt care după părerea lor presupune că pedepsele prevăzute de CP al RM precum și cele aplicate de instanțele judecătorești sînt prea mari în raport cu faptele lor. Un alt aspect important depistat pe parcursul monitorizării constă în aceea că termenele urmăririi penale și judecării acestor categorii de cauze sînt mari și nejustificate în cele mai dese cazuri, manifestate deseori prin amînări ale ședințelor de judecată nejustificate.

16. Asistența juridică la etapa judecării cauzei

Este la un nivel mai ridicat în ceea ce privește asigurarea prezenței avocatului la ședințe. Dar referitor la calitatea acestei asistențe nu putem spune că deținuții intervievați au fost mai mulțumiți în comparație cu calitatea asistenței juridice primită pe parcursul urmăririi penale. Majoritatea deținuților afirmă că avocații din oficiu nu făceau nimic altceva decît doar să fie prezenți la aceste ședințe. Simpla prezență a avocatului la ședința de judecată nu asigură egalitatea părților în proces și respectarea principiului contradictorialității. Un alt aspect care trebuie menționat este acela că aproape trei pătrimi din persoanele arestate preventiv nu au avut surse pentru a angaja un avocat pe contract și au fost nevoiți să accepte asistența unui apărător numit din oficiu. Majoritatea din cei care nu au avut surse pentru a angaja un avocat prin contract nu au un loc de muncă permanent, și nici chiar temporar, și infracțiunile săvîrșite de aceștia sînt de natură patrimonială, fapt ce denotă nivelul scăzut de trai al acestei categorii de deținuți. În privința calității prestației avocaților angajați prin contract la fel au fost depistate unele situații ieșite din comun, precum ar fi încasarea onorariului pentru a apăra inculpatul, dar în final avocatul nu s-a implicat cu nimic în apărarea intereselor clientului său, comunicîndu-i acestuia că trebuie să mai plătească pentru a fi apărat la un nivel convenit.

Practic în majoritatea cazurilor s-a constatat o asistență formală din partea unor avocați din oficiu, care nu-și onorează obligațiunile de apărător, ci dimpotrivă facilitează OUP la încălcarea normelor de procedură penală. Ca rezultat, pe de o parte, se încalcă dreptul la apărare a persoanelor aflate în detenție preventivă, iar pe de altă parte, onorariul plătit de stat avocaților pentru asistența juridică din oficiu este nejustificat și neefectiv. Prin urmare, s-a constatat că unii avocați au scopul de a tergiversa examinarea dosarelor pentru a mări onorariul plătit de stat. Din păcate aceste acțiuni sînt neglijate și de OUP, procurorii care conduc urmărirea penală iar apoi susțin învinuirea în instanțele judecătorești, cît și de judecătorii care tergiversează examinarea cauzelor penale. Acest fapt are două consecințe: mărirea nejustificată a onorariilor plătite de stat avocaților din oficiu și la încălcarea drepturilor și libertăților persoanelor, drepturi ce sînt garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și de alte documente internaționale la care R. Moldova este parte:

- a) Declarația Universală a Drepturilor Omului, din 10 decembrie, 1948, art. 2, 7, 8, 10, 11;
- b) Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, în particular art. 2 și 14 (3d);

- c) Convenția Internațională cu privire la Drepturile Copilului, în particular art. 12, 37 (d), art. 40 (2b);
- d) Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, în particular art. 6.3 (c) și jurisrudența Curții Europene pentru Drepturile Omului referitoare la articolele respective;
- e) Recomandările și Rezoluțiile Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la:
- Asistența juridică gratuită și consultanță (Rec (78)8);
 - Măsurile de facilitare a accesului la justiție (Rec (81)7);
 - Accesul efectiv la lege și justiție pentru persoane sărace (Rec (93)1) și
 - Libertatea de a exercita profesia de avocat (Rec (2000)21);
- f) Art. 20 și 26 al Constituției Republicii Moldova;
- g) Codul de procedură penală;
- h) Legea nr. 1260-XV din 19.07.2002 cu privire la avocatură;
- i) Hotărârea Guvernului nr. 356 din 22.04.2005 pentru aprobarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană – p. 2.1(2), p. 2.4.5. (39).

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Criminal procedure is the activity with the most demanding restrictions of fundamental rights, required to carry out their own tasks and especially those of criminal law, which does not find another normative and applied way in this respect. Limitations of fundamental rights must, however, pursue a reasonableness in relation to their volume, ensuring a balance between the infringements and social interest pursued in the criminal case. Social interest is determined by the provisions of the art. 1 from the Code of Criminal Procedure, which expresses the purpose of such an activity. On the other hand, since criminal proceedings relate to fundamental rights, there is inadmissible to carry out legal rules, as a rule, mandatory. The law, in this respect, refers primarily, and in particular, to the provisions of criminal procedure law. According to the art. 1 (4) of the Code of Criminal Procedure, the legal rules with procedural character from other national laws can only be applied when included in this Code, which determines the existence of a single act containing criminal procedural rules - the Code of Criminal Procedure.

It defines the necessary prerequisites, principles and mechanisms aiming to identify and punish all persons guilty of committing certain crimes, in a way that no innocent person shall be punished or held criminally liable and that any person who is guilty shall be punished according to his guilt. In order to achieve these final aspirations, there are formulated procedures and means that guarantee the fundamental rights inherent to social existence of the person involved directly or indirectly in a criminal case pendent, the more so as it is the defendant, because namely for him limitations are essential. Procedural mechanisms relate, in particular, to the procedural actions and procedural measures of constraint and derives largely from the right of defense and free access to justice. The practice proves, but the existence of rules' infringements at the application level, either due to regulatory gaps or imperfections, or due to any other objective or subjective circumstances, with direct impact on the subject rights to a fair trial and his defense exercise. The following areas were selected for the assessment of exercising the right of defense in practical activity, related to the legal stipulations in the matter.

1. Notice submitted to the entitled person on the categories of procedural rights he has and their content Compliance with regulatory requirement is the result of explicit rules in this regard. Thus, for instance, the art. 64(2) p.1), art. 66(2) p.1) art. 167(2) and art. 277 of the Criminal Procedure Code of Moldova, established the requirement for criminal prosecution body or, where appropriate, the prosecutor to inform the suspect / accused persons on their procedural status, providing the arena, as a result and as one's right to receive proper explanations on the content of

the rights and legal obligations assigned. Lack of adequate and timely information creates legal consequence of non-compliance with the legal requirements, in conditions of detention and interceding application - art. 174(1) p. 3) of the Criminal Procedure Code of Moldova.

There were selected a number of landmarks to investigate the issue of respecting the stated legal norms, during the criminal investigation, dividing in the territory the population in groups: children, men and women, located in major geographic areas: Chisinau, Balti, Cahul, Rezina.

Among the violations found following the social research mentioned above, there is identified the persistence in partially carrying out, by the official subjects, of their legal obligations in this regard. Respondents assert that there only exist the handing over of the list of rights and obligations, taken from the Code of Criminal Procedure, without any rigorous explanation of the possibilities for carrying them being provided. On the other hand, there were cases when the information, even if only by indicating the rights and obligations, was not timely carried out, meaning 'immediately' , as there prescribes the criminal procedure law, including when the person who has been made such explanations has the title of an arrested person, or even was a minor. Rezina with 41.17%, 34.28% Cahul and Chisinau with 33.84% are the centres where there has been found the highest level of procedural breaches of procedural rights regarding provision of information on the procedural rights.

It is absolutely unacceptable not to inform the juvenile detained immediately following the measure of coercion on the rights they are granted, in relation to the obtained titled by the effect of the last one, given the way they perceive and exercise their right to defense, considerably differs from the similar situation of adults' cases and procedural safeguards become maximum imperative if those to which it relates are persons who are under age. About 71.9% of cases, defendants were not informed about categories of procedural rights they hold, their content and modalities of execution, 77.3% of children and 66.5% of the adult did not know at the stage of criminal prosecution their procedural status. To ensure both the purpose of criminal proceedings, as well as the rights of the suspect / accused, at least for cases involving minors, a criminal case materials attached video or audio, explanation of the rights process should be reasonable, although the guarantees which is imposed by law are important, but not in all cases (as demonstrated by research) sufficient.

2. The right to keep silence or the freedom to witness against himself

It is person's right not to contribute to his own indictment, this being an expression of international demands, formulated in art. 21 in the Penal Procedure Code of RM, which protects against any form of participation within criminal procedure actions, and regardless of its quality, the outcome which can affect, in a negative manner the procedural situation of the subject.

The sociological research has shown, however, that in most cases, the right not to testify against him is not exercised, either due to lack of awareness, either due to renunciation to the legal prerogative granted. Thus, 55.12% minors/ per country have confirmed their participation in penal process, by signing the procedural acts till the arrival of the lawyer. In addition, 78.1% from the last category held in facilities from Chisinau, from Balti 72.9%, 80.4% from Cahul and 73.1% from Rezina, made statements or gave explanations to the prosecuting body, at the moment of application of preventive measure, before meeting with the chosen or appointed lawyer. 55.8% of male adults from Chisinau and 61.3% of females, from Cahul , men (40%) and women (34.4%) signed the minutes, explanations and other documents drawn up by the criminal prosecution body without no prior consultation with the lawyer on this matter.

One of the most frequent ways of recognition as a suspect, is the measure of coercion - apprehension and communication between the accused and the official subject, in that situation becomes inevitable. This factor given, it determines the examination of conformation to this principle at the moment of acquiring of respective procedural quality, both from the perspective of the rights of the accused person and from the equity of the process, as well as from the point of view of the admissibility of obtained evidence. On average, in 76.15% of cases, detainees have not exercised this legal prerogative, they making statements or giving explanations to police / prosecution body, and 52.9% signed the procedural acts, within the proceedings that they have attended to.

3. Notice on the results of the investigation

The submission of information regarding the investigation, as a rule, is carried out in its final stage, though, the most important procedural provisions (in terms of rights and interests that relate directly or indirectly) have been known by the parties, even during the first stage of the trial. The results of sociological research allow to appreciate that legal request of a special treatment and preferential in relation to minors is not always ensured, including when the issue is to guarantee the right to defence. Comparing the observance of the procedure of presenting the material in the case when the defendant as a juvenile and defendants as adults, may determine the proportion of 34.8% and 33.6%, that means that approximately in two criminal cases are involved adults and only one in which are minors. The lowest percentage of the non-application of the provisions of the Criminal Procedure Code in submission of prosecution materials are recorded in Rezina with rate of 76% of cases, Cahul and Balti states a violation of 64% and 67% and the highest level of violations in this regard is Chisinau by 62%.

4. The assurance of fundamental rights in carrying out procedural actions

By the term “hearing” one means a process of communication between the prosecution body / court on one side and the accused, person injured, witness, on the other hand, resulting in making statements on the circumstances of the offence known to them.

As opposed to general rules for all suspects / accused, minors, the legislator established the duration of hearing *per toto* for subjects who have a particular procedural status, under age peculiarity. The legal requirement established a time of hearing of 2 uninterrupted hours and the total per day for 4 hours. The procedural violations of this chapter are quite significant. In two of four major geographical locations, there is a violation of procedural rules during the hearing of minors, at a 23% rate. The procedure is considered infringed, concerning the terms for both minors and adults, even if the hearing hasn't more than 4 / 8 hours, but the process was not interrupted more than 2 / 4 hours. This term includes other methods of applied evidence, if this is about hearing, such as confrontation or checking statements at the scene.

The sociological study demonstrates, that although criminal cases involving adults, there occur some infringements of procedural rights during the hearing, their number is substantially lower than in the minors' case. The ratio between children - adults, on failure to ensure fundamental rights at the hearing is 25 to 1 throughout the investigated sociological data. Most of hearings conducted on cases of breaching the law about term were found in Balti and Cahul, in criminal cases involving juveniles and in Chisinau and Balti in criminal cases concerning major persons. The highest indicator of procedural violations are found in Balti, and the region with least inconsistent of contribute activity to the criminal justice, chapter hearings (duration) is Rezina.

b)Confrontation - simultaneous hearing on the same circumstances of two people who previously made the same statements in criminal cases, if between them are essential inconsistencies. There is one legal restriction on minors, who may be excluded when the child expresses the wish to do so. According to Article 113 (6) of Criminal Procedure Code no one from minors will be required to participate in the confrontation with the person accused of crimes against his physical and moral integrity. It is recommended the inadmissibility of evidence procedure:

- between a minor and an adult, irrespective of character of the criminal case. The influence can be directed towards another subject participating in this confrontation, and the impact on minor in general;

- legally, tactically and ethically is inadmissible a confrontation between a person who makes detailed statements on the circumstances of the case and says that he does not know about them. If it does not consider the recommendations / interdiction invoking the prohibitions referred to respect the human dignity or psychological manipulation this is inevitably a verification required to ensure his right to a fair trial.

Because the confrontation can be realized just to the prosecution and can not be made a

verification of its results at the trial stage, it is compulsory to conduct legal proceedings in order to exclude such evidence obtained inadmissible. The importance becomes obvious when one recognizes that the inadmissible evidence affects the right of defense of the accused or the injured person, directly or indirectly.

The sociological study confirms the failure in practice of tactical forensic recommendations on limiting cases of confrontation with juveniles, necessary to solve the criminal cases. Most of confrontations, on territory under investigation were performed on adults, but the share with involvement minors continues to be quite significant, being approximately equal with adult men confrontation in Chisinau , or even going beyond the women and men in Rezina. Cahul has an application of this evidence procedure, indiscriminately against minors or adults.

c) Participarea în probatoriu prin solicitarea aducerii și audierii propriilor martori.

The procedural act does not expressly confer to the suspect / accused the prerogative which could allow him to demand to bring his own witnesses, but it gives opportunity to his defender to have conversations with natural persons, if they agree to a hearing as required by law. Art.6 of European Convention for defence Rights and Fundamental Freedoms enshrines in para 3(d) the right of accused to request the presence of witnesses, thereby directly and not only in interpretation of the law the right to request witnesses of defence. In this way both national procedural law, as well as international legal instruments recognize the prerogative of the accused to participate in criminal evidence by calling witnesses and hearing them.

Unlike the confrontation situation, the positive resolution of claims submission and hearing of their witnesses by minors, reflecting their priority interests in this respect and a share of approximately 55% compared with 42.5% for adults. In 55% of cases in Chisinau and Balti with 36% of those hearings were made by witnesses proposed by minors detained, and in Cahul with 50% and 57% in Rezina, those proposed by adults.

There can be appreciated, therefore, a practical tendency of insuring the right of defence with effect from admission of this evidence forms of participation and assurance of the rights of minors. Also, the lack of requests on processing the stage of hearing the witnesses from the detainees, they said they did not know about those legal privileges. Explaining the general rights provided for in the law is an absolute requirement of the official subject, character of criminal case, including the rules of evidence determines the content of this explanation. It is necessary that where there is the particular shape of the right to defence, to be given the right person to decide in his full knowledge.

Whatever the practical situation or normative interpretive that led to violations of procedural law, the consequence is the negative impact on fundamental rights of the subject, accused in particular, their existence in general or the possibilities of achievement, in particular. To avoid such

adverse circumstances resolving the criminal case, it is necessary:

Official Subject:

1. to give timely notice of the categories of procedural rights held by him,
2. to explain the content and legal ways to exercise them,
3. to execute the mandatory regulatory requirements without deviations / exceptions unregulated (such as if the admission of evidence obtained in violation in terms Art. 94 para. (5) of the Criminal Procedure Code)

Unofficial Subject(the accused, person injured, witnesses, etc.)

4. to fully utilize the legal powers available to protect fundamental rights,
5. to use adequate procedural mechanisms, and to exercise the first one is impossible due to subjective factors, because the law limits the possibilities for certain predetermined terms

5. Participation of the teacher/psychologist

Legal regulation of the participation of teacher / psychologist is deficient and is not able to achieve its goals because a number of questions remained unanswered by the legislature.

In practice the participation of teacher / psychologist is more a formality and often is not present. Almost half of reported cases, the teacher was not present (were considered and the cases when the teacher was absent on the prosecution, but was present at the trial).

A major problem with which is facing the prosecution body is to ensure the presence of a teacher or psychologist at the hearing in general and a teacher / psychologist competent in particular. Such of situations arise because of the lack of a clear mechanism that would regulate how to attract a teacher / psychologist.

There is no legislative regulation or a judicial practice established to provide answers to a series of questions that arise in practice in connection with the teacher (eg, the possibility to have the function of teacher in addition with representative function, etc.).

Recommendations

The law needs to establish the purpose of teacher's / psychologist's presence, the legal status, what are the requirements to participate as such person (must be a teacher / psychologist or under training and practice) , the modality how to attract in process etc. This could be possible by introducing changes in the Code of Criminal Procedure, and through enactment of acts subordinated to the law.

The teacher or the psychologist needs to be invested with responsibilities / obligations, in this way through increasing his role would become from a passive and formal subject in an active subject of a criminal trial. As an example could serve the mandatory involvement of a teacher /

psychologist in the preparation of hearing the child.

There needs to be introduced a clear mechanism that would regulate how to attract a teacher / psychologist. On the one side it would make the teachers involved to have a high competence, and secondly it would reduce the opportunities of deviations from the law.

There is necessary to elaborate a study on the teacher's / psychologist's participation to identify problems and to offer concrete solutions for them. The participation requirement of teacher / psychologist should be reviewed for the purposes of adjusting it to the latest theoretical elaboration in this regard (the participation of a psychologist and not a teacher, and mandatory participation in other actions, etc.).

6. Participation of legal representative

Participation of legal representative is an important safeguard to ensure an orderly resolution and in the interest of the child in a case involving a minor. Also prosecution bodies must not only comply with this requirement by providing a formal legal representative merely for reason to avoid the procedural invalidity of the act, but also to endeavour to ensure the participation of that person who would be most appropriate in this capacity. Unfortunately there is a lack of diligence from the trial court to draw in a process the legal representative, so that many times it is unable to represent the interests of the child.

Unfortunately, the requirement of the legal representative's participation is often neglected by the authorities. According to the interviews there was found that 35% of cases the legal representatives are not participating in the various procedural actions. Even if a figure is lower in comparison with teacher's participation, this is relatively high, considering the importance given to the legal representative in criminal proceedings.

There are some issues for discussion concerning the list of persons who may be acting as legal representative. The law establishes a narrow circle of relatives who may participate as a legal representative. Thus, excluded from this list there are relatives such as grandparents, uncles, brothers and other who may be close to the child. Such an approach is rather inaccurate, since in many cases because of parents that are leaving abroad, the children stay with other categories of relatives (often grandparents, brothers or uncles / aunts).

Recommendations-It is important that the prosecuting authority carries out the work of obtaining information that would describe the child's living conditions, relationships with parents and other relatives. Only the prosecution body after considering of this information needs to choose that candidate who would meet the requirements of a legal representative's position.

Given the international provisions, the child must be able to indicate participation of certain persons as legal representative.

The participation of the tutorial representative authority as legal representative of the child should only take place in cases when no other person which is close to the child will exercise the role of legal representative. In practice should be discouraged from inviting the tutorial representative authority when in fact the child has parents or other relatives. In this context the law should be amended to broaden the circle of persons who may participate as a legal representative, and setting a priority order (eg, more distant relatives are invited only if there are not the parents or because of procedural reasons they can not be admitted to the process).

There must be considered that the law should be amended so, that to allow participation as legal representative of any person close to child (not necessarily relatives), who cares about the fate of the child's welfare.

7. The right to a fair trial

Any person arrested during the criminal trial has the right to challenge the legality of the apprehension .This law is one of the fundamental human rights. However, the results of interviewing the held people shows that this right is rarely used by the defence. From the total number of answers to the question if the conclusion of arrest was contested, only 35% of cases had an affirmative answer . We can not give an unique assessment for this figure. The opposition to arrest only in 35% of cases seems to be a small number. That could ask about the lawyers effectiveness in use of all legal means to ensure the rights and interests of their clients. On the other side, this figure is relative. The respondents are persons who at the time of the interview mostly were on remand. It is obvious that outside the calculations remained that persons who have been arrested, but as a result of filing an appeal have been released. Including them we would have the real situation.

From the survey data we can make a conclusion that people could not use the remedies, when their exercise would have been proved to be necessary. From the responses received, approximately 11% of cases showed that people did not appeal against the decision of conviction. Not all the time there is an effective dialogue between the convict and his lawyer regarding the lodging of appeals. Sometimes lawyers do not talk at all about what is the way forward and are some cases of providing non-professional advice regarding the use of legal remedies.

In the survey where it was stated specifically who appealed, almost in 70% of cases the appeal was written by the defendant alone. Unfortunately this situation is worst when it comes to minor defendants. From their words in almost 79% of cases they made appeal alone. In this cases they are sometimes helped by those who are with them in the prison cell or one of the workers (eg. social worker).

In many cases there is unrewarded the right in solving the case in reasonable terms.

Approximately in 20% of respondents indicated that their process lasts more than 15 sessions. The highest figures recorded was responsible for a process that went through 50 sessions. On the other hand, there have been identified cases where judicial process itself was completed following two judicial sessions.

The high number of meetings is more related to the occurrence of barriers than to the increased complexity of the case. Only 3% of respondents indicated that meetings was not postponed. In 97% of cases meetings are postponed for various reasons.

The causes leading to the postponement of process are lack of witness (33% of respondents), lack of victims (33% of respondents). Together these cases constitute two thirds of cases of delaying court proceedings. From collected data mostly follows a practice of postponing the meetings on a fairly long term. Although this indicator can not provide a complete picture. Using collected dates can be said that hearing takes place once in 1.5 to 2 months. In this way mobile teams have identified cases in which such person is in custody in the first instance already two months, during which he held only one meeting or two meetings in three months, or three meetings in four months of arrest.

Inmates are among those whose cases are examined with priority and urgency. It can be concluded that this does not fully comply. For example, those who were interviewed indicated that they are in custody almost 39, 27, 24 months. The concern in this regard is the fact that minors are in long periods in arrest, too. For instance, there were children who have shown they were detained in the first instance in custody for nine months.

Even if postponing meetings may have an explanation more or less objective, mobile groups have found cases that can not be explained by objective reasons. For example, many people have complained about the lengthy wording of the sentence. The longest period was given for two months, several people indicating time in excess of a month. This leads to delays in the process.

Recommendations -After pronouncing the decision, the lawyer shall discuss with the client about the possibility of using legal remedies. Even if he believes the sentence was legal, justified and reasonable, attorney shall appeal a decision when his client asks to write an application or call / appeal on behalf of him.

If is not a strong conviction about the futility of attacking, it is better that the lawyer to err in the referral purposes of an appeal futile than in refraining from its submission which can lead to an unjustified detention. This margin of error for the attack should be applied in any folders.

8. Torture or inhuman or degrading treatment or punishment.

The article 3 of the Convention for the Protection of Rights and Fundamental Freedoms states that *nobody may be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment*. The

national procedural criminal law provides that the in conducting criminal trial, no one can be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading, nobody can be held in humiliating conditions, may not be compelled to participate in procedural actions that harm human dignity (Article 10 of the Code of Criminal Procedure of RM) , Art. 37 of the Convention on the Rights of the Child which states that *no child will be subjected to torture or other treatment or cruel, inhuman or degrading.*

According to research findings 43% out of 730 people questioned, from the respondents that are held under preventive arrest, said they had been subjected to torture during criminal proceedings, during their detention in the police station. 317 of detainees who said that they were tortured, only 35% of them have submitted complaints to the prosecutor or judge that they were tortured during detention in temporary detention isolators (Ministry of Internal Affairs). 27% of those who that have not complained that they were subjected to torture said they were threatened with physical reckoning if they will address with complaints to the prosecution or the court, another part of them (28%) stated that they had been afraid to take some action, 18% of them said they did not know how to do so. Detainees from remand often argued that were tortured to plead guilty but also to recognize other crimes which were not committed by them. No cases were detected when the remand prisoners complained that they were tortured by employees of the penitentiary system in preventive detention isolators (Ministry of Justice). In regard to prisoners, both the adults and the minors there is characteristic the application of physical and mental coercion, but in case of women prisoners is characteristic the application of psychic coercion.

Recommendations- To enhance the level of professionalism of police officers in order to comply with procedural law on enforcement of rights and freedoms, particularly in cases of restriction of personal liberty. To establish the institutional levers of permanent surveillance of detainees in temporary detention isolators in police stations without having exceeded the terms stipulated by law and providing prompt opportunity to respond to cases of abuse.

9. **The juridical assistance guaranteed by the state**

- A right guaranteed by the Republic of Moldova's Constitution and Criminal Procedure Code and by the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. European Convention provides that *every accused has the right to defend himself or be assisted by a counsel chosen by him, and if he does not have the means to pay for a defender, he shall to be assisted by an attorney when the interests of justice require so.*

Below shall, as well, be present other criteria for assessing the quality of defence:

a) the persons held in preventive during their detention under preventive detention isolator are

not visited by the lawyers paid by state, and decisions to extend preventive detention for all categories of prisoners are not contested in superior court by lawyers (Article 5 paragraph 4 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms).

b) there was found that there are the same lawyers paid by state who only come formally at the criminal prosecution body summons, and they have signed that they gave a juridical assistance and participated in various legal actions, which in reality does not happen, in this way being violated the Art. 104 Criminal Procedure Code of Moldova, on hearing the suspect / accused / defendant.

c) as with regards to providing a defender immediately after apprehension or arrest , in order to notice him on the content of the suspicion and about the legal status of criminal facts which is suspected to have committed, in this case have been admitted a number of procedural violations as: when a lawyer is absent from these actions; the failure to inform the suspected / accused / indicted persons on the right to keep silent and not to testify against himself.

Recommendations- To enhance the professionalism of the attorney who provides legal assistance guaranteed by the State, to engage more actively in legal violations committed at the expense of retained customers. To warn the resort bodies for undertaking necessary measures in case of infringement of criminal procedural obligations and lack of professionalism of police officers and lawyers.

10. The assurance of the defender's presence right after the apprehension either following his informing on the application of the preventive measure

People in remand cases often get acquainted with the lawyer just during the hearing, where he more formally participates, the defence being carried out with a low quality. Circumstances were different and trivial when detainees stated that they have not received help from defender, their presence was purely formal. This violation is due to the fact that the prosecuting authority does not honour its obligation to ensure the presence of a defender immediately after detention or under arrest as provided by the art. 64. (2) section 5) and Art. 66 (2) section 5) of the Code of Criminal Procedure of the RM.

11. Distorting data from the apprehension minutes

Through OUP facts are violated the provision of the art. 167 of the Criminal Procedure Code on the preparation of minutes of apprehension, and art. 5 (3) of the ECHR on illegal deprivation of liberty because it have not been brought in a legal term to the court to expose the legality of detention. Persons from remand argued there was changed the date of the apprehension from the minutes in order to hide the fact that they were detained for a longer period than is permitted by the law.

12. Preventive detention applied as a preventive measure of first instance

The application of custody is **not considered as a preventive measure of last resort**, but as a first application. By this there is not taken into account the need and the effects of preventive detention, which are tougher than in prison. The arrest and its extending is applied in cases specified in Art. 185-186 Criminal Procedure Code of the RM, based on legal exhaustive causes. According to monitoring results, however, it is clear that in many cases judges apply arrest as a preventive measure for initial implementation, some prisoners specified that they appeared at the prosecution, but criminal prosecution body has demanded to arrest the person because the accused shirks the investigation.

13. The obligation of the OUP to bring before the corone the apprehended person, within the term provided by the law, in order to expose himself on the legality of this procedural measure

Taking into account the Art. 66(2) section 4 and art. 165, 166 (5) (6) of the Criminal Procedure Code of Moldova, the accused / defendant is entitled in case of detention, to be provided immediately but no later than 72 hours for adults, and 24 hours for minors, in front of a judge, to be on trial within a reasonable period or to be released during the process. Subsequently, nobody can be held more than provides the law, in this case there would be admitted a serious breach of human rights. By the fact that prisoners were detained for more than 72 hours for adults and 24 hours for juveniles, after they were brought to the courts, there is violated the art. 165 of the Criminal Procedure Code of the RM and Art. 5 (3) of the Convention for the Protection of Rights and Fundamental Freedoms, which provides a promptly presentation before a judge, stating the legality of the measure.

14. The application of alternatives to preventive arrest regarding minors, considering the under age peculiarity

The situation of minors in custody is unenviable, most of them did not study, some can not even write or read, they even can not defend by themselves. Minors are not morally and emotionally mature, they do not have life experience as adults and have no sense of responsibility for their own actions. In their case there may be admitted most abuses, if is not ensured a special procedure compliance with minors. Most children are alienated from their families, so they are forced to support themselves independently, often committing crime (mostly thefts) to survive. They are not fully aware of the effects and legal consequences of their actions and sanctions applied. Proceeding from these, minors need a qualified assistance from a plaintiff, psychologist or teacher, not to be admitted abuses against them. According to the criminal procedure law, *juvenile detention and his trial arrest on the grounds stipulated in articles 166, 176, 185, 186, can be applied only in*

exceptional cases when they were committed serious crimes of violence, particularly serious or exceptionally serious. To resolve issues related to preventive measures concerning the juvenile, in each case is discussed, the binding possibility of transmission of supervision in accordance with article 184 of the Criminal Procedure Code of the RM.

Recommendations

To improve professional capacity of judges on the proper use of the ECHR practice examination and preventive detention. The coroner and higher courts which are examining the challenges attorneys on preventive detention, usually they do not expose the reasons given by defence, but only mention those of indictment, automatically.

To adopt a practice in which individual freedom should be on first place, by applying alternative measures of detention, but the arrest and the detention would be only in exceptional cases, duly proved by the prosecution, not as a rule designed to facilitate the activity of the prosecution.

To reduce the application of preventive measures in the form of custody to juveniles.

Submission of an initiative amending the criminal procedure law to reducing the length of detention of a person at 48 hours, as European countries which provide more real and effective guarantee of personal liberty, the more that can be taken and by the prosecuting authority by issuing an order. (art.169, 170 of the Criminal Procedure Code of the RM).

15. Terms of detention of the minors under preventive arrest

Both the Criminal Procedure Code of the RM as well as the European Convention provides that the prosecution and the trial in criminal cases are made in a reasonable term. The Republic of Moldova's criminal law provides criteria for assessing the reasonable term to resolve the case which are: complexity of the case, conduct of the parties at the trial, conduct of the criminal prosecution body and of the court. Also, there is provided that the prosecution and trial of criminal cases in cases there are suspects, accused persons, persons chargeable with a crime and being under arrest, and cases of minors – these cases are processed urgently and preferentially. Proceeding from the fact that minors are a vulnerable group, in their regard should be an emergency that needs to be solved, all the more so when they are under preventive arrest. During monitoring were detected cases where minors are held in remand for more than two years and the investigation of their case was not completed yet.

Women's conditions in detention

The female inmates charged with committing the offence that involve human trafficking, allege that neither the prosecution stage or at trial is not taken into consideration that victims of these crimes prior to lodging the request, not once were abroad, explaining that this is her right. In

many cases even during the trial the victim is in the country in which has been 'trafficked', returned to his country from their wish. They assert that there are cases where police meets 'future victims' of the traffic in the airport and require them to file false complaints by their instructions, that have been trafficked. Another issue raised by this class of detainees is that the sentences applied for traffic are very tough, most of them elder than ten years, which in their view implies that the penalties under the Criminal Code of Moldova as well as those applied by the courts are too high in relation to committed acts. Another important aspect found during monitoring periods is that the prosecution and trial of these categories of cases are irregular in most cases, often manifested by undue postponement of court sessions.

The juridical assistance at the trial stage

- It is at a higher level in terms of ensuring the attendance of the lawyers at the meeting. But on the quality of this assistance there can not be said that the interviewed detainees were more satisfied compared to quality of legal assistance provided during the prosecution. Most of detainees stated that in office lawyers appear for these meetings and nothing else. The mere presence of the lawyer at the hearing does not ensure the equality of parties in the process and the adversarial principle. Another aspect that would be noted is that almost three quarters of those preventive arrested had no resources to hire a lawyer on contract and had to accept the assistance of an appointed plaintiff . Most of those who had no resources to hire a lawyer under contract do not have a permanent job, and even temporarily, and crimes committed by them refer to heritage, which shows the low level of living of the categories of detainees. Regarding the quality of lawyers employed by the contract were detected some unusual situations, such as collecting fees to defend the accused, but ultimately the lawyer was not involved with anything in the interests of his client, reported that he needs to pay more to be defended at a proper level.

Practically in most of cases there was a formal support from some lawyers who do not honour their obligations of defender, but facilitate the OUP to breach the rules of criminal procedure. As a result, on the one side, is violated the right to defence of persons in custody and on the another hand, the fee paid by the State to attorneys for legal assistance is unjustified and it is not effective. Therefore, it was found that some lawyers have the aim to delay the examining of files in this way to increase the fee paid by the state. Unfortunately these actions are neglected and by the OUP, prosecutors that leading the prosecution and then claim the prosecution in the courts, as well as judges which delay the examination of criminal cases. This has two consequences: increasing fees wrongly paid by the State to attorneys and at violation of rights and freedoms, rights which are guaranteed by the European Convention on Human Rights and other international documents to which Republic of Moldova is part:

- a) Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948, Art. 2, 7, 8, 10, 11;

- b) International Covenant on Civil and Political Rights, Art. 2 and art.14 (3d)
- c) International Convention on the Rights of the Child, Art. 12, 37 (d), Art. 40 (2b)
- d) European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, art. 6.3 (c) and the European Court of Human Rights relating to such items;
- e) Recommendations and Resolutions of Committee of Ministers of the Council of Europe on:
 - Legal aid and advice (Rec (78) 8)
 - Measures to facilitate access to justice (Rec (81) 7)
 - Effective access to law and justice for poor people (Rec (93) 1)
 - Freedom of the profession of lawyer (Rec (2000) 21);
- f) Art. 20 and 26 of the Constitution of the Republic of Moldova,
- g) Code of Criminal Procedure,
- h) Law. 1260-XV of 19.07.2002 on the law
- i) The Government Decision no. 356 of 22/04/2005 to approve the Action Plan Moldova – European Union - p. 2.1 (2), p. 2.4.5. (39).